

în răspăr

 Colecțiile Cotidianul
EDITURA UNIVERS

JORIS-KARL HUYSMANS

Colecțiile **Cotidianul**.

LITERATURA • 86

Totul e sifilis! Asta e părerea nevroticului Des Esseintes despre omenire. Degenerat și cu simțurile tocite, neputincios sexual încă din tinerețe, protagonistul lui Huysmans e ultimul reprezentant al dandysmului francez, a cărui grotescă agonie e consemnată cu răceală în paginile acestui roman. Ridicolul personaj care brevetează deznădăjduit metode noi pentru a scăpa de umilintele impotenței are o uriașă cultură și un gust artistic lipsit de ezitări. Carte a unui scriitor - și suportabil! - spectacol de erudiție, *În răspăr* îi pasionează de peste un secol pe rafinații literaturii universale și deopotrivă pe ciudații care redescoperă periodic farmecul bizar al decadentismului.

Apreciezi calitatea. Filă cu filă.
Alege un partener pe măsură!

BCR
Gândim la fel.

EDITURA UNIVERS

ISBN: 978-1-60257-119-8

DISTRIBUIT NUMAI ÎMPREUNĂ CU ZIARUL COTIDIANUL, 2008

www.clubliteratura.ro

Colecțiile Cotidianul.
LITERATURA | 86

JORIS-KARL HUYSMANS
În răspăr

Colecțiile Cotidianul.
LITERATURA | 86

JORIS-KARL HUYSMANS
În răspăr

EDITURA UNIVERS

„Nici n-aș putea încerca o analiză completă a romanului *În răspăr* de Huysmans, a acestei cărți extravagante și hilare, plină de artă, de fantezie bizară, de stil penetrant și subtil, a acestei cărți pe care am putea-o numi «istoria unei nevroze». Dar atunci, de ce acest nevrozat îmi pare singurul om inteligent, înțelept, ingenios, cu adevărat Idealist și poet al universului (...)? Așa elogia Guy de Maupassant volumul romancierului francez Joris-Karl Huysmans, pe numele său adevărat Charles-Marie-Georges Huysmans. Parizian get-beget, pierzându-și tatăl la o vârstă fragedă, Huysmans și-a găsit totuși echilibrul pe muchia de cuțit care separa funcționăria de boemă sau naturalismul de decadentism. A publicat fervent – la început, pe propriile speze –, dar și-a păstrat slujba din Ministerul de Interne timp de treizeci și doi de ani și nu s-a ferit nici de serviciul militar, în timpul războiului franco-prusac.

Și-a publicat în 1876 primul roman, *Marthe*, după care au urmat încă două, marcate de influența naturalistă. A urmat ruptura radicală cu naturalismul: *À rebours* (1884), o carte care mai târziu a fost numită „primul anti-roman”. Creația lui Huysmans a cunoscut o etapă satanistă, în care se amestecă ocultismul și senzualitatea, vizibilă în romanul *Là-Bas* (1891), apoi scriitorul s-a îndreptat spre credință, ca formă ultimă a vieții spirituale, după cum o vădesc romanele *La Cathédrale* (1898) și *L'Oblat*, 1903. A fondat Academia Goncourt (proiect moștenit de la Paul Verlaine și de la Edmond de Goncourt, al căror executor testamentar era) și, în 1900, a fost ales președinte al acestei prestigioase instituții. S-a stins șapte ani mai târziu, din cauza unui cancer.

Supranumit „Biblia decadenților”, romanul *În răspăr* se concentrează asupra ducelui Jean des Esseintes, ultimul supraviețuitor al unei familii de viță nobilă. Se izolează în interiorul casei sale, protejându-se de realitate prin intermediul unei acumulări de artefacte artistice și trăind călătorii în imaginație. Episodul încrustării cu aur și pietre prețioase a unei testoase sau acela al concertului de parfumuri sunt mostre ale unui *fin de siècle* care recondiționează conceptul de „plăcere”, iar des Esseintes a rămas în istorie ca un prototip al tuturor decadenților esteți ai literaturii universale.

Alexandra Olivotto

JORIS-KARL HUYSMANS

În răspăr

Traducere de
IULIA BODNARI
și
IRINEL ANTONIU

Colecțiile **Cotidianul**
LITERATURA

EDITURA UNIVERS
București • 2008

Coperta colecției: **Octavian Cociș**
Coperta: **Marius Matieș**
Redactor: **Diana Crupenschi**
Tehnoredactare: **Constantin Niță**

Apreciezi calitatea. Filă cu filă.
Alege un partener pe măsură!

JORIS-KARL HUYSMANS
À Rebours

© Univers Publishing House, Inc, 2008

Toate drepturile asupra versiunii în limba română aparțin
UNIVERSE PUBLISHING HOUSE, Inc

ISBN 978-1-60257-119-8

Judecând după cele câteva portrete păstrate în castelul Lourps, familia de Floressas des Esseintes fusese altădată compusă din vajnici mercenari, din aspri cavaleri germani. Înghesuiți în vechile rame pe care le umpleau cu umerii lor puternici, înfricoșau prin privirea lor fixă, mustățile ca niște iatagane și piepturile care umpleau cu arcuirea lor enorma cochilie a armurilor.

Aceștia era strămoșii; portretele descendenților lor lipseau; din filiera chipurilor acestei rase lipsea o verigă; un singur tablou servea drept intermediar, unind trecutul cu prezentul, un cap misterios și viclean, cu trăsături supte și lipsite de viață, cu pomeții subliniați cu o virgulă de fard, cu părul uns și presărat cu perle, cu gâtul țeapăn și pictat, ițindu-se din volanele unui guler rigid.

În această imagine care îl înfățișa pe unul dintre curtenii cei mai apropiați ai ducelui d'Epemnon și ai marchizului d'O., se vedeau deja viciile unui temperament sărăcit și predominanța limfei în sânge.

Fără nici o îndoială, decadența acestei străvechi familii își urmase regulat cursul; efeminarea bărbaților continuase și se accentuase; ca pentru a desăvârși opera vremii, familia des Esseintes își căsătorise copii între ei, timp de două secole, înăbușind ce le mai rămânea din vigoare în uniuni consangvine.

Din această familie, atât de numeroasă altădată încât ocupa aproape tot teritoriul din Île-de-France și Brie, mai trăia un singur vlăstar, ducele Jean, un tânăr firav de treizeci de ani, anemic și nervos, cu obrajii supti, cu ochii de un albastru de gheață, cu nasul în vânt și totuși drept, cu mâinile subțirele și delicate.

Printr-un ciudat fenomen de atavism, ultimul descendent semăna cu anticul strămoș, cel scund, de la care moștenise barba ascuțită de un blond foarte palid și expresia ambiguă, ostenită și vicleană totodată.

Copilăria lui fusese funebă. Amenințat de scrofuloză, chinuit de fierbințeli încăpățănate, ajunsese totuși, cu ajutorul

aerului curat și al îngrijirilor, să treacă pragul nubilității, și de atunci îl luaseră în stăpânire nervii, biruind slăbiciunile și abandonul clorozei și ducând la bun sfârșit progresele creșterii.

Mama, o femeie înaltă, tăcută și albă, murise de epuizare; tatăl o urmase curând, pradă unei boli oarecare; des Esseintes avea atunci șaptesprezece ani.

Își amintea de părinții săi cu frică, fără urmă de recunoștință sau afecțiune. Pe tatăl său de abia îl cunoscuse, fiindcă locuia mereu la Paris; de mama lui și-o amintea zăcând nemișcată, într-o cameră întunecoasă din castelul Lourps. Foarte rar, soțul și soția se întâlneau, și el își amintea întrevederile lor decolorate, pe tatăl și pe mama lui așezați unul în fața altuia, înaintea unui gheridon luminat de o lampă cu abajurul coborât, fiindcă ducea nu putea suporta lumina și zgomotul fără crize de nervi; în umbră, ei schimbau câteva cuvinte, apoi ducele se îndepărta indiferent și sărea în grabă în primul tren.

La ieziți, unde Jean a fost trimis ca să studieze, viața a fost mai binevoitoare și mai blândă cu el. Călugării au început să-l alinte pe copilul care îi uimea prin inteligență; totuși, în ciuda eforturilor lor, nu-l puteau determina să studieze în mod disciplinat; se ocupa febril de anumite lucruri, devenise un latinist precoce, dar era incapabil să explice două cuvinte din limba greacă, nu arăta nici o aptitudine pentru limbile vii, și se dovedi o ființă cu desăvârșire obtuză când încercară să-l învețe primele elemente ale științelor.

Familia se ocupa foarte puțin de el; tatăl lui venea uneori să-l viziteze la internat: „Bună dimineata, bună seara, fii cu-minte și fă-ți temele“. În vacanță, vara, pleca la castelul Lourps; prezența lui nu o trezea pe mamă din reverie; de abia îl vedea, sau îl contempla câteva secunde cu un surâs aproape dureros, apoi se cufunda din nou în noaptea întunecoasă a încăperii cu perdele groase.

Servitorii erau plictisiți și bătrâni. Copilul, lăsat de unul singur, răsfoia cărțile în zilele ploioase; în după-amiezile frumoase, rătăcea prin împrejurimi.

Cea mai mare bucurie a lui era să coboare o vâlcea și să ajungă la Jutigny, un sat de la poalele dealurilor, o îngrămădire de căsuțe acoperite cu pălării de paie, presărate cu tufe de urechelniță și buchete de mușchi. Se culca în câmp, la umbra căpițelor înalte, ascultând zgomotul surd al morilor de apă, trăgând în piept aerul proaspăt din Voulzie. Uneori, ajungea până la turbării, până la cătunul verde și negru din Longueville, sau se cățara pe coastele bătute de vânt, de unde vedea o întindere nesfârșită.

Acolo, vedea într-o parte, dedesubt, valea Senei, confundându-se cu cerul albastru al depărtărilor; de cealaltă parte, la orizont, bisericile și turnul din Provins, care părea să tremure, în soare, prin pulberea aurie a aerului.

Citea sau visa, îmbătat de singurătate până în noapte; fiindcă era silit să mediteze asupra aceluiași gânduri, mintea i se limpezi, și ideile lui încă neclare se deslușiră. După fiecare vacanță, se întorcea la profesorii săi mai gânditor și mai încăpățânat; schimbările acestea nu trecură neobservate; perspicace și vicleni, obișnuiți prin meseria lor să citească până în străfundul sufletelor, nu au trecut cu vederea această inteligență trează, dar dezordonată; au înțeles că elevul acesta nu avea să contribuie niciodată la gloria mănăstirii lor, și cum familia lui era bogată și părea nepăsătoare față de viitorul său, au renunțat în curând să-l îndrume spre profitabila carieră a profesoratului; deși discută de bunăvoie cu ei toate doctrinele teologice care îi trezeau interesul prin subtilitate și finețe, nu s-au gândit niciodată să-l primească în Ordin, fiindcă, în ciuda eforturilor lor, credința lui rămânea slabă; până la urmă, din prudență și frică de necunoscut, îl lăsară să studieze materiile care îi plăceau și să le neglijeze pe celelalte, fiindcă nu voiau să înstrăineze acest spirit independent prin săcăieli de pioni laici.

Trăi astfel, cu desăvârșire fericit, fără să simtă jugul părintesc al preoților; își continuă studiile de latină și franceză după placul lui și, chiar dacă teologia nu figura deloc printre materiile lui de studiu, își completează cunoștințele în castelul Lourps, în biblioteca lăsată de strămoșul său Dom Prosper, fost stareț al canonicilor din ordinul de Saint-Ruf.

Până la urmă, trebui să părăsească instituția iezuiților; ajunsese la majorat și intra în stăpânirea averii; vărul și tutorele său, contele de Montchevrel, îi prezentă conturile. Relațiile lor au fost scurte, fiindcă nu putea exista nici un punct de contact între acești doi bărbați, unul foarte tânăr și celălalt prea bătrân. Din curiozitate, din lene, din politețe, des Esseintes frecvențase această familie și îndurase, de mai multe ori, în casa sa din strada Chaise, ucigătoare seri în care rudele, bătrâne cât lumea, se întrețineau despre gradele de noblețe, luni heraldice și ceremonii străvechi.

În afară de acești tutori, bărbații adunați la o partidă de whist se dovedeau la fel de imobili și neinteresanți; acolo, descendenții vechilor cavaleri, ultimele mlădițe ale raselor feudale, i se înfățișară lui des Esseintes ca niște bătrâni bolnavi și maniaci, care debitau discursuri insipide de sute de fraze. Ca o

tulpină de ferigă tăiată, floarea de crin părea să se imprime singură în carnea fleșcăită a acestor fețe bătrâne.

O milă nespusă îl copleșea pe tânăr când vedea aceste mumii îngropate în templele lor în stil Pompadour, cu gravuri și lambriuri de lemn, acești bătrâni morocănoși care trăiau cu ochii ațintiți mereu spre un vag Canaan, spre o imaginară Palestină.

După câteva vizite în mediul acesta, se hotărî, în ciuda invitațiilor și a reproșurilor, să nu mai pună niciodată piciorul acolo. Așa că începu să frecventeze tinerii de vârsta și din lumea lui.

Unii, crescuți ca și el în internate religioase, păstrasera reminiscențele acestei educații. Mergeau la slujbă, se împărtășeau de Paști, frecventau cercurile catolice și își ascundeau ca pe o crimă isprăvile amoroase, plecându-și ochii. Erau în cea mai mare parte frumoși, dar lipsiți de inteligență și înrobiți, cretini victorioși care istoviseră răbdarea profesorilor lor, dar le satisfăcuseră totuși voința de a oferi societății înși ascultători și pioși.

Alții, educați în colegii de stat sau în licee, erau mai puțin ipocriți și mai liberi, dar nu se dovediră nici mai interesanți, nici mai puțin înguști la minte. Aceștia erau petrecăreți, îndrăgostiți de operetă și de curse, jucând bacara, pariind averi pe cai, pe cărți, pe toate plăcerile dragi tinerilor găunoși. După un an de încercări, tovărășia aceasta îi stârni o imensă oboseală, desfrăurile lor i se păsură josnice și facile, fără discernământ, fără un strop de căldură, fără o adevărată trezire a sângelui și a nervilor.

Puțin câte puțin, se apropie de oamenii de litere, gândindu-se că va avea mai multe afinități și se va simți mai în largul său. Fu o nouă dezamăgire; se simți revoltat de judecata lor răzbunătoare și meschină, de conversațiile lor banale ca o ușă de biserică, de discuțiile lor dezgustătoare, care judecau valoarea unei opere după numărul de ediții și beneficiile rezultate din vânzări. În același timp cunoscu liberii cugetători, doctrinariii burgheziei, oameni care pretindeau toate libertățile doar pentru a înăbuși opiniile celorlalți, puritani avizi și nerușinați, pe care îi socoti inferiori cizmarului din colț în materie de educație.

Disprețul său față de omenire crescuse; înțelese în sfârșit că lumea este, în cea mai mare parte, compusă din secături și imbecili. Era limpede că nu avea nici o speranță de a descoperi la alții aceleași aspirații și antagonisme, nici o nădejde de a se întâlni cu o inteligență care să se complacă, ca și el, într-o studioasă decrepitudine, nici o nădejde de a apropia de un spirit ascuțit și șlefuit ca al lui de spiritul unui scriitor sau literat.

Enervat, indispus, indignat de insignifianța ideilor schimbate și primite, deveni asemenea acelor oameni despre care a

vorbit Nicole, pe care îi doare totul; ajunse să se irite mereu, să sufere din cauza balivernelor patriotice și sociale care se debita, în fiecare dimineață, în ziare, să exagereze importanța succeselor măsurate întotdeauna de atotputernicia publicului, chiar dacă operele scrise nu au nici idei și nici stil.

Visa deja la o teбайдă rafinată, la un deșert primitiv, la o arcă neclintită și călduță în care să se refugieze, departe de nesfârșitul potop al prostiei umane.

O singură pasiune, femeia, l-ar fi putut reține în acest dispreț universal care îl otrăvea, dar și această pasiune fusese folosită. Gustase din plăcerile cărnii cu o poftă de tuberculos, afectat de boală, obsedat de foamete, care se emoționează gustând dar se satură repede; pe vremea când se întovărășea cu nobilii de țară, participase la acele supeuri prelungite la care femeile ametețe își descheie nasturii la desert și se trântesc cu capul pe masă; frecventase culisele, încercase actrițe și cântărețe, suportase, pe lângă prostia înăscută a femeilor, vanitatea delirantă a cabotinelor; apoi întreținuse fete deja celebre și contribuisese la averea acelor agenți care furnizează, în schimbul unui salariu, plăceri contestabile; în cele din urmă, sătul, obosit de acest lux mereu același, de aceste mângâieri identice, se cufundase până la fund, sperând să-și biciuiască dorințele prin contrast, gândindu-se să-și stimuleze simțurile adormite prin excitanta necurătenie a mizeriei.

Însă o plictiseală imensă îl apăsa, orice ar fi încercat. Se încăpățănase, recursese la periculoasele mângâieri ale profesionistelor, dar atunci sănătatea îl lăsase și sistemul nervos devenise sensibil; îl durea ceafa și, dacă mâna îi rămânea dreaptă când ridica un obiect greu, atunci când ținea un pahar se clătina sacadat.

Medicii pe care îi consultă îl înspăimântară. Era timpul să o rupă cu viața aceea, să renunțe la excesele care îi amorțeau puterea. Rămase liniștit câțva timp; dar în curând creierul i se înfierbântă și își relua vechile obiceiuri. Asemenea ștregariilor care, atinși de pubertate, sunt înnebuniți după mâncăruri alterate sau abjecte, ajunse să viseze și să practice amoruri excepționale, bucurii deviate; atunci veni sfârșitul; mulțumite că epuizaseră totul, moarte de oboseală, simțurile îi căzură în letargie și veni neputința.

Se retrase din drum, mahmur, singur, oribil de obosit, implorând un final pe care lașitatea firii sale îl împiedica.

Ideile sale de a se ascunde, departe de lume, de a se ghemui într-un adăpost, de a acoperi, așa cum pentru unii bolnavi se

acoperă strada cu paie, vacarmul asurzitor al inflexibilei vieți, se întăriră.

Era de altfel timpul să se hotărască; socoteala averii ce îi mai rămăsese îl înspăimântă; în nebunii și distracții își tocase cea mai mare parte din avere său, iar partea care mai rămăsese, investită în pământuri, îi aducea câștiguri derizorii.

Se hotărî să vândă castelul Lourps, unde nu mai mergea și de care nu îl lega nici o amintire și nici un regret; lichidă și celelalte bunuri, cumpără titluri de stat și obține astfel un venit anual de cincizeci de mii de livre, păstrându-și, în plus, o sumă rotundă cu care să plătească și să mobilizeze căsuța în care își propunea să găsească o liniște definitivă.

Căută prin împrejurimile capitalei și descoperi o casă de vânzare, mai sus de Fontenay-aux-Roses, într-un loc izolat, fără vecini, aproape de fort: visul său se îndeplinesc; în acest ținut puțin frecventat de parizieni, era sigur că va fi la adăpost; dificultatea comunicațiilor, prost asigurate de o ridicolă cale ferată, situată la capătul orașului, și de mici tramvaie, plecând și venind după bunul lor plac, îl liniștea. Gândindu-se la noua existență pe care voia să și-o organizeze, simțea o bucurie cu atât mai vie cu cât se vedea retras destul de departe, pe mal, unde fluxul Parisului nu îl mai atinge, și totuși destul de aproape pentru ca această vecinătate cu capitala să îi întărească singurătatea. Și, într-adevăr, fiindcă e destul să nu poți merge într-un loc ca să îți se trezească dorința să ajungi acolo, avea șansa să nu fie asaltat de nici un dor după societate și de nici un regret, fiindcă mai avea încă posibilitatea de a ieși.

Puse să se repare casa pe care o cumpărase, apoi, brusc, într-o zi, fără să-și împărtășească nimănui proiectele, se debarasă de vechiul mobilier, își concedie servitorii și dispăru, fără să lase nici o adresă portăresei.

CAPITOLUL I

Trecură mai mult de două luni până când des Esseintes reuși să se scufunde în tăcuta odihnă a casei din Fontenay; cum-părături de tot felul îl obligaseră să meargă iar și iar la Paris și să străbată orașul de la un capăt la celălalt.

Și totuși, câte investigații nu făcuse, și cât nu meditase până să-și încredințeze casa tapițerilor!

Era demult expert în sinceritatea și în subtilitatea tonurilor. Altădată, când primea femeii în casa lui, își amenajase un budoar în care, în mijlocul delicatelor mobile sculptate în camfor palid din Japonia, sub un fel de cort din satin roz de India, pielea se colora dulce sub lumina prețioasă care străbătea pânza.

Această încăpere, în care oglinzile se continuau una după alta la nesfârșit pe pereții roz ai budoarului, fusese faimoasă printre fetele care adorau să-și îmbăieze nuditatea în această baie de stacojiu calduț, aromată de mirosul de mentă degajat de lemnul mobilelor.

Dar, lăsând la o parte binefacerile acestui aer fardat care părea să facă să pulseze un sânge nou sub pielea obosită și saturată de vopsea și de nopțile pierdute, gusta la rândul său, în mediul acesta languros, bucurii deosebite, plăceri care se vedeau extreme și care activau, într-un anume fel, amintirile re-lelor trecute și ale plictiselilor defuncte.

Astfel, din ură, din dispreț față de copilăria lui, atârnase de plafonul acestei camere o colivie din argint în care un greier prizonier cânta ca în cenușa șemineurilor din castelul Lourps; când asculta acest sunet, de atâtea ori auzit în toate serile încordate și mute alături de mama sa, tot abandonul unei tinereți suferinde și refulate se revărsa înaintea lui, și atunci, în înfiorarea femeii pe care o mângâia mașinal și ale cărei cuvinte și râsete întrerupeau vi-ziunea și îl aduceau brusc la realitatea budoarului, un tumult izbucnea în inima lui, o nevoie de a răzbuna tristețile îndurate, o furie de a ieși din amintirile familiei prin nemernicie, o dorință fu-

rioasă de a găfâi pe moliciunea cărnii, de a epuiza până la ultima picătură cele mai vehemente și mai arzătoare nebunii carnale.

Altădată, când îl apăsa urâtul, când îl asalta, în zilele ploioase de toamnă, aversiunea față de stradă, de casa lui, de cerul din noroi galben, de norii negri ca asfaltul, se refugia în acest adăpost, agita ușor colivia și se privea reflectat la infinit în jocul oglinzilor, până când ochilor lui amețiți li se părea că nu colivia se mișcă, ci întregul budoar dansează, umplând toată casa cu acordurile unui vals roz.

Apoi, pe vremea când considerase că era neapărată nevoie să se singularizeze, des Esseintes crease amenajări fastuos de ciudate, împărțind salonul într-o serie de nișe, divers tapițate dar legate printr-o subtilă analogie, printr-un vag acord de tonuri vesele sau sumbre, delicate sau barbare, cu imagini din operele latine sau franceze care îi plăceau. Se instala atunci în nișa al cărei decor i se părea că ar corespunde cel mai bine cu opera pe care capriciul momentului îl îndemna s-o citească.

În cele din urmă, pregătise un salon înalt, destinat primirii furnizorilor; intrau, se așezau unul lângă altul în strane de biserică, iar el urca într-un scaun magistral și le ținea predici despre dandysm, conjurându-și pantofarii și croitorii să se conformeze, în modul cel mai absolut, cererilor sale în materie de croieli, amenințându-i cu o excomunicare pecuniară dacă nu urmau, la literă, instrucțiunile conținute în comunicatele și buletele sale.

Dobândise o reputație de excentric, pe care o întărise îmbrăcându-se cu costume de catifea albă, cu veste țesute cu fir de aur, punându-și, în loc de cravată, un buchet de violete de Parma în deschizătura cămășii, oferind oamenilor de litere dineuri amintind de cele din secolul XVIII, sau organizând mese funebre pentru cea mai neînsemnată neplăcere.

În sala de mese tapițată în negru, cu vedere în grădina subit transformată, arătându-și aleile pudrate cu cărbune, micul bazin înconjurat acum de un ghizd de bazalt și umplut cu cerneală, umbrit de chiparoși și pini, cina era servită pe o față de masă neagră, presărată cu vase cu violete și pansele, la lumina candelabrelor care ardeau cu flăcări verzi și a lumânărilor mari.

În timp ce o orchestră ascunsă cânta marșuri funebre, conviviile erau serviți de negrese goale, cu pantofi și ciorapi din pânză argintie, presărată cu lacrimi.

Mâncau în farfurii cu chenar negru supă de broască țestoasă, pâine de secară rusească, măsline murate din Turcia, caviar, icre de scoici, caltaboși afumați de Frankfurt, vânat în sos de culoarea sucului de ceară și de lemn dulce, fiertură de trufe,

creme amărui de ciocolată, budinci, piersici, marmeladă de struguri, de mure și de cireșe negre; beau, în pahare întunecate, vinuri de Limagne și de Roussilon, de Tenedos, de Val de Pefias și de Porto; savurau, după cafea și lichior de nuci, cvas, porter și bere brună englezească.

Invitația de a participa la cina care sărbătorea despărțirea de virilitatea sa pentru moment moartă era scrisă pe hârtie asemănătoare cu cea folosită pentru invitațiile de a lua parte la o înmormântare.

Dar extravagantele acestea cu care se mândrea altădată erau și ele consumate; acum, îl cuprinsese disprețul față de aceste ostentații depășite și puerile, de aceste veșminte anormale, de aceste amenajări bizare. Se gândea pur și simplu să-și compună, pentru plăcerea lui personală și nu pentru a-i uimi pe ceilalți, un interior confortabil și împodobit totuși într-un fel rar, să-și amenajeze un interior unic și calm, potrivit cu nevoile viitoare sale singurătăți.

Atunci când casa din Fontenay fu pregătită și reparată de către un arhitect conform dorințelor și planurilor sale, când nu-i mai rămase decât să hotărască așezarea mobilelor și decorul, trecu din nou în revistă seria culorilor și a nuanțelor, timp îndelungat.

Voia culori a căror expresie să se întărească la lumina lămpilor; puțin îi păsa dacă erau insipide și terne la lumina zilei, fiindcă nu trăia decât noaptea, gândindu-se că se simțea mai bine, mai singur, și că spiritul nu se trezea și nu ardea decât în contact cu umbra; găsea o bucurie unică să se afle într-o cameră luminată din plin, singurul treaz în mijlocul caselor întunecate și adormite, o bucurie care se amesteca poate cu un strop de vanitate, o satisfacție singulară pe care o încearcă cei care lucrează la ore târzii din noapte, când ridică perdelele și își dau seama că în jurul lor totul este stins, mut și mort.

Încet, încercă tonurile unul câte unul.

Albastrul se transformă în verde fals la lumina lumânărilor; dacă este închis, cum e cobaltul sau indigoul, devine negru; dacă e deschis, se face gri; dacă e sincer și dulce ca turcoazul, se întunecă și capătă luciri de gheață.

Dacă nu îl asociezi, deci, ca un adjuvant, cu o altă culoare, nu poți să faci din el nota dominantă a unei încăperi.

Pe de altă parte, cenușiul închis se face mai rece și se întunecă; cenușiul perlei își pierde azuriul și se transformă într-un alb murdar; maroniul se închide și îngheață; cât despre verdele profund, ca și verdele viu și verdele mirt, se întunecă ca și albastrul când fuzionează cu negrul; rămâneau deci nuanțele cele mai

palide de verde, ca verdele păun, cinabrul și verdele lăcuit, dar atunci când lumina le văduvește de albastru și le păstrează numai galbenul, capătă un ton fals, o savoare tulbure.

Nu se mai putea gândi la roz somon, la galben porumb și la trandafiriu, a căror efeminare contraria gândul izolării; nu mai avea de ce să mediteze la violet, care se șterge; numai roșul supraviețuia seara, și ce roșu! un roșu vâscos, un roșu violaceu abject; i se părea de altfel inutil să recurgă la această culoare, fiindcă dacă mănânci muștar sălbatic, într-o anumită doză, vezi totul violet, așa că i-ar fi fost ușor să schimbe, fără să atingă, nuanța zugrăvelilor.

Îndepărtând toate aceste culori, rămâneau trei: roșul, portocaliul și galbenul.

Dintre toate, prefera portocaliul, confirmând astfel prin propriul exemplu adevărul unei teorii pe care o socotea de o precizie matematică: anume, că există o armonie între natura senzuală a unui individ cu adevărat artist și culoarea pe care el o vede mai specială și mai vie.

Lăsând la o parte, într-adevăr, oamenii de rând, a căror retină grosolană nu vede nici cadența proprie fiecărei culori, nici farmecul misterios al degradeurilor și al nuanțelor ei; lăsând la o parte burghezia, insensibilă la pompă și la victoria nuanțelor vibrante și puternice; păstrând numai culorile apreciate de oamenii cu pupile rafinate, exersate prin literatură și artă, i se părea sigur că ochii celui care visează idealul, care are nevoie de iluzii și văluri în camera de culcare, sunt mângâiați în general de albastru și derivatele sale, cum ar fi movul, lila, cenușiul de perlă, cu condiția ca acestea să rămână pure și să nu depășească granița după care își alienează personalitatea și se transformă în violet curat și în cenușiu onest.

Din contră, vijelioșii, pletoricii, frumoșii sangvini, bărbații solizi care disprețuiesc finețurile și preludiile și se aruncă cu capul înainte, se complac, în cea mai mare parte, în lumina strălucitoare a galbenului și a portocaliului, în sunetele de chimval ale cinabrului și ale cromului, care îi orbesc și îi îmbată.

În cele din urmă, oamenii slabi și nervoși, a căror apetit senzual caută mâncăruri pregătite prin afumare și saramură, ochii oamenilor surescitați și etici adoră, aproape în totalitate, această culoare iritantă și maladivă, cu splendori fictive, cu febre acide: portocaliul.

Alegerea lui des Esseintes nu putea șovăi deci; dar mai rămânea incontestabile dificultăți. Dacă roșul și galbenul se intensifică la lumină, nu la fel se întâmplă cu amestecul lor, portocaliul,

care se preface și se schimbă adesea în roșu capucin sau roșu ca de foc.

Studie la lumânare toate nuanțele, și descoperi una care i se păru că nu se va dezechilibra și nu se va sustrage exigențelor sale; o dată sfârșite aceste preliminari, încercă să folosească, în limita posibilului, măcar pentru cabinetul său, stofe și covoare din Orient, devenite acum fastidioase și comune, fiindcă negustorii îmbogățiți și le procură din magazinele de noutăți.

Se hotărî, până la urmă, să îmbrace pereții cu marochin fără asperități, ca o copertă de carte, cu piele de Cap netezită sub o presă puternică de oțel.

O dată împodobite lambriurile, puse să se zugrăvească baghetele și plintele înalte cu indigo viu, un indigo lăcuit, asemenea celui pe care îl folosesc căruțașii pentru panourile trăsurilor, iar plafonul, puțin boltit, îmbrăcat și el în marochin, se deschidea ca un imens ochiul-boului, încrustând în pielea portocalie un cerc de firmament din mătase de un albastru regesc, în mijlocul căreia urcau, cu fâlfâiri de aripi, serafimi de argint, brodați odinioară de confreria țesătorilor din Cologne pentru o veche mantie ecleziastică.

După ce termină amenajarea, seara totul se împacă, se temperă, se așează: lemnăria își înfățișa albastrul susținut și parcă încălzit de portocaliul care se menținea, la rândul său, fără nici o schimbare, sprijinit și, într-o oarecare măsură, îmblânzit de suflul presant al albastrului.

În privința mobilelor, des Esseintes nu avu mult de căutat, fiindcă singurul lux al acestei încăperi consta în cărți și flori rare; se mulțumi să lase pe mai târziu împodobirea pereților goi cu gravuri sau tablouri, ascunzând majoritatea pereților sub rafturi și dulapuri de bibliotecă din lemn de abanos, acoperind parchetul cu piei de vânat și vulpe argintie, instalând lângă o masă masivă a unui negustor din secolul XV, fotolii adânci cu rezemători și un vechi pupitru de capelă, din fier forjat, unul din acele strane antice pe care diaconul așeza altădată antifonul și care susținea acum un greoi in-folio *Glossarium mediae et infimae latinitatis* al lui de Cange.

Ferestrele, a căror sticlă fisurată, albăstruie, împodobită cu cioburi în relief auriu, ascundea peisajul de afară și filtra o lumină palidă, au fost îmbrăcate, la rândul lor, cu perdele croite din vechi etole, a căror auriu șters și aproape afumat se stingea într-un nuanță roșiatică, lipsită de viață.

În cele din urmă, pe șemineul îmbrăcat și el într-o somptuoasă stofă tăiată dintr-o mantie florentină, între două chivoturi din

alamă aurită, de stil bizantin, provenind din străvechea abație din Bois de Bièvre, un minunat canon bisericesc, cu trei compartimente separate, lucrate ca o dantelărie, conținea, sub sticla cadru-
lui, copiate pe un pergament din piele de vițel autentic, cu admirabile litere de carte de rugăciuni și miniaturi splendide, trei
poeme de Baudelaire: la stânga și la dreapta, sonetele care se nu-
meau *Moartea amanților* și *Dușmanul*; în mijloc, poemul în proză
intitulat *Anywhere aut of the world – Oriunde în afara lumii*.

CAPITOLUL II

După vânzarea bunurilor sale, des Esseintes păstră cei doi bătrâni servitori care îi îngrijiseră mama și îndepliniseră slujba de administratori și portari ai castelului Lourps, rămas nelocuit și gol până la vânzare.

Chemă la Fontenay acest cuplu obișnuit cu îngrijirea bolnavilor, care distribuiau din oră în oră, cu regularitate de infirmieri, lingurițe de poțiuni și ceaiuri medicinale, într-o rigidă tăcere de călugări claustrați, fără să comunice cu exteriorul, locuind în camere cu ferestrele și ușile închise.

Soțul avea îndatorirea de a deretica încăperile și de a se duce după provizii, soția să pregătească mesele. Le lăsă lor primul etaj al casei, îi puse să poarte papuci groși de pâslă, puse sonerii pe ușile bine unse și le îmbracă dușumeaua cu covoare groase, ca să nu audă niciodată zgomotul pașilor lor deasupra capului.

Se înțelese cu ei asupra unui anumit fel de a suna, hotărî semnificația soneriei după numărul, durata și intensitatea zgomotului; le arătă locul de pe birou unde trebuiau să pună în fiecare lună registrul de socoteli, în timp ce el dormea; aranjă, în fine, să nu-i vadă și să nu-i audă prea mult.

Totuși, cum femeia trebuia uneori să traverseze casa ca să ajungă la magazia cu lemne, voi ca umbra ei să nu-l deranjeze atunci când trecea prin dreptul geamurilor lui, și îi comandă un costum cu croială flamandă, cu bonetă albă și glugă mare, joasă, neagră, cum mai poartă încă, la Gand, călugărițele. Atunci când umbra acesteia trecea prin fața lui în lumina crepusculară, își imagina că este într-o mănăstire, își amintea de aceste sate mute și credincioase, de aceste cartiere moarte, închise și izolate în colțul unui oraș activ și plin de viață.

Hotărî de asemenea ore fixe pentru masă; de altfel, meniul era lipsit de complicații și foarte succint, fiindcă stomacul lui slăbit nu îi îngăduia mâncăruri variate sau grele.

La ora cinci, iarna, după căderea serii, lua un prânz ușor, compus din două ouă moi, friptură și ceai; apoi cina la ora unsprezece; bea cafea, uneori ceai și vin în timpul nopții; la ora cinci dimineața ciugulea un mic dejun, înainte de a merge la culcare.

Mesele acestea, a căror ordine și meniu era stabilite o dată pentru totdeauna la începutul fiecărui anotimp, erau servite pe o masă care se afla în mijlocul unei cămăruțe separate de cabinetul său de lucru printr-un culoar capitonat, închis ermetic, care nu lăsa să treacă nici mirosuri, nici zgomot în camerele pe care le unea.

Această sală de mese semăna cu cabina unei nave, cu plaful ei boltit, cu câpriori în semicerc, cu pereții și dușumeaua din lemn de pin gălbui, cu ferestruica deschisă în lemnărie ca un hublou într-un sabord.

Asemenea cutiilor japoneze care intră una în alta, această cameră era inserată într-o cameră mai mare, care era adevărata sală de mese construită de arhitect.

Aceasta avea două ferestre, una, acum invizibilă, ascunsă de peretele care se putea ridica totuși printr-un resort, permițând aerului să circule în cutia de pin gălbui; cealaltă, vizibilă, fiindcă era în fața hubloului din lemnărie, dar închisă ermetic; într-adevăr, un acvariu mare ocupa tot spațiul cuprins între acest hublou și adevărata fereastră din peretele adevărat. Lumina zilei trecea deci în cabină prin fereastra mare, făcută din sticlă mată, prin apă și, în ultimul rând, prin ferestruica din sabord.

În momentul în care samovarul fierbea pe masă, atunci când, pe timp de toamnă, soarele dispărea dincolo de orizont, apa acvariului, sticloasă și tulbure dimineața, se înroșea și cernea luciri de flacără pe auriul lemnăriei.

Uneori, în câte o după-amiază, atunci când, din întâmplare, des Esseintes se trezea și golea acvariul printr-un sistem de țevi și conducte, umplându-l din nou cu apă limpede, vărsa în apă picături de esență colorată, oferindu-și, după placul său, tonurile verzi sau tulburi, opaline sau argintii, pe care le au râurile adevărate care reflectă culoarea cerului și lumina mai slabă sau mai puternică a soarelui, amenințările mai îndepărtate sau mai apropiate ale ploii, urmând, într-un cuvânt, anotimpul și atmosfera.

Își închipuia atunci că se află pe inter-puntea unui bric, și contempla curios minunații peștișori mecanici, îmbinați ca niște piese de ceasornicărie, care treceau prin fața sticlei și se agățau în ierburile false; alteori, inspira mirosul de gudron pe care îl răspândise în încăpere și examina gravurile colorate de pe pereți, reprezentând, ca în agențiile pacheboturilor Lloyd,

vapoare cu aburi în drum spre Valparaiso și La Plata, și tablo-uri înrămate, pe care erau inscripționate itinerariile liniei Royal Mail Steam Packet, ale companiilor Lopez și Valéry, navlurile și escalele serviciilor poștale din Atlantic.

Apoi, când se plictisea să consulte acești indicatori, se odihnea privind cronometrele și busolele, sextanții și compasul, binocurile și hărțile risipite pe o masă deasupra căreia se înălța o singură carte, legată în piele de focă, *Aventurile lui Arthur Gordon Pym*, imprimată special pentru el pe hârtie virgină, iar fiecare foaie era aleasă special și desenată cu un pescăruș în filigran.

Putea să privească apoi undițele, plasele înnegrite cu tanin, valurile de pânze roșcate, o ancoră minusculă de plută, vopsită cu negru, aruncate de-a valma, aproape de ușa care comunica cu bucătăria printr-un coridor capitonat care absorbea, asemenea coridorului care lega sala de mese cu cabinetul de lucru, toate mirosurile și toate zgomotele.

Își procură astfel, fără să se miște din loc, senzațiile rapide, aproape instantanee, ale unei călătorii de cursă lungă; și aceea plăcere a deplasării care nu există, de fapt, decât în amintire și aproape niciodată în prezent, în momentul în care se efectuează, el o gusta din plin, în voie, fără să se obosească, fără să se enerveze, în cabina aceasta a cărei dezordine studiată, ținută tranzitorie și instalare temporară corespundea destul de bine cu călătoriile lui efemere, cu timpul limitat al meselor, și contrasta, în mod absolut, cu cabinetul de lucru, o cameră definitivă, aranjată, ordonată, utilată pentru menținerea fermă a unei existențe sedentare.

Mișcarea i se părea de altfel inutilă și imaginația părea să poată înlocui cu succes realitatea vulgară a faptelor. După părerea lui, era posibil să mulțumești dorințele considerate cel mai greu de satisfăcut în viața normală, printr-un ușor subterfugiu, printr-o sofisticare aproximativă a obiectivului pe care aceste dorințe îl urmăreau. Astfel, se știe că orice cunoscător se delectează astăzi, în restaurantele renumite prin excelența cramelor cu vinuri slabe tratate după metoda domnului Pasteur. Ori, adevărate sau false, aceste vinuri au aceeași aromă, aceeași culoare, același buchet și, în consecință, plăcerea pe care o simți degustând aceste băuturi alterate și contrafăcute este absolut identică cu cea pe care o simți savurând vinul natural și pur, pe care nu îl poți găsi nici măcar la prețul aurului.

Transferând această insidioasă deviație, această iscusită minciună în lumea intelectului, fără îndoială că te poți bucura, la fel de ușor ca și în lumea materială, de delicii himerice asemănătoare în

totalitate celor adevărate; fără îndoială că poți, de exemplu, să te dedai unor îndelungi explorări în fața focului, ajutând, la nevoie, spiritul îndărătnic sau leneș prin lectura sugestivă a unei cărți care povestește călătorii îndepărtate; fără îndoială că poți, de asemenea, să te bucuri de plăcerea binefăcătoare a unei băi în mare, fără să te miști din Paris; e suficient să mergi la baia Vigier, situată pe un vaporeș în mijlocul Senei.

Acolo, sărând apa din cadă și adăugând, după formula Codex, sulfat de sodiu, hipoclorit de magneziu și calciu; scoțând dintr-o cutie închisă cu grijă cu un șurub, o minge de sfoară sau o bucățiță de parămă pe care am căutat-o într-unul din depozitele acelea mari de frânghie din subsolurile care au un miros puternic de maree și port; aspirând parfumurile acestea care se păstrează încă în bucățița de parămă și în sfoară, privind o fotografie exactă dintr-un cazinou și citind ghidul Joanne, care descrie frumusețile plajei unde ai vrea să ajungi, lăsându-te legănat de valurile care clatină vaporeșul de plăcere din ponton, ascultând tânguirea vântului întemnițat în barcă și zgomotul surd al omnibuzelor care trec la doi pași deasupra ta, pe podul Royal, iluzia mării este irezistibilă, imperioasă, sigură.

Totul este să știi cum să procedezi, să-ți concentrezi spiritul asupra unui singur punct, să știi să fii suficient de abstract pentru a chema halucinația și să substitui realitatea cu visul unei alte realități.

De fapt, artificii i se părea lui des Esseintes marca distinctivă a geniului omenesc.

Spunea că natura și-a trăit traiul, că a plictisit definitiv, prin dezgustătoarea uniformitate a peisajelor și a cerului ei, răbdarea asiduă a rafinaților. În fond, ce platitudine de specialist mărginit în sfera sa, ce limitare de negustoraș care ține un articol în detrimentul altuia, ce magazin monoton de preerii și arbori, ce agenție banală de munți și mări!

Nu există, de altfel, nici o invenție a naturii atât de vestită, de subtilă sau de grandioasă, încât geniul uman să nu o poată crea; nici o pădure de la Fontainebleau, nici un clar de lună pe care decorurile inundate de lumină electrică să nu-l poată produce, nici o cascadă pe care hidraulica să n-o poată imita cu dispreț; nici o stâncă pe care cartonul să nu o imite; nici o floare pe care taftaua și delicata hârtie pictată să nu o poată egala!

Fără îndoială că această veșnică divagație a obosit acum blajina admirație a adevăraților artiști, și a venit momentul să o înlocuim, pe cât posibil, prin artificiu.

Și apoi, studiind opera cea mai prețioasă dintre creațiile sale, a cărei frumusețe este, după părerea tuturor, perfectă și nespus de originală: femeia; nu a fabricat oare omul, de unul singur, o ființă animată și factice care o înlocuiește cu succes din punct de vedere al frumuseții plastice? Există oare o ființă concepută din bucuriile adulterului și ieșită din durerile unui pânțec al cărei model și tip să fie mai uimitoare și mai splendide decât ale celor două locomotive care circulă pe calea ferată din Nord?

Una, la Crampton, o blondă adorabilă, cu vocea ascutită, înaltă și subțire, strânsă într-un corset strălucitor de alamă, cu gesturi suple și nervoase de pisică, o blondă apetisantă și aurie, a cărei grație extraordinară înspăimântă atunci când, întărindu-și mușchii de oțel, transpirând prin flancurile ei călduțe, pune în mișcare imensa rozetă a roților sale fine și se lansează cu vioiciune în fruntea valurilor rapide și a mareelor.

Alta, la Engerth, o brunetă monumentală și sumbră cu voce surdă și răgușită, cu forme robuste, strânse într-o cuirasă de fontă, o fiară monstruoasă, cu coamă despletită de fum negru, cu șase roți joase cuplate, dovedește o putere zdrobitoare atunci când, cutremurând pământul, remorchează încet coada lungă a mărfurilor sale!

Nu mai există, printre fragilele frumuseți blonde și maiestruosele frumuseți brune, asemenea tipuri de zveltețe delicată și de forță terifiantă; putem afirma cu certitudine că omul a făcut, la rândul său, opere la fel de bune ca acelea ale Dumnezeului în care crede.

Așa se gândea des Esseintes când briza aducea până la el șuierul micii căi ferate care se învâрте ca un titirez între Paris și Sceaux; casa lui era situată la douăzeci de minute de gara din Fontenay, dar înălțimea la care era așezată și izolarea ei nu lăsa să pătrundă vacarmul nesuferitei mulțimi care se strânge de obicei, duminica, în vecinătatea unei gări.

Cât despre satul propriu-zis, îl cunoștea foarte puțin. Pe fe-reastră, într-o noapte, contemplant peisajul tăcut care se desfășura, coborând până la poalele unui deal, pe culmea căruia se înălța batalionul pădurii Verrières.

În întuneric, în stânga și în dreapta, se suprapuneau mase confuze, dominate, în depărtare, de alte batalioane și forturi ale căror taluzuri înalte păreau tivite cu argint în lumina lunii, sub un cer sumbru.

Îngustată de umbra colinelor, câmpia părea pudrată cu amidon în mijloc și înfrumusețată cu gheață albă; în aerul călduț, ierburile decolorate respirau, distilând parfumuri ușoare de

spice, arborii pe care luna îi însemna cu cretă își ciufuleau frunzișul palid și își dedubla trunchiurile, ale căror umbre brăzdau cu dungi negre solul pe care pietricelele străluceau ca niște sclipiri de farfurioare.

Datorită machiajului său și a aerului artificial, acest peisaj nu îi plăcea lui des Esseintes; dar, din după-amiaza în care străbătuse orașul Fontenay în căutarea unei case, nu se mai plimbase niciodată ziua pe străzile lui; verdeța acestui ținut nu îi stârnea, de altfel, nici un interes, fiindcă nu oferea acel farmec delicat și plângător pe care îl degajă vegetația înduioșătoare și bolnăvicioasă care crește, cu mari eforturi, în molozurile mahalalelor, aproape de ziduri. Apoi, zărise în sat, în ziua aceea, burghezi pântecoși, cu favoriți, și oameni în costum, cu mustață, care purtau, asemenea sfintelor taine, capete de magistrați și de militari; după această întâlnire, oroarea lui față de neamul omenesc crescuse.

În timpul ultimelor zile ale șederii sale la Paris, atunci când, sătul de toate, învins de ipohondrie, zdrobit de plictiseală, ajunsese la o asemenea sensibilitate a nervilor, încât vederea unui obiect sau a unei ființe neplăcute se grava profund în creierul său, și avea nevoie de multe zile ca să scape de cea mai ușoară amprentă, fețele oamenilor pe care îi vedea pe stradă era unul din cele mai sfâșietoare suplicii.

Cu certitudine, suferea la vederea anumitor fizionomii, considerând drept insultă înfățișarea paternă sau aspră a unor fețe, simțea nevoia să palmuiască pe domnul care se plimba încet, coborând pleoapele cu un aer doct, pe altul care se legăna, zâmbindu-și în fața vitrinelor; pe cel care părea să nutrească o lume de gânduri, devorând în același timp, cu sprâncenele încruntate, tartinele și faptele diverse dintr-un ziar.

Presimțea o prostie atât de înveterată, o asemenea aversiune față de ideile lui, un dispreț atât de mare față de literatură, de artă, de tot ce el adora, implantate și ancorate în mințile acestea înguste de negustori, preocupate exclusiv de escrocherii și de bani și accesibile unicei distracții josnice a spiritelor mediocre, politica, încât se întorcea înfuriat acasă și se închidea cu cărțile lui.

În cele din urmă, ura din toate puterile noua generație, pătura aceasta de bătărași înspăimântători care simte nevoia să vorbească și să râdă tare în restaurante și cafenele, care dau peste tine fără să-și ceară scuze pe trotuare, care îți aruncă sub picioare roțile unui cărucior de copil, fără să-și ceară scuze și fără să salute.

CAPITOLUL III

O bibliotecă portocalie cu albastru, ale cărei rafturi ocupau pereții cabinetului său, era exclusiv ocupată de opere latine, cele pe care inteligențele domesticite de deplorabilele lecții primite la Sorbona le desemnează sub numele generic de decadentă.

Într-adevăr, limba latină, așa cum fusese practică în epoca pe care profesorii se încăpățânează încă să o numească secolul de aur, nu îl interesa deloc. Această limbă restrânsă, cu întorsături calculate, aproape invariabile, lipsită de suplețea sintaxei, de culoare și nuanțe, această limbă răzuită la toate cusăturile, curățată de expresiile bolovănoase dar uneori reprezentative pentru secolele precedente, putea, când era nevoie, să enunțe maiestruose banalități, vagi legături comune repetate mereu de retori și poeți, dar degaja o asemenea lipsă de curiozitate, un asemenea plictis că trebuia să ajungi, în studiile lingvistice, la stilul francez din secolul lui Ludovic al XIV-lea ca să găsești o asemenea debilitate voluntară, atât de solemn istovitoare și mohorâtă.

Între alții, blândul Virgiliu, cel pe care pionii îl supranumesc Lebađa din Mantua, fără îndoială din cauză că nu s-a născut în acest oraș, i se părea unul dintre cei mai teribili pedagogi, dar și unul din cei mai siniștri plicticoși pe care i-a produs vreodată antichitatea; păstorii lui spălați și împodobiți, ducând pe cap ulcioare pline de versuri sentențioase și înghețate, Orfeul său pe care îl compară cu o privighetoare înlăcrimată, Aristos care se smiorcăie din cauza albinelor, Enea, acest personaj nehotărât și fluent care se plimbă ca o umbră chinezească și gesticulează în pădure, în spatele transparenței prost îmbinate și prost unse a poemului, îl exasperau. Ar fi acceptat fastidioasele baliverne pe care aceste marionete le schimbau între ele, în culise; ar fi acceptat și nerușinatele împrumuturi din Homer, Teocrit, Ennius și Lucrețiu, furtul adevărat pe care ni-l dezvăluie Macrobius în cel de-al doilea cânt al Eneidei, copiat, aproape cuvânt cu cuvânt, dintr-un poem de Pisandru, în fine,

toată nespusa vacuitate a acestei mulțimi de cântece; dar ceea ce îl oripila era factura hexametrilor, sunând metalic, a bidon gol, alungind cuvintele cântărite la litru după imuabila ordonare a unei prozodii pedante și seci; structura acestor versuri aspre și râioase, ținuta lor oficială, reverența josnică în fața gramaticii, versurile întrerupte mecanic, printr-o imperturbabilă cezură, tamponate în coadă, întotdeauna în același fel, prin ciocnirea unui dactil cu un spondeu.

Împrumutată din atelierul perfecționist al lui Cato, această metrică invariabilă, fără fantezie, fără milă, înțesată de cuvinte inutile, de umplutură, de grupuri de cuvinte inutile cu bucle identice și previzibile; această mizerie de epitețe homerice revenind fără încetare, ca să nu desemneze nimic, ca să nu dezvăluie nimic, tot acest vocabular nevoiaș cu tente plate și lipsite de sonoritate, toate acestea îl chinuiau.

Este drept să adăugăm că dacă admirația lui pentru Virgiliu era foarte moderată și dacă atracția lui pentru ejecțiile luminoase ale lui Ovidiu era dintre cele mai discrete și mai surde, dezgustul său pentru grațiile elefantine ale lui Horațiu, pentru bâlbâiala acestui cățel disperat care scheaună cu glume deocheate și învechite de clovn bătrân, era fără margini.

În proză, limbajul prolix, metaforele redundante, digresiunile obscure ale lui Cicero nu îl încântau mai mult; înfumurarea apostrofărilor sale, fluxul vorbăriei lui patriotice, emfaza cuvântărilor sale, masa apăsătoare a stilului său carnal, nutrit, dar predispus la grăsime și lipsit de măduva osului, insuportabila zgură a adverbilor sale lungi la începutul frazelor, inalterabilele formule ale propozițiile sale prost legate între ele prin conjuncții, și mai ales obositoarea sa tautologie nu îl seduceau deloc; nici Cezar, faimos pentru laconismul său, nu îl entuziasma mai mult decât Cicero; fiindcă opusul excesului se dovedea a fi o ariditate de puț sec, o sterilitate de memento, o constipație incredibilă și inoportună.

Pe scurt, nu găsea nimic atrăgător nici la acești scriitori, nici la cei care fac totuși deliciul falșilor literați: Salustius, mai puțin decolorat decât alții, totuși; Titus Livius, sentimental și pompos; Seneca, buhăit și livid, Suetonius, limfatic și larvar, Tacitus, cel mai nervos în concizia sa scorțoasă, cel mai aspru și mai musculos dintre toți. În poezie, Juvenal, în ciuda câtorva versuri dure și Perseu, în ciuda insinuărilor lui misterioase, îl lăsau rece. Lăsându-i de o parte pe Tibullus și Propertius, Quintilian și Plinius, Statius, Martial, Terentius și chiar Plautus, al cărui jargon plin de neologisme, de cuvinte compuse, de diminutive, ar

fi putut să-i placă, dar al cărui comic josnic și vulgar îi repugna, des Esseintes începu să se intereseze de limba latină din scrierile lui Lucan, fiindcă era dezvoltată, mai expresivă deja și mai puțin crispată; armura ei meșteșugită, versurile placcate cu smalt, pavate cu giuvaieruri, îl captivau, dar preocuparea exclusivă legată de formă, sonoritățile de timbru, strălucirile de metal nu ascundeau complet vidul gândirii, umflăturile bășicilor care chinuiau pielea lui *Farsalius*.

Autorul pe care îl iubea într-adevăr și care îl făcu să uite pentru totdeauna răsunătoarele alocuțiuni ale lui Lucan era Petronius.

Acesta era un observator perspicace, un analist delicat, un pictor minunat; liniștit, fără opinii preconcepute, fără ură, descria viața zilnică din Roma și povestea moravurile epocii sale în scurtele și alertele capitole ale *Satyriconului* său.

Notând faptele în timp, constatându-le într-o formă definitivă, derula existența mărunță a poporului, episoadele ei, bestialitățile și împerecherile ei.

Aici era inspectorul de gardă care vine să ceară numele călătorilor recent sosiți; dincolo, lupanare în care bărbații dau târcoale femeilor goale, în picioare în fața afișelor, în timp ce prin ușile prost închise ale camerelor se văd zbenguielele cuplurilor; dincolo, în vilele de un lux insolent, înnebunite de fast și bogăție, dar și în hanurile sărăcăcioase care se perindă în carte, cu paturile lor cu cearșafuri mototolite, pline de ploșnițe, societatea timpului se agită: escroci imorali, ca Ascyrtos și Eumolpus, în căutarea unui chilipir bun; demoni bătrâni cu robele suflecate, cu obraji pudrați cu alb de zinc și roșu; homosexuali de șaisprezece ani, durdulii și ondulați; femei care suferă atacuri isterice; vânători de avere care își oferă fiii și ficele proprietarilor desfrânați, toți aleargă de-a lungul paginilor, discută pe stradă, se pipăie în băi, se snopesc în bătaie ca într-o pantomimă.

Și toate acestea povestite într-un stil de o ciudată franchețe, de o culoare precisă, într-un stil puternic în toate dialectele, împrumutând expresii din toate limbile vorbite în Roma, depășind toate limitele, toate barierele așa-numitului secol de aur, punând pe fiecare să-și vorbească limba: pe sclavii eliberați, fără educație, latina populară, argoul străzii; pe străini dialectul lor barbar, amestec de africană, siriană și greacă; pe imbecilii pedanți, ca Agamemnon din carte, o retorică de cuvinte artificiale. Acești oameni sunt zugrăviți dintr-o trăsătură de condei, lăfăindu-se în jurul unei mese, schimbând constatări insipide de bețivani, debitând maxime senile, dictoane

inepte, cu mutrele întoarse spre Trimalchio, care își tratează dinții, oferă oale de noapte celor de față, se întreține despre sănătatea măruntaielor sale și despre vânturi și își invită convi-vii să se simtă în largul lor.

Acest roman realist, această felie decupată din miezul vie-ții romane, fără nici o preocupare față de reformă sau satiră, fără a avea nevoie de un final prestabilit sau de morală; această poveste fără intrigă, fără acțiune, care pune în scenă aventurile unor indivizi demni de Sodoma; analizând cu o placidă finețe bucuriile și durerile unor amoruri și ale unor cupluri; desple-tind intriga într-o limbă splendid împodobită, fără ca autorul să se ivească măcar o dată, fără să facă nici un comentariu, fără să aprobe sau să condamne faptele și gândurile personaje-lor sale, viciile unei civilizații decrepite, ale unui imperiu care se destramă, îl fermecau pe des Esseintes, care vedea în rafina-mentul stilului, în acuitatea observației, în fermitatea metodei, apropieri unice și analogii curioase cu câteva romane franțu-zești pe care le suporta.

Bineînțeles, regreta amar *Eustion* și *Albutia*, cele două opere ale lui Petroniu pe care le menționează Planciade Fulgentius, și care s-au pierdut pentru totdeauna; dar bibliofilul din el consola literatul, mânuind cu mâini pioase superba ediție a *Satyriconului* care ajunsese la el, un volum din anul 1585, apar-ținând lui J. Dousa din Leyda.

Începând cu Petroniu, colecția sa latină continua cu secolul al II-lea al erei creștine, sărea peste declamatorul Fronton, cu termeni depășiți, prost ajustați, prost adaptați, trecea peste *Nop-țile atice* ale lui Aulu-Gelle, discipolul și prietenul lui, un spirit perspicace și inchizitorial, dar ale căror opere se încurcau într-un noroi cleios, și se oprea la Apuleius, din opera căruia avea o edi-ție princeps, in-folio, tipărită în 1496 la Roma.

Acest african îl înveselea, fiindcă limba latină ajungea la apogeu în *Metamorfozele* sale; scotocea mîlul feluritelor ape, adunate din toate provinciile, și îl amesteca într-o culoare bi-zară, exotică, aproape nouă; artificialitățile, detalii noi în socie-ta latină, se transformau în neologisme, create pentru nevoile conversației, într-un colț roman din Africa; apoi jovialitatea sa de om cu siguranță gras, exuberanța sa meridională amuzau. Părea un cumătru lubric și vesel, pe lângă apologiștii creștini care trăiseră în același secol: soporificul Minucius Felix, un pseudo-clasic, care vinde în *Octavius* emulsiile încă dense ale lui Cicero, și chiar Tertulian, pe care îl păstra poate mai mult pentru ediția sa Alde decât pentru opera lui.

Deși era destul de priceput la teologie, disputele ereticilor montaniști contra bisericii catolice și polemicile cu gnosticii îl lăsau rece; de asemenea, în ciuda stilului curios al lui Tertulian, un stil concis, plin de amfibologii, fondat pe participii, hărțuit de opoziții, împănat cu jocuri de cuvinte și aluzii, bălțat cu vocabule încercate în știința juridică și în limbajul părinților bisericii grecești, nu deschidea niciodată *Apologetica* și *Tratatul despre răbdare*, și nu citea decât câteva pagini din *De cultu feminarum*, în care Tertulian le muștră pe femeile care se împodobesc cu bijuterii și stofe prețioase, și le interzice folosirea cosmeticelor fiindcă încearcă să corecteze natura și să o înfrumusețeze.

Aceste idei, diametral opuse părerilor sale, îl făcea să zâmbească; apoi, rolul jucat de Tertulian, în episcopia sa din Cartagina, părea să sugereze dulci visări: omul îl atrăgea mai mult decât literatura sa.

Trăise, într-adevăr, în timpuri zbuciumate, lovite de necazuri teribile, sub Caracalla, sub Macrin, sub uimitorul mare-preot al Emetiei, Elagabal, pregătindu-și liniștit predicile, scrierile dogmatice, pledoariile, alocuțiunile; când Imperiul Roman se clătina din temelii, iar nebuniile Asiei și mizeriile păgânismului curgeau din plin, el recomanda, cu cel mai desăvârșit sânge rece, abstenența trupească, frugalitatea meselor, sobrietate în îmbrăcăminte, în timp ce, călcând pe pulbere de argint și nisip de aur, cu capul încununat cu o tiară și haine împodobite cu pietre scumpe, Elagabal făcea lucruri femeiești în mijlocul eunucilor săi, își spunea Împărăteasă și schimba Împăratul în fiecare noapte, alegându-l de preferință dintre bărbieri, ajutoare de bucătari și vizitii de circ.

Această antichitate îl încânta; apoi, limba latină, ajunsă la supremă maturitate sub Petroniu, începea să se dizolve; literatura creștină îi lua locul, aducând cu ea idei noi, cuvinte noi, construcții nefolosite, verbe necunoscute, adjective cu sens alambicat, cuvinte abstracte, rare până atunci în limba romană, iar Tertulian a fost printre primii care le-au adoptat.

Însă decadența aceasta nu mai prezenta nici o atracție după moartea lui Tertulian, în ciuda operelor sfântului Ciprian, elevul său, ale lui Arnobius și ale vâcosului Lactantius. Era o fezandare incompletă și întreruptă; erau întoarceri stângace la emfaza ciceroniană, fără să aibă încă acea aromă specială din secolul V, și mai ales din secolele următoare, când mireasma creștinismului avea să se transmită limbii păgâne, descompusă ca o carne de vânat, fărâmițându-se o dată cu măcinarea civilizației lumii

vechi, în timp ce imperiile putrede de puroiul secolelor se vor năruî sub năvălirea barbarilor.

Un singur poet creștin, Commodius din Gaza, reprezenta în biblioteca sa arta secolului al II-lea. *Carmen apologeticum*; scrisă în 259, este o culegere de instrucțiuni, răsucite în acrostihuri, în hexametri populari, cezurate după moda versurilor eroice, compuse fără a ține seama de cantitate și de hiat, și însoțite adesea de rime care se vor dovedi numeroase în latina bisericească de mai târziu.

Aceste versuri încordate, sumbre, mirosind a fiară, pline de termeni din limba de zi cu zi, de cuvinte al căror sens primitiv fusese schimbat, îl solicitau și îl interesau mai mult decât stilul veșted și fleșcăit deja al istoricilor Ammien Marcelinus și Aurelius Victor, al epistolarului Symachus și al compilatorului și gramaticianului Macrobius; le prefera chiar adevăratelor versuri scandate, limbii împeștritate și superbe vorbite de Claudianus, Rutilius și Ausonius.

Aceștia erau maeștrii artei de atunci; ei umpleau imperiul muribund cu strigătele lor; creștinul Ausonius, cu *Compilația nupțială* și poemul abundent și împodobit din Moselle; Rutilius, cu imnurile care glorifică Roma, anatemele îndreptate împotriva iudeilor și a călugărilor, călătoria sa din Galia în Italia, din care reușește să transpună anumite impresii, vederea peisajelor reflectate în apă, mirajul aburilor, cețurile înalte care înconjoară munții.

Claudianus, un fel de avatar al lui Lucan, care domină tot secolul IV cu teribila trâmbițare a versurilor sale; un poet care făurește hexametri strălucitori și sonori, lovind sec epitetul, în jerbe de scânteii, ajunge la o anumită grandoare, înălțându-și opera cu suflul său puternic. În imperiul din Occident, care se scufundă din ce în ce mai tare, în tencuiala de înjunghieri repetate care îl înconjură, sub amenințarea permanentă a barbarilor care se prezentau acum în masă la porțile unui imperiu care se clatină din temelii, el reînsuflește antichitatea, cântă răpirea Proserpinei în culori vii, trece cu toate luminile aprinse prin întunericul care invadează lumea.

Păgânismul reînvie în el, cântându-și ultimul imn, ridicându-și ultimul mare poet deasupra creștinismului, care va su-pune totuși în totalitate limba, și va rămâne singurul stăpân al artei, cu Paulinus, elevul lui Ausonius; preotul spaniol Juvencus, care parafrazează Evanghelia în versuri; Victorinus, autorul Macabeilor; Sanctus Burdigalensis, care, într-o eglogă copiată după Virgiliu, deplânge prin gura păstorilor Egon și Buculus

bolile turmei lor; și toată seria de sfinți: Hilarius din Poitiers, apărătorul credinței de la Niceea, Atanasius din Apus, cum i se spune; Ambrosius, autorul indigestelor predici, plictisitorul Cicero al creștinismului; Damasius, fabricantul de epigrame lapidare; Ieronim, traducătorul Vulgatei, și adversarul său Vigilantius din Comminges, care atacă cultul sfinților, folosirea abuzivă a minunilor, posturile, și predică deja, cu argumente care se vor repeta de-a lungul secolelor, împotriva jurămintelor monahale și a celibatului preoților.

În cele din urmă, în secolul al V-lea, Augustin, episcop al Iponiei. Pe acesta, des Esseintes îl cunoștea prea bine, fiindcă era scriitorul cel mai faimos al Bisericii, fondatorul ortodoxiei creștine, pe care catolicii îl consideră oracol, maestru suveran. Așa că nu îi mai deschidea operele, deși cânta, în *Confesiunile* sale, dezgustul față de pământ, iar pietatea sa îndurerată din *Cetea lui Dumnezeu* încearcă să vindece îngrozitoarea deznădejde a secolului prin promisiunile sedative ale unui viitor mai bun. Se săturase deja, de când studiase teologia, de predicile și tânguiri sale, era plictisit de teoriile sale despre predestinare și har, de lupta sa împotriva schismei.

Îi plăcea mai mult să răsfoiască *Psychomachia* lui Prudentius, inventatorul poemului alegoric care avea să bântuiască fără oprire Evul Mediu, și operele lui Sidonius Apollinarius, a cărui corespondență împănată cu proeminente, aluzii, arhaisme și enigme îl tenta. De bună voie, recitea panegiricele în care acest episcop invoca, în sprijinul vanitoaselor sale laude, zeitățile păgânismului, și, în ciuda tuturor, avea o slăbiciune pentru afectările și subînțelesurile acestor poezii făurite de un ingenu mecanic care își îngrijește mașinăria, îi unge roțile și inventează, la nevoie, piese complicate și inutile.

După Sidonius, îl citea pe panegiristul Merobaudius; pe Sedulius, autorul poemelor rimate și al abecedarelor de imnuri din care Biserica a preluat anumite părți în folosul slujbelor sale; pe Marius Victor, al cărui tenebros tratat despre *Perversitatea moravurilor* e luminat, ici și colo, de versuri strălucitoare ca o scânteie de fosfor; pe Paulinus din Pella, poetul tremurătorului Eucharisticon; Orientius, episcopul de Auch, care în distihurile *Scrisorilor* sale, ocărăște destrăbălarea femeilor, pretinzând că fețele lor îi fac pe bărbați să-și piardă sufletul.

Interesul lui des Esseintes față de limba latină nu scădea nici în epoca în care, complet putredă, se descompunea, pierzându-și membrele, plină de puroi, păstrând cu greu, din tot trupul ei

putred, câteva părțicele pe care creștinii le puneau deoparte înainte de a le marina în saramura noii lor limbi.

Sosea a doua jumătate a secolului al V-lea, epocă îngrozitoare în care abominabile șocuri aveau să tulbure omenirea. Barbarii jefuiau Galia; Roma paralizată, tâlhărită de vizigoți, simțea cum i se scurge viața, văzându-și părțile extreme, Apusul și Răsăritul, scăldate în sânge și tot mai epuizate cu fiecare zi care trecea.

În disoluția generală, printre asasinatele succesive ale cezariilor, în zgomotul măcelurilor care străbăteau Europa de la un capăt la celălalt, un strigăt îngrozitor răsună, acoperind vaietele, înăbușind orice voce. Pe malul Dunării, mii de oameni, călare pe cai mărunți, înveșmântați în piei de șobolan, tătarii înspăimântători cu capete enorme, cu nasuri turtite, cu bărbiile brăzdate de cicatrice și tăieturi, cu fețe gălbui lipsite de păr, se aruncă la pământ, învăluind într-un nor de praf teritoriile Imperiului de Răsărit.

Totul dispare în pulberea galopurilor, în fumul incendiilor. Se întinde întunericul, și popoarele îngrozite tremură, ascultând cum trece, cu bubuit de tunet, groaznica trombă. Hoarda hunilor șterge Europa, se aruncă asupra Galiei și se oprește în câmpiile Châlons, zdrobită de Aetius. Câmpia scăldată în sânge unduiește ca o mare de purpură, două mii de cadavre barează drumul, oprind elanul acestei avalanșe care cade, deviată, cu viteza fulgerului, asupra Italiei, arzând orașele pustiite ca pe niște stoguri de paie.

Imperiul din Apus se zguduie sub șoc; viața agonizantă, imbecilă și mizeră se sfârșește; sfârșitul universului pare aproape; orașele uitate de Attila sunt decimate de foamete și ciumă; limba latină pare să se scufunde și ea sub ruinele lumii.

Anii trec; dialectele barbare încep să se așeze, să iasă din bârlog, să formeze limbi adevărate; latina, salvată de dezastre prin grija mănăstirilor, este folosită doar de călugări și preoți; ici și colo, câțiva poeți strălucesc, înceți și reci: africanul Dracontius cu *Hexameronul* său, Claudius Mamert, cu poeziile sale liturgice; Avitus din Viena; apoi biografii, cum ar fi Ennodius, care povestește minunile sfântului Epifanie, diplomat perspicace și venerat, păstor cinstit și vigilant; Eugippe, care schițează incomparabila viață a sfântului Severin, acest pustnic misterios, acest ascet umil care apare, ca un înger al îndurării, printre oamenii îndurerați, înnebuniți de suferință și frică; scriitori ca Véranius de Gévaudan, care pregătește un mic tratat despre abținere, Aurelian și Ferreolus, care compilează canoanele ecle-

ziastice; istorici ca Rothérius de Agde, faimos printr-o istorie a hunilor, astăzi pierdută.

Operele secolelor următoare erau presărate printre cărțile din biblioteca lui des Esseintes. Secolul VI era totuși reprezentat de Fortunat, episcopul de Poitiers, ale cărui imnuri și *Vexilla regis*, tăiate din vechiul cadavru al limbii latine, condimentate cu aromele bisericii, îl bântuiau în anumite zile; de Boetius, de bătrânul Grégoire de Tours și Jornandes; apoi, în secolele VII și VIII, cum, în afară de latinitatea vulgară a cronicarilor, de Frédégaire și Paul Diacre, și de poeziile cuprinse în antifonul din Bangor, din care citea uneori imnul alfabetic și monorimat, cântat în onoarea sfântului Comgill, literatura se compunea aproape exclusiv din biografii de sfinți, din legenda sfântului Columban scrisă de călugărul cenobit Iona, și de cea a preafericitului Cuthbert, redactată de venerabilul Bède după notele unui călugăr anonim din Lindisfarn, se mulțumea să răsfoiască, în momentele de plictiseală, opera acestor hagiografi și să recitească câteva extrase din viața sfintei Rusticula și a sfântului Radegonde, relatate, prima de Defensorius, membru al sinodului din Ligugé, iar cea de-a doua de modesta și naiva Baudonivia, călugăriță din Poitiers.

Dar ciudatele opere ale literaturii anglo-saxone în limba latină îl atrăgeau și mai mult: era vorba de toate enigmele lui Adhelme, Tatwine și Eusèbe, descendenții lui Symphosius, și mai ales de enigmele compuse de sfântul Bonifaciu, în acrostihuri a căror soluție era dată de inițialele versurilor.

Atracția sa se diminuea o dată cu sfârșitul acestor două secole; puțin încântat de apăsătoarea masă a latiniștilor carolingieni, Alcuin și Enginhard, se mulțumea, ca specimen al limbii din secolul IX, cu cronicile anonime despre sfântul Gall, cu Fréculfe și Réginon, cu poemul despre asediul Parisului făurit de Abbo Cocoșatul, cu Hortulus, cu poemul didactic al benedictinului Walafrid Strabo, al cărui capitol consacrat gloriei dovleacului, simbol al fertilității, îl înveselea nespus; cu poemul lui Ermold cel Negru, care slăvea isprăvile lui Ludovic cel Bun, un poem scris în hexametri regulați, într-un stil auster, aproape întunecat, într-o latină de fier înmuiată în apele monahale, cu sentimente care sclipesc ici și colo în metalul dur; cu *De viribus herbarum*, poemul lui Macer Floridus, care îl încânta îndeosebi prin rețetele lui poetice și prin straniile virtuți pe care le atribuie anumitor plante și flori: zorelele, de exemplu, amestecate cu carne de bou și puse pe pântecele unei femei însărcinate, o fac să dea naștere unui băiat; limba-mielului, infuzată în sala

de mese, înveselește convivii; pulberea din rădăcină de bujor îndepărtează pentru totdeauna grețurile; mărarul, pus pe pieptul unei femei, o limpezește și o vindecă de slăbiciune în perioada menstruației.

În afară de câteva volume speciale, neclasate, moderne sau nedatate, de anumite opere ale Kabalei, de medicină și botanică, de anumite tomuri desperecheate ale patrologiei din Migne, care cuprindeau poezii creștine de negăsit, și de antologia poezilor latini de mică importanță de Wernsdorff, în afară de Meursius, de manualul de erotică clasică de Forberg, de moechialogie și de cărțile diaconilor confesori, pe care le răsfoia uneori, biblioteca sa latină se oprea la începutul secolului X.

Într-adevăr, curiozitatea, naivitatea complicată a limbajului creștin dispăruseră. Într-adevăr, harababura filozofilor și a scolasticilor, logomahia evului mediu dominau toate operele. Masa confuză de funingine a cronicilor și a cărților de istorie se îngrămădea peste roșul de plumb al catastifelor, iar grația bâlbăită, neîndemânarea uneori prețioasă a călugărilor care amestecau într-o tocană pioasă resturile antichității erau moarte; fabricile de verbe cu sucuri epurate, de substantive care miroseau a tămâie, de adjective bizare, șlefuite grosolan în aur, cu gustul barbar și încântător al bijuteriilor gotice, fuseseră distruse. Vechile ediții, atât de prețuite de des Esseintes, dispăruseră; și, într-un salt formidabil peste secole, cărțile erau așezate acum pe rafturi, suprimând trecerea secolelor, ajungând direct la limba franceză din secolul prezent.

CAPITOLUL IV

Într-o după-amiază spre seară, o trăsură se opri în fața casei din Fontenay. Fiindcă des Esseintes nu primea nici o vizită, și nici măcar poștașul nu se aventura în aceste împrejurimi nelocuite, neavând de adus nici un ziar, nici o revistă, nici o scrisoare, bătrânii servitori ezitară, întrebându-se dacă trebuiau să deschidă; apoi, la sunetul clopoțelului lovit cu toată puterea de perete, îndrăzniră să deschidă vizorul din ușă și văzură un domn al cărui piept era acoperit, de la gât la pânțele, de un imens scut de aur.

Îi spuseră că stăpânul dejuna.

— Perfect, aduceți-l aici, spuse el, fiindcă își amintise că dăduse adresa unui aurar ca să-i livreze o comandă.

Domnul salută și puse pe parchetul de pin gălbui din sala de mese scutul care oscilă și se ridică puțin, lăsând să se vadă capul ca de șarpe al unei țestoase, care se retrase repede sub carapace, îngrozită.

Această țestoasă era urmarea unei fantezii pe care o încercase des Esseintes înainte de a părăsi Parisul. Privind, într-o zi, un covor oriental cu reflexe, și urmărind strălucirea argintie care împestrița lâna, galben aladin și violet prună, își spusese că ar fi bine să așeze pe acest covor ceva care să se miște și a cărui nuanță aurie să accentueze vioiciunea acestor tonuri.

Urmărit de această idee, străbătuse străzile la întâmplare și ajunsese la Palatul Regal unde, în fața vitrinei lui Chevet, se oprise fulgerat de o idee: văzuse o țestoasă enormă într-un bazin. O cumpărase, apoi o pusese pe covor și se așezase în fața ei, contemplând-o îndelung și clipind din ochi.

Era limpede că culoarea ei neagră, nuanța crudă de Siena reflectată de carapacea aceasta, murdărea reflexele covorului, fără să le învieze; lucirea dominantă a argintului nu se mai vedea acum, umilită de tonurile reci de zinc zgâriat de pe marginile acestui înveliș dur și tern.

Își roase unghiile, căutând o modalitate de a împăca aceste mezalianțe, de a împiedica războiul hotărât al acestor nuanțe, și descoperi că prima sa idee, de a înviora strălucirile stofei prin mișcarea unui obiect întunecat așezat deasupra era falsă, deoarece covorul era prea colorat, prea viu, prea nou. Culoarele nu erau de ajuns de șterse și de atenuate; trebuia să inverseze inițiativa, să amortizeze nuanțele, să le stingă prin contrastul cu un obiect strălucitor, care să șteargă totul în jurul lui, aruncându-și lumina aurie deasupra argintiului palid. Abordată astfel, problema era mai ușor de rezolvat. Se hotărî, prin urmare, să pună să fie aurită carapacea țestoasei.

Adusă de la bijutierul care se ocupase de ea, țestoasa lumina ca un soare, scânteind pe covor și atenuându-i nuanțele cu iradierii de parapet vizigot, cu solzi așezați de un artist cu gusturi barbare.

Des Esseintes fu încântat la început de acest efect; apoi se gândi că această bijuterie gigantică era doar conturată, și că ar fi fost cu adevărat completă dacă ar fi încrustat-o cu pietre prețioase.

Alese dintr-o colecție japoneză un desen care reprezenta un roi de flori pornind în toate părțile de pe o tulpină subțire, îl duse la un bijutier, schiță un chenar care să închidă buchetul într-un cadru oval, și îi spuse bijutierului uluit că frunzele și petalele fiecărei flori trebuiau făcute din pietre prețioase și montate chiar pe carapacea animalului.

Alegerea pietrelor dură mult; diamantele deveniseră foarte comune, fiindcă toți negustorii le purtau la degetul mic; smaraldele și rubinele din Orient nu erau chiar atât de înjosite, cu flăcările lor scânteietoare, dar aminteau prea mult de ochii verzi și roșii ai unor anumite omnibuze, care arborează felinare în aceste două culori la înălțimea frunții; cât despre topazele arse sau crude, erau pietre convenabile, scumpe pentru buzunarul micii burghezii, care vrea să strângă cutiile cu bijuterii în dulapurile cu oglinzi; pe de altă parte, deși Biserica dăruise un caracter sacerdotal ametistului, totodată onctuos și grav, piatra aceasta se devalorizase și ea, împodobind urechile roșii și mâinile vânoase ale măcelarilor care vor să se împodobească cu bijuterii adevărate și grele, la un preț modic; din toate aceste pietre, doar safirul păstrase o strălucire neatinsă de prostia industrială și pecuniară. Scânteierile sale dansează pe o apă limpede și rece, și feresc de orice murdărie noblețea sa discretă și mândră. Din nefericire, la lumina lumânărilor, flăcările lui jucăușe nu mai strălucesc; apa albastră se retrage în ea însăși, și pare să adoarmă ca să nu se mai trezească decât la lumina zilei.

Era limpede că nici una dintre pietrele acestea nu îl mulțumea pe des Esseintes; de altfel, erau prea civilizate și prea comune. Cândări între degete mineralele cele mai surprinzătoare și mai bizare, și sfârși prin a alege o serie de pietre prețioase și pietre false, al căror amestec trebuia să producă o armonie fascinantă și deconcertantă.

Aranjă astfel buchetul florilor sale: frunzele trebuiau să fie tăiate din pietricele de un verde accentuat și precis, din crisoberyl verde asparagus, din peridot verde praz, din olivină verde oliv, care se desfăceau în ramuri din almandin și uvarovit de un roșu violaceu, aruncând raze de strălucire seacă, ca mica de calciu care strălucește în interiorul butoaielor.

Pentru florile separate de tulpină, depărtate de baza jerbei, folosi turcoaz albastru; dar refuză cu hotărâre turcoazele orientale, care împodobesc broșele și inelele și fac deliciul oamenilor de rând, împreună cu banala perlă și odiosul coral; alege numai turcoaze din Occident, pietre care nu sunt, de fapt, decât fildeș fosilizat impregnat cu substanțe de alamă și al căror albastru îndrăgostit este sufocat, opac, sulfuros, îngălbenit ca din cauza icterului.

O dată îndeplinit acest lucru, putu să monteze petalele florilor din mijlocul buchetului, ale florilor care se aflau cel mai aproape de tulpină, din minerale transparente, cu luciri sticloase și morbide, cu raze febrile și pătrunzătoare.

Le alcătui doar din ochi de pisică de Ceylon, cymofan și safir.

Aceste trei pietre aruncau într-adevăr străluciri misterioase și perverse, dureros smulse din fundul înghețat al apelor lor tulburi.

Ochiul de pisică era de un cenușiu verzui, striat de vene concentrice care păreau să se miște și să se deplaseze în fiecare moment, după dispoziția luminii.

Cymofanul avea reflexe moarate azurii, străbătând apele lăptoase care pluteau în interior.

Safirul aprindea focuri albăstrui de fosfor pe un fond ciocolatiu, brun surd.

Șlefuitorul notă și măsură locurile în care trebuiau încrustate pietrele. Și marginea carapacei? îl întrebă el pe des Esseintes.

Acesta se gândise întâi la câteva opale și hidrofane, dar aceste pietre interesante prin culorile lor ezitante, prin flăcările lor îndoielnice, sunt prea nesupuse și necredincioase; opalul are o sensibilitate cu totul reumatismală; jocul razelor sale se alterează în funcție de umiditate, de căldură sau de frig; cât despre hidrofan, nu arde decât în apă, și nu vrea să-și aprindă jarul cenușiu decât atunci când este ud.

Se hotărî în cele din urmă pentru niște minerale cu reflexii alternante: hiacint de Compostella, roșu acaju; acvamarin verde-albăstrui, rubin trandafiriu, roz oțet; rubin de Sudermania, albastru deschis. Lucirile lor slabe erau suficiente ca să lumineze tenebrele carapacei și puneau în valoare florile din pietre prețioase, pe care le înconjurau cu o ghirlandă delicată de raze palide.

Des Esseintes privea acum țestoasa care strălucea în penumbră, ghemuită într-un colț al sălii de mese.

Se simțea deplin fericit; ochii lui erau îmbătați de strălucirea acelor corole înflăcărate pe un fond de aur; apoi, contrar obiceiurilor sale, avea poftă de mâncare, și înmuie pâinea prăjită, unsă cu un unt admirabil, într-o ceașcă de ceai, un impecabil amestec de Si-a-Fayoune, Mo-you-tann și Khansky, ceaiuri galbene, aduse din China și Rusia cu caravane excepționale.

Sorbea acest parfum lichid din porțelan de China, așa-numita coajă de ou, atât de diafan și ușor încât, pe lângă aceste cești adorabile, nu putea folosi decât tacâmuri din argint autentic suflat cu aur, puțin șters, fiindcă argintul se ivera de sub învelișul obosit de aur și îi dăruia o nuanță de dulce antichitate, epuizată și muribundă.

După ce bău ultima înghițitură, intră în cabinetul său și chemă servitorul să-i aducă țestoasa, care se încăpățâna să stea nemișcată.

Ningea. La lumina lămpilor, ierburi înghețate se înălțau în spatele geamurilor albăstrii și pudrate parcă cu zahăr alb, strălucind în cioburile de sticlă împetrișate cu aur.

O liniște profundă cuprinsese căsuța înconjurată de tenebre.

Des Esseintes visa cu ochii deschiși; șemineul plin de lemne umplea camera cu miresme arzătoare; întredeschise fereastra.

Ca o draperie înaltă de hermină pestriță, cerul se desfășura înaintea lui, negru cu pete albe.

Se porni un vânt înghețat, care accelera zborul pierdut al fulgilor de zăpadă, amestecând ordinea culorilor.

Draperia heraldică a cerului se schimbă, devenind o veritabilă hermină albă, pătată cu negru, la rândul ei, de peticele de întuneric care se întrezăreau printre fulgi.

Închise geamul; această trecere bruscă, fără nici o tranziție, de la căldura toridă la crivăț și iarnă adevărată îl tulburase; se ghemui lângă foc și se gândi să bea ceva ca să se încălzească.

Se duse în sala de mese unde, ascuns de unul din pereți, se afla un dulap care conținea o serie de butoiașe, așezate unul lângă altul pe suporturi minuscule din lemn de santal, cu robinete de argint la bază.

Numea această reuniune de butelci cu băuturi orga lui de gusturi.

O țevă unea toate robinetele, acționată de o singură mișcare, așa că atunci când o puneai în mișcare, era de ajuns să atingi un buton ascuns în lemnărie pentru ca toate robinetele, deschise în același timp, să umple cu lichior minusculele pahare așezate sub ele.

Orga era atunci deschisă. Mânerele etichetate drept „flaut, corn, voce cerească“ erau trase, gata de manevrat. Des Esseintes bău o picătură ici, alta colo, cântând simfonii interioare, reușind să-și procure, în gâtlej, senzații identice cu cele pe care le provoacă muzica urechilor.

De altfel, fiecare băătură corespundea, după el, ca gust, unui anumit instrument. Curaçao sec corespundea, de exemplu, clarinetului, al cărui sunet e acrișor și catifelat; lichiorul de chimen oboiului, al cărui timbru este sonor și fornăit; menta și anasonul, flautului, dulce și piperat, miorlăit și blând; în timp ce, pentru a completa orchestra, vișinata sună furioasă din trâmbiță, ginul și whisky-ul îmbată cerul gurii cu sunetele lor stridente de pistoane și tromboane, coniacul de marcă izbucnește cu zgomotele asurzitoare ale tubei, în timp ce în fundal se aud zgomotele de tunet ale chimvalelor și ale tobei lovind cu pumnul în adâncul gurii, prin rachiu de Chios și mastică!

Se gândea că asimilarea se putea extinde, că întregi cvariete de instrumente cu coarde puteau să funcționeze sub bolta palatină, cu vioara reprezentată de vechiul coniac, fumegând și fin, ascuțit și delicat; cu viola simulată de romul cel mai robust, mai sfiorător și mai surd, cu lichiorul de rachiu dulce sfâșietor și prelungit, melancolic și mângâietor ca un violoncel; cu contrabasul, consistent, solid și negru ca un bitter pur și vechi. Puteai chiar, dacă voiai să formezi un cvintet, să adaugi un al cincilea instrument, harpa, care era imitată, printr-o adevărată analogie, de savoarea vibrantă, nota argintie, detașată și delicată a chimionului sec.

Asemănarea continua: relații de tonuri existau în muzica lichiorurilor; ca să nu cităm decât o notă, benedictina întruchi-pează, ca să zicem așa, tonul minor al tonului major al alcoolurilor pe care comercianții le desemnează cu numele de șartreuză verde.

O dată admise aceste principii, reușise, grație unor experiențe erudite, să cante cu limba melodii tăcute, marșuri funebre mute de o mare spectaculozitate, și era uimitor să auzi, în gura lui, solo-urile minții și duetele rachiuului dulce și ale romului.

Ajunsesese chiar să interpreteze veritabile bucăți muzicale, urmărind compozitorul pas cu pas, redându-i gândirea, efectele, nuanțele, prin uniuni sau învecinări contrastante de lichioruri, prin amestecuri aproximative și savante.

Alteori, compunea el însuși melodii, executând pastorale cu benignul coacăz negru, care îi rostogolea în gât cântul perlat al privighetorii, cu blândul lichior de ciocolată, care fredona pastorale siropoase, cum erau „romanțele Estellei“ și „Ah! o să-ți spun, mamă“ din zilele de odinioară.

Dar, în seara aceasta, des Esseintes nu avea chef să asculte gustul muzicii; se mărgini să apese o notă din claviatura orgii sale, luând un păhărel plin cu whisky irlandez autentic.

Se întoarse în fotoliu și inspiră încet sucul fermentat de seacă și orz; o mireasmă pătrunzătoare de creozot îi umplu gura.

Puțin câte puțin, sorbind din pahar, urma cu gândirea impresiile pe care le simțea prin cerul gurii, își potrivea pasul cu cel al băuturii, care îi trezi, printr-o exactitate fatală, amintiri demult uitate.

Această floare fenică, acră, îi amintea de mirosul identic care îi umplea limba și gingiile în cabinetul dentistului.

O dată lansat pe această pistă, reveria sa, mai întâi împrăștiată printre toți dentiștii pe care îi cunoscuse, se concentrează și se fixează asupra unuia dintre ei, a cărui prezență excentrică i se imprimase în memorie.

Trecuseră trei ani de atunci; chinuit într-o noapte de o grozavă durere de dinți, își tampona falca, se lovea de mobile și străbătea camera ca un nebun.

Era un molar care fusese plombat deja; nici o vindecare nu mai era posibilă; numai cleștele dentistului putea potoli durerea. Așteptă înfrigurat dimineata, hotărât să îndure cea mai atroce operație, numai să pună capăt suferințelor.

Ținându-se de falcă, se întreba ce să facă. Dentiștii pe care îi cunoșteau erau profesioniști bogați, la care nu se putea duce când voia; trebuia să-și programeze ora de vizită. Nu se poate, nu mai pot răbda mult, își spuse el, și se hotărî să meargă la primul găsit, să alerge la un dentist din popor, la unul din oamenii aceia cu mână de fier care, dacă nu știi prea multe despre arta de a trata cariile și de a obtura găurile, știi să scoată, cu o repeziciune fără pereche, cele mai tenace rădăcini; aceștia deschid în zori și nu trebuie să stai la coadă. În cele din urmă, se făcu șapte. Ieși în grabă din casă; amintindu-și numele binecunoscut al unui tehnician dentar care se considera dentist și locuia în colțul unui chei, se repezi pe străzi, mușcându-și batista și înghițindu-și lacrimile.

Ajuns în fața casei, pe care o recunosc după imensul p-nou din lemn negru pe care numele „Gatonax“ se lăfăia cu litere enorme de culoarea bostanului, și după cele două mici vitrine în care dinți de iposos se aliniau cu grijă pe gingii din ceară trandafirie, legate între ele cu resorturi mecanice de alamă, se opri, cu fruntea asudată; apoi se cufundă într-o transă oribilă, fu scuturat de un fior, simți un val de pace, suferința se curmă, dintele se liniști.

Rămase prostit pe trotuar; în cele din urmă, învingându-și teama, urcase o scară întunecoasă, sărind câte patru trepte până la etajul al treilea. Acolo se trezi în fața unei uși pe care o placă smălțuită repeta, cu litere azurii, numele dentistului. Trase clopoțelul soneriei, apoi, înspăimântat de scuiăturile roșiatice care pătau treptele, făcu cale întoarsă, hotărât să sufere dureri de dinți toată viața, când un țipăt sfâșietor străbătu holul, ajuns pe scări, îl făcu să încremenească de groază, nemișcat, în timp ce o ușă se deschise și o bătrână îl rugă să intre.

Rușinea învinse teama; fu introdus într-o sufragerie; o altă ușă se deschise, lăsând să treacă un teribil grenadir, îmbrăcat cu o redingotă și pantaloni negri; des Esseintes îl urmă într-o altă încăpere.

Din momentul acela, senzațiile lui deveniră confuze. Își amintea vag că fusese așezat pe un fotoliu, în fața unei ferestre; că bâlbâise, punând un deget pe dinte: „A fost deja plombat, mă tem că nu se mai poate face nimic“.

Omul înăbușise imediat aceste explicații, introducând-i un arătător enorm în gură; apoi, mormăind sub mustățile cănite, în furculiță, luase un instrument de pe masă. Atunci începuse spectacolul. Cramponat de brațele fotoliului, des Esseintes simțise ceva rece în falcă, apoi văzu stele verzi și începuse să bată din picioare și să urle ca o fiară înjunghiată, chinuit de dureri nemaiauzite. Se auzi un scrâșnet, molarul se sfărâmă; i se păru atunci că i se smulge capul, că i se sparge craniul; pierzându-și mințile, ur-lase din toate puterile, se apăraseră cu furie de omul care se aplecă din nou asupra lui ca și cum ar fi vrut să-i bage mâna până în stomac, apoi se dădu brusc înapoi și, ridicându-i tot corpul cu cleștele înfipt în falcă, îl lăsase să cadă brutal pe spate, în fotoliu, în timp ce el găfăia în fața ferestrei, fluturând la capătul cleștelui un dinte albăstrui din care atârnavă firișoare roșii.

Amețit, des Esseintes scui-pase un lighean plin de sânge, refuzase, cu un gest, oferta bătrânei care îi adusese dintele învelit într-un ziar, plăti doi franci și fugi, scui-pând la rândul lui

sânge pe trepte, și se trezi în stradă fericit, întinerit cu zece ani, interesându-se de orice mărunțiș.

– Brr! spuse el, întristat de aceste amintiri. Se ridică, voind să rupă farmecul oribil al acestei viziuni și, întors la realitate, se uită la țestoasă.

Nu mai mișca deloc, o pipăi – era moartă. Obișnuită, fără îndoială, cu o existență sedentară, cu o viață umilă sub sărăcăcioasa ei carapace, nu putuse îndura luxul orbitor pe care i-l impunea strălucitoarea mantie cu care fusese îmbrăcată, pietrele prețioase care îi împodobeau spatele ca o anaforniță.

CAPITOLUL V

Pe măsură ce se cristaliza dorința lui de a fugi de o nedemnă epocă de mizerabilă bădăranie, nevoia de a nu mai vedea oamenii de la Paris, închiși între patru pereți sau bătând străzile în căutarea câștigurilor, devenea din ce în ce mai despotică.

După ce își pierduse interesul față de existența contemporană, hotărâse să nu ia în celula lui larvele repugnanței sau ale regretelor, așa că voia o pictură subtilă, prețioasă, scăldată în antică visare, într-o corupție veche, departe de moravurile noastre, departe de zilele noastre.

Voia, pentru a-și bucura spiritul și a-și delecta privirile, câteva opere sugestive care să-l arunce într-o lume necunoscută, să-i dezvăluie urmele noilor conjuncturi, să-i clatine sistemul nervos prin isterii inedite, prin coșmaruri complicate, prin viziuni nonșalante și atroce.

Dintre toți, exista un artist al cărui talent îl încânta și îl fermeca, Gustave Moreau.

Cumpărase două dintre operele lui și, în timpul nopții, visa în fața unuia din ele, tabloul Salomeei conceput astfel:

Un tron se înălța, ca un altar dintr-o catedrală, sub nenumărate bolți de coloane tăiate ca niște pilaștri romani, smălțuite cu cărămizi policrome, încrustate cu mozaic, lapislazuli și sardonix, într-un palat asemănător unei biserici, cu o arhitectură în același timp musulmană și bizantină.

În centrul tabernacolului, deasupra altarului precedat de trepte în formă de semilună, era așezat tetrarhul Irod, împodobit cu o tiară, cu picioarele apropiate și mâinile pe genunchi.

Fața lui era galbenă, pergamentoasă, străbătută de riduri, devastată de vârstă; barba sa lungă flutura ca un nor alb pe stelele din pietre scumpe care împodobeau roba țesută cu fir de aur de pe pieptul său.

În jurul acestei statui nemișcate, înțepenite într-o poziție hieratică de zeu indian, ardeau parfumuri, înălțând nori de vapori

străpunși, ca de niște ochi fosforescenți de fiară, de razele pietrelor prețioase încrustate în pereții tronului; apoi vaporii urcau, se întindeau sub arcade și își amestecau fumul albastru cu pudra de aur a razelor solare, căzând deasupra domului.

În miresma perversă de parfumuri, în atmosfera supraîncălzită a acestei biserici, Salomeea, cu brațul stâng întins într-un gest poruncitor, cu brațul drept îndoit, ținând la înălțimea feței o floare mare de lotus, înaintează lent pe vârfuri în acordurile unei chitare la care cântă o femeie ghemuită.

Cu fața reculeasă, solemnă, aproape augustă, începe dansul lubric care trebuie să trezească simțurile adormite ale bătrânului Irod; sânii îi ondulează și, în zbuciumul colierelor care se învârt, i se înalță sfârcurile; pe moliciunea pielii ei scânteiază diamante; brățările ei, centura, inelele aruncă scânteii; pe roba ei triumfală, împodobită cu perle, țesută cu argint, stropită cu aur, împletitura de bijuterii din care fiecare ochi este o piatră prețioasă, intră în combustie, unduiește cu șerpuiți de foc, mișună pe carnea mată, pe pielea trandafirie ca un roi de insecte splendide cu elitre strălucitoare, pudrate cu carmin, împetrișate cu galben auriu, smălțuite cu albastru de oțel, tigrate cu verde păun.

Concentrată, cu privirea fixă, asemeni unei somnambule, nu îl vede nici pe Tetrarhul care tremură, nici pe mama sa, ferocea Irodiadă, care o supraveghează, nici pe hermafroditul sau eunucul care stă cu sabia în mână la picioarele tronului, o figură teribilă, acoperită până la ochi, ale cărui mamele de berbec atârnă ca o ploscă sub tunica brodată cu portocaliu.

Figura Salomeei, atât de interesantă pentru artiști și poeți, îl obseda de mulți ani pe des Esseintes. De câte ori nu citise în vechea Biblie a lui Pierre Variquet, tradusă de doctorii în teologie de la Universitatea Louvain, Evanghelia sfântului Matei, care relatează în fraze scurte și naive decapitarea Vestitorului; de câte ori nu visase el, citind aceste rânduri:

Dar, când se prăznuia ziua nașterii lui Irod, fata Irodiadei a jucat înaintea oaspeților, și a plăcut lui Irod.

De aceea i-a făgăduit cu jurământ că îi va da orice va cere.

Îndemnată de mamă-sa, ea a zis: „Dă-mi aici, într-o farfurie, capul lui Ioan Botezătorul!”

Împăratul s-a întristat; dar din pricina jurămintelor sale, și de ochii celor ce ședeau la masă împreună cu el, a poruncit să i-l dea.

Și a trimis să taie capul lui Ioan în temniță.

Capul a fost adus într-o farfurie, și dat fetei, care l-a dus la mamă-sa¹

Dar nici sfântul Matei, nici sfântul Marcu, nici sfântul Luca, nici ceilalți evangheliști nu vorbesc despre farmecele delirante, despre destrăbălarea propriu-zisă a dansatoarei. Ea a rămas neștiută, pierzându-se, misterioasă și încremenită, în tumultul îndepărtat al secolelor, de neatins pentru spiritele raționale și precise, accesibilă doar creierelor înfierbântate, ascuțite, vizionare din pricina unei nevroze rebele, sau pictorilor, lui Rubens care a deghizat-o într-o măcelăreasă din Flandra, neînțeleasă de scriitorii care nu au putut reda niciodată neliniștitoarea exaltare a dansatoarei și grandoarea rafinată a asasinei.

În opera lui Gustave Moreau, concepută în afara datelor din Noul Testament, des Esseintes vedea în sfârșit întruchipată acea Salomee supraomenească și stranie pe care o visase. Nu mai era doar baiadera care smulge unui bătrân, printr-o unduire coruptă de șolduri, un strigăt de dorință și împerechere; care istovește energia și tocește voința unui rege prin agitarea sânilor, prin șerpuirea buricului, prin înfiorarea coapselor; devenea, într-un anume fel, zeitatea simbolică a indestructibilei Desfrânări, zeița nemuritoarei Isterii, Frumusețea blesemată, aleasă dintre toate prin letargia care îi întărește carnea și îi solidifică mușchii, Fiara monstruoasă, indiferentă, iresponsabilă, insensibilă, otrăvind, ca o Elenă din antichitate, tot ce dorește, tot ce vede, tot ce atinge.

Înțeleasă astfel, aparținea teogoniei Extremului Orient; nu mai descoperea tradiții biblice, nu mai putea fi asimilată nici măcar imaginii vii a Babilonului, Prostituatei regale din Apocalips, împodobită, ca și ea, cu bijuterii și purpură, sulemenită ca și ea; fiindcă aceasta nu a fost aruncată printr-o putere fatidică, printr-o forță supremă, în abjecția atrăgătoare a desfrâului.

Pictorul părea, de altfel, să-și afirme voința de a rămâne în afara timpului, de a nu preciza originea, țara, epoca, așezându-și Salomeea în mijlocul acestui palat extraordinar, de un stil confuz și grandios, îmbrăcând-o cu robe somptuoase și himerice, încununând-o cu o nesigură diademă în formă de turn fenician așa cum poartă Salammbo, punându-i în cele din urmă în mână sceptrul lui Isis, floarea sacră a Egiptului și Indiei, marele lotus.

Des Esseintes căuta sensul acestei embleme. Avea oare semnificația falică pe care i-o atribuie cultele primordiale din India; îi vestea oare bătrânului Irod o ofrandă a virginității, un

¹ Evanghelia după Matei, capitolul 14, versetele 3-11, în traducerea lui Dumitru Cornilescu (n.trad.).

schimb de sânge, o rană impură cerută și oferită cu condiția unei ucideri; sau reprezenta alegoria fecundității, mitul indic al vieții, o existență ținută între degetele femeii, smulsă și frământată de mâinile palpitânde ale bărbaților cuprinși de nebunie, îmbățați de o criză a trupului?

Poate că, înarmându-și enigmatică zeită cu lotusul venerat, pictorul se gândise la dansatoare, la femeia muritoare, la Vasul de lut, cauza tuturor păcatelor și crimelor; poate că își amintise de ritualurile Egiptului antic, de ceremoniile sepulcrale ale îmbălsămării, în care chimiștii și preoții întindeau cadavrul mortului pe o masă de jasp, îi scoteau creierul pe nări cu ace curbate, îi scoteau măruntaiele printr-o incizie în partea stângă, apoi, înainte de a-i auri unghiile și dinții și a-l unge cu rășini și esențe, îi introduceau petalele caste ale florii divine în organele sexuale, pentru a le purifica.

Oricum ar fi fost, acest tablou degaja o fascinație irezistibilă, dar acuarela intitulată *Apariția* era poate și mai neliniștitoare.

În ea se înălța palatul lui Irod, ca o Alhambră, pe coloane ușoare irizate cu pătrate în stil maur, întărite cu beton de argint, cu ciment de aur; arabescuri despărteau romburile din lapislazuli, se înșirau de-a lungul cupolelor sau pe incrustațiile de sedef, unduind lumini de curcubeu, scânteii de prismă.

Asasinatul fusese îndeplinit; acum, călăul stătea nemișcat, cu mâinile pe mânerul săbiei sale lungi, pătate de sânge.

Capul sfântului era așezat pe o farfurie pusă pe dale și privea livid, cu buze decolorate, întredeschise, cu gâtul stacojiu, picurând lacrimi. Un mozaic sublinia figura încununată cu o aureolă, care iradia lumini pe sub porticuri, dezvăluind înspăimântătoarea înălțare a capului, însuflețind globul sticlos al pupilelor ațintite cu o ultimă crispă asupra dansatoarei.

Cu un gest de spaimă, Salomeea vrea să alunge viziunea terifiantă care o înțepenește, nemișcată, pe vârfuri; ochii i se măresc și își strânge gâtul convulsiv cu o mână.

E aproape goală; în aprinderea dansului, vălurile s-au desfăcut, brocarturile au alunecat; e acoperită doar de bijuterii și minerale translucide; un grumăjer îi strânge talia ca un corset, și, împreună cu o agrafă superbă, un diamant minunat aruncă fulgere în despicătura sânilor; mai jos, pe șolduri, are o centură care îi ascunde coapsele pe care unduiește un colier din care curge un râu de granate și smaralde; pe trupul rămas gol, între grumăjer și centură, se arcuiește pântecul, iar scobitura buricului pare o pecete gravată în onix, cu tonuri lăptoase și nuanțe trandafirii.

Sub razele care iradiază din capul Vestitorului, toate fațetele bijuteriilor se îmbrățișează; pietrele se însuflețesc, desenând corpul femeii cu trăsături incandescente; îi subliniază gâtul, picioarele, brațele cu scipiri de foc, purpurii ca un cărbune aprins, violete ca flacăra gazului, albastre ca flăcările alcoolului, albe ca niște străluciri de stea.

Oribilul cap arde cu flăcări, sângerând mereu, pătând cu cheaguri de purpură sumbră barba și părul. Numai Salomeea îl vede; priveliștea lui macabră nu ajunge la Irodiada, care visează la ura ei, în sfârșit satisfăcută, la Tetrarh, care, aplecat puțin înainte, cu mâinile pe genunchi, gâfâie încă, înnebunit de goliciunea aceasta femeiască, impregnată de miresme de ambră, scăldată în balsamuri, în fum de tămâie și mir.

Asemeni bătrânului rege, des Esseintes rămânea și el zdorbit, uluit, amețit în fața acestei dansatoare, mai puțin maiestruoasă, mai puțin mândră, dar mai tulburătoare decât Salomeea din tabloul în ulei.

În statuia insensibilă și nemiloasă, în idolul inocent și periculos, erotismul, teroarea ființei umane, iese la lumină; marele lotus a dispărut, zeița s-a topit; un coșmar oribil o înăbușă acum pe actriță, extaziată de rotirile dansului, pe curtezana împietrită, hipnotizată de groază.

Aici, era într-adevăr o fată vie; ascultând de temperamentul ei de femeie focoasă și crudă, trăia mai rafinat și mai sălbatic, mai execrabil și mai prețios; dezvăluia energic simțurile letargice ale bărbatului, vrăjea, îi îmblânzea voința cu farmecul ei de uriașă floare venerică, plantată într-un pământ impur, crescută într-o seră nelegiuită.

Cum spunea des Esseintes, niciodată, în nici o epocă, acua-rela nu atinsese această izbucnire de culori; niciodată sărăcia culorilor chimice nu putuse să țâșnească astfel pe hârtie în scipiri de pietre prețioase, în luciri de raze de soare filtrate prin vitralii, de fast și fabulos, cu tonuri atât de trandafirii de piele orbitoare.

Și, pierdut în contemplare, cercetă originile acestui mare artist, ale acestui păgân mistic, ale acestui iluminat care putea să ignore suficient lumea ca să vadă, în mijlocul Parisului, splendoarea unor viziuni pline de cruzime, feerica apoteoză a vremurilor de altădată.

Descendența sa era greu de urmărit; ici și colo, vagi amintiri ale lui Mantegna și Jacopo de Barbarj; în altă parte, obsedante neliniști ale lui da Vinci și febra culorilor lui Delacroix; dar influența acestor maeștri rămânea, până la urmă, imperceptibilă: ade-vărul era că Gustave Moreau nu semăna cu nimeni. Fără

ascendenți veritabili, fără posibili descendenți, rămânea unic în arta contemporană. Urcând până la izvoarele etnografice, până la originile mitologiei, amesteca și compara sângeroase enigme; reunea legendele născute în Extremul Orient și metamorfozate de credințele altor popoare, justificându-și astfel fuziunile arhitectonice, amalgamele luxoase și neașteptate de stofe, alegoriile sinistre și hieratice accentuate de neliniștitele perspicacități ale unei nervozități moderne; și rămânea mereu dureros, bântuit de simbolurile perversităților și de amoruri supraomenești, de desfrâuri divine consumate fără abandon și fără speranță.

În operele sale disperate și erudite exista un farmec singular, o incantație care te mișca până în adâncul sufletului, ca vraja anumitor poeme baudelairiene, și rămâneai uimit, visător, deconcertat de această artă care depășea limitele picturii, împrumutând din arta scrisului cele mai subtile evocări, din arta lui Limosin cele mai minunate străluciri, din arta bijutierului și ale gravurului cea mai prețioasă finețe. Aceste două imagini ale Salomeei, pe care des Esseintes le admira la nesfârșit, trăiau sub ochii lui, agățate pe pereții cabinetului său de lucru, în spațiile goale dintre rafturile de cărți.

Dar, în strădania lui de a-și împodobi singurătatea, nu se mulțumise cu aceste tablouri.

Deși sacrificase primul și singurul etaj al casei, în care nu locuia, la parter avusese nevoie de multe tablouri pentru a îmbrăca pereții.

Parterul era astfel amenajat: un cabinet de toaletă, comunicând cu camera de culcare, ocupa unul dintre colțurile clădirii; din camera de culcare treceai în bibliotecă, din bibliotecă în sufragerie, care se afla în celălalt colț.

Aceste camere se aflau într-o parte a locuinței, și se întindeau în linie dreaptă, cu ferestre care se deschideau spre valea râului Aunay.

Cealaltă fațadă a locuinței era compusă din patru camere asemănătoare, ca dispoziție, celor dintâi. Astfel, bucătăria era în colț, corespunzând sufrageriei; un vestibul mare, prin care se intra în casă, corespundea bibliotecii; un fel de budoar, camerei de culcare; privata se afla în colț, vizavi de cabinetul de toaletă.

Toate aceste încăperi dădeau spre turnul du Croy și Chatillon, în partea opusă râului Aunay.

Cât despre scară, se afla într-o parte a casei, pe dinafară; pașii servitorilor care călcau pe trepte nu se auzeau prea bine, și zgomotul lor nu ajungea până la des Esseintes.

Tapițase cu roșu aprins budoarul, și pe toți pereții încăperii, în rame de abanos, se aflau stampe de Jan Luyken, un bătrân gravor olandez, aproape necunoscut în Franța.

Din picturile acestui artist fantastic și lugubru, vehement și sălbatic, avea seria *Persecuțiilor religioase*, pânze îngrozitoare, conținând toate supliciile pe care le-a inventat nebunia religioasă, pânze din care urla spectacolul suferințelor omenești, corpuri prăjite pe cărbuni aprinși, cranii jupuite cu sabia, înțesate de cuie, tăiate cu fierăstrăul, intestine scoase din pânțele și înfășurate pe bobine, unghii smulse încet cu cleștele, orbite crăpate, pleoape smulse, membre dislocate, sfărâmate cu grijă, oase dezgolate, curățate lent cu lama.

Aceste opere pline de imagini abominabile, mirosind a carne arsă, șiroind de sânge, răsunând de strigăte de groază și anateme, îi făceau pielea de găină lui des Esseintes, care nu mai avea aer în acest cabinet purpuriu.

Dar, în afară de fiorii pe care îi produceau, în afară de teribilul talent al acestui om, de viața extraordinară care îi însufletea personajele, descopereai în mulțimile lui mișunătoare, în valurile de oameni zugrăviți cu o dexteritate care o amintea pe cea a lui Callot, dar pline de o putere pe care nu a avut-o niciodată acest amuzant pictor de doi bani, reconstituiri curioase ale unei epoci; arhitectura, costumele, moravurile din vremea Macabeilor, la Roma, în timpul persecuției creștinilor, în Spania, sub domnia Inchiziției, în Franța evului mediu și în epoca Sfântului Bartolomeu și a persecuției din timpul lui Ludovic al XIV-lea, observate cu o grijă meticuloasă, notate cu o pricepere extremă.

Aceste stampe erau mine de cercetări: putea să le contemple ore în șir, fără să se plictisească; prin reflecții profund suggestive, îl ajutau pe des Esseintes să-și omoare timpul în zilele în care nu putea citi.

Viața lui Luyken reprezenta o atracție în plus, explicând de altfel halucinația operei sale. Calvinist fervent, sectar înrăit, înnebunit după imnuri și după rugăciuni, compunea poezii religioase pe care le ilustra, parafraza psalmii în versuri, se cufunda în lectura Bibliei din care ieșea extaziat, amețit, cu creierul bântuit de subiecte sângeroase, cu gura plină de blestemele Reformațiunii, cu imnuri de teroare și mânie.

Ajungând să disprețuiască lumea, dăduse tot ce avea săracilor, trăind cu coji de pâine; până la urmă, se imbarcase alături de o bătrână servitoare, fanatizată de el, oprindu-se acolo unde se oprea vasul, predicând pretutindeni Evanghelia, încercând să nu mai mănânce deloc, devenind aproape nebun, aproape sălbatic.

În camera vecină, mai mare, în vestibulul îmbrăcat în lemn de cedru de culoarea tabacherei, se aflau alte gravuri, alte desene bizare.

Comedia morții, de Bresdin, în care, într-un peisaj nemai-văzut, presărat cu arbori, arbuști, tufe în formă de demoni și fantome, acoperite de păsări cu cap de șobolan, cu cozi de legume, pe un teren semănat cu vertebre, cu coaste, cu cranii, se înălțau sălcii noduroase și scorburoase, pe care se aflau schelete care agitau în aer un buchet, intonând un imn de biruință, în timp ce Hristos fugea într-un cer acoperit cu nori mici și rotunzi, un pustnic medita, cu capul în mâini, în fundul unei peșteri, iar un nenorocit murea, epuizat de privațiuni, extenuat de foame, întins pe spate, cu picioarele în fața unei bălți.

Bunul Samaritean, de același artist, un desen imens în creion, schițat pe piatră: o amestecătură extravagantă de palmieri, scoruși, stejari crescând împreună, disprețuind anotimpurile și clima, un hățiş de pădure virgină, străbătută de maimuțe, de bufnițe, de cucuvele, deformată de cioate bătrâne diforme ca rădăcinile de mandragore, o pădure magică având în mijloc un luminiiș prin care se zărea, în depărtare, în spatele unei cămile, a samariteanului și a rănitului, un fluviu, apoi un oraș feeric înălțându-se spre orizont, către un cer ciudat, presărat cu păsări, lănos ca o turmă de oi, buclat de grupuri de nori.

S-ar fi spus că era desenul unui primitiv, al unui vag Albert Dürer creat de un creier turmentat de opiu; dar, deși aprecia finețea detaliilor și impozanta alură a acestei pânze, des Esseintes se oprea mai mult în fața celorlalte tablouri care împodobeau camera.

Acestea erau semnate Odilon Redon.

Închideau în ramele lor din lemn de păr lustruit cu aur apariții nemaivăzute: un cap în stilul merovingian, pus pe un pahar; un om bărbos, îndeplinind totodată funcția de preot budist și de orator într-o reuniune publică, atingând cu degetul o ghiulea colosală de tun; un păianjen oribil, găzduind în mijlocul corpului său o față omenească; apoi schițe în cărbune, care purtau mai departe groaza unor vise tulburate de o congestie. Aici era un enorm zar în care clipea o pleoapă tristă; dincolo peisaje aride și seci de câmpii calcinate, de mișcări tectonice, de conuri vulcanice din care țâșnea revolta lavei, ceruri stagnante și livide; uneori subiectele păreau împrumutate din coșmarurile științei, ajungând în timpurile preistorice; o floră monstruoasă care se întindea pe stânci; peste tot, blocuri eratice, nămoluri glaciare, personaje de tipul maimuțelor, cu maxilare puternice, arcadele

sprâncenelor proeminente, fruntea teșită, craniu aplatizat, amintind de capul ancestral, de capul din prima perioadă din cuaternar al omului care se hrănea cu fructe și nu vorbea, contemporan al mamuților, al rinocerilor cu nările separate de o membrană, al ursului gigantic. Desenele acestea depășeau orice închipuire; treceau, în cea mai mare parte, dincolo de limitele picturii, inovând un fantastic foarte special, un fantastic al bolii și al delirului.

Și, într-adevăr, aceste fețe cu ochi imenși, cu ochi nebuni, aceste corpuri crescând dincolo de orice măsură și deformatate ca prin sticla unei carafe, evocau în memoria lui des Esseintes amintiri ale febrei tifoide, amintiri rămase din nopțile acelea arzătoare, viziuni înfricoșătoare din copilăria sa.

Cuprins de o nedefinită stare de rău în fața acestor desene, ca în fața anumitor *Proverbe* de Goya de care îi aminteau, ca la terminarea unei lecturi de Edgar Poe, pe care Odilon Redon părea să-l fi transpus într-o artă diferită, cu mirajele halucinațiilor și efectele fricii sale, se freca la ochi și contempla un chip strălucitor care, în mijlocul acestor pânze tulburătoare, se înălța senin și calm, chipul Melancoliei, așezată pe stânci în fața discului solar, într-o poziție abătută și copleșită de tristețe.

Ca prin minune, tenebrele se risipeau; o tristețe fermecătoare, o dezolare languroasă îi cuprindea gândurile, și medita îndelung în fața acestei opere care aducea, cu punctele ei de gușă și creion chimic, o claritate de verde și aur palid în negreala continuă a acestor schițe și stampe.

În afară de această serie de opere ale lui Redon, care împodobeau aproape toți pereții vestibulului, agățase în camera de culcare o schiță dezordonată de El Greco, un Hristos cu nuanțe singulare, cu un desen exagerat, cu o culoare feroce și o energie nestăvilită, un tablou din a doua perioadă a acestui pictor, atunci când era bântuit de preocuparea de a nu mai semăna cu Tițian.

Această pictură sinistră, cu tonuri de ceară și verde cadaveric, fusese așezată într-o anume ordine de idei cu mobila.

Nu existau, după părerea lui des Esseintes, decât două moduri de a amenaja o cameră de culcare: sau să faci din ea un alcov excitant, un loc de delectare nocturnă; sau să o amenajezi ca pe o oază de singurătate și repaus, unde să te retragi ca să gândești, un fel de capelă.

În primul caz se impunea stilul Ludovic al XV-lea, pentru oamenii delicați, epuizați de surescitarea creierului; numai secolul al XVIII-lea a știut să învâluie femeia cu o atmosferă vicioasă, să taie mobilele după forma farmecelor ei, imitând contracțiile

plăcerii sale; volutele spasmelor, cu ondulațiile și întorsăturile lemnului și alamei, condimentând savoarea dulceagă a blondeilor cu decorul său viu și luminos, atenuând gustul sărat al brunetelor cu tapițerii în tonuri dulci, apoase, aproape insipide.

Amenajase acest tip de cameră înainte, în locuința lui din Paris, cu un pat mare din lac alb, care adaugă o savoare în plus, o depravare de bătrân pasionat, nechezând în fața falsei castități, în fața ipocritei pudori a copilelor pictate de Greuze, în fața candorii artificiale a unui pat ștrengăresc, mirosind a copil și a fată tânără.

În celălalt caz – și acum, când voia să se rupă de iritantele amintiri ale vieții lui trecute, acesta era singurul posibil – trebuia să amenajeze camera ca pe o chilie monahală, dar acest lucru presupunea dificultăți, fiindcă nu voia să accepte urâtenia azilurilor de penitență și rugăciune.

După ce suci și răsuci problema pe toate părțile, concluzionă că scopul lui putea fi rezumat în felul următor: să amenajeze o cameră tristă cu obiecte vesele, sau mai bine zis, să păstreze urâtenia, imprimând camerei în ansamblu o notă de eleganță și distincție; să inverseze optica teatrului, în care cârpele vechi joacă rolul unor țesături luxoase și scumpe; să obțină un efect total opus, slujindu-se de stofe magnifice pentru a da impresia unei zdrențe; să amenajeze, într-un cuvânt, o chilie de mănăstire care să pară adevărată și, bineînțeles, să nu fie.

Procedă în felul următor: ca să imite spoiala ocrului, galbenul administrativ și clerical, îmbracă pereții în mătase de culoarea șofranului; ca să traducă temelia de culoarea ciocolatei, obișnuită în aceste încăperi, îmbracă pereții despărțitori cu lemn violet întunecat cu roșu. Efectul era seducător, și putea să amintească, de departe, deplasata rigiditate a modelului pe care îl urmărise, transformându-l; plafonul fu, la rândul său, tapițat cu mătase neprelucrată, care putea să simuleze ipsosul, fără să aibă totuși strălucirea lui stridentă; câte despre pavajul rece al chiliei, reuși să-l copieze destul de bine cu un covor al cărui desen reprezenta pătrate roșii, cu pete albe în țesătură care să simuleze uzura produsă de tălpile sandalelor și ale cizmelor.

Mobilă această cămaruță cu un pătuț de fier, un fals pat de cenobit, fabricat din fierărie veche forjată și șlefuită, așeză și înălță, la căpătâiul și la picioarele patului, ornamentații stufoase, lălele imense care înlănțuiau ramuri de viță cu frunze și struguri, împrumutate de la balustrada unei superbe scări dintr-un vechi hotel.

În loc de măsuță de noapte, instalează un antic scăunel de rugăciune, cu o vază și un candelabru; îl sprijini de perete, în fața

unei mese de lucru, umbrită de un baldachin mare garnisit cu îngeri ai îndurării sculptați în lemn, și înlocui lumânările bisericești cu lumânări din ceară adevărată, pe care le cumpăra dintr-o prăvălie specială, rezervată nevoilor cultului, fiindcă nu putea suporta petrolul, șisturile, gazul și lumânările din stearină, tot iluminatul acesta modern, atât de strălucitor și brutal.

În patul său, dimineața, cu capul pe pernă, înainte de a adormi, privea tabloul de El Greco, a cărui culoare atroce ștergea puțin surâsul stofei galbene și o aducea la un ton mai grav, și își imagina cu ușurință atunci că trăia la sute de mile de Paris, departe de lume, în străfundul unei mănăstiri.

Și, până la urmă, iluzia era ușor de îndeplinit, fiindcă ducea o existență aproape identică cu cea a unui călugăr. Se bucura astfel de avantajele claustrării și îi evita toate inconvenientele: disciplina soldățească, lipsa de confort, murdăria, promiscuitatea, lenevia monotonă. Așa cum făcuse din chilia lui o cameră confortabilă și călduță, își aranjase o viață normală, blândă, înconjurată de înlesniri, ocupată și liberă.

Asemenea unui pustnic, era pregătit pentru izolare, sătul de viață, fără să mai aștepte nimic; asemenea unui călugăr, era copleșit de o imensă moleșală, de o nevoie de reculegere, de o dorință de a nu mai avea nimic în comun cu profanii care erau, pentru el, utilitariști și imbecili.

Pe scurt, deși nu avea nici o vocație față de starea de har, simțea o reală simpatie pentru oamenii închiși în mănăstiri, persecutați de o societate dușmănoasă care nu le iartă nici îndreptățitul dispreț pe care îl au pentru ea nici voința lor de a răscumpăra, de a expia printr-o lungă tăcere nerușinarea tot mai mare a conversațiilor aberante sau absurde.

CAPITOLUL VI

Cufundat într-un vast fotoliu cu rezemători, cu picioarele pe suportul metalic pentru lemne, cu papucii de casă încălziți de butucii care ardeau cu flăcări vii, trosnind, parcă biciuiți de suflul furios al unor foale, des Esseintes puse volumul pe care îl citea pe o măsuță, se întinse, își aprinse o țigaretă, apoi începu să viseze delicios, lansat cu toată viteza pe pista unor amintiri șterse de luni întregi și reînsuflețite prin pomenirea unui nume care îi bântuia memoria, fără nici un motiv, de altfel.

Revedea, cu o luciditate surprinzătoare, stânjeneala tovarășului său d'Aguirande, atunci când, în timpul unei reuniuni de celibatari perseverenți, trebuise să mărturisească ultimele pregătiri ale unei căsătorii. Strigaseră cu toții, îi vorbiseră de grozăvia de a dormi în același așternut, dar în zadar; își pierduse capul, credea că viitoarea lui soție este inteligentă și pretindea că observase la ea excepționale calități de devotament și tandrețe.

Singur des Esseintes încurajase această hotărâre, după ce aflate că mireasa dorea să locuiască în colțul unui nou bulevard, într-unul dintre apartamentele acestea moderne de formă rotundă.

Convins de nemiloasa putere a micilor mizerii, mai dezastuoase decât cele mari pentru temperamentele viguroase, și bazându-se pe faptul că d'Aguirande nu avea nici o avere, iar zestrea soției lui era aproape nulă, prevăzuse, în această simplă dorință, o infinită perspectivă de ridicole necazuri.

Și, într-adevăr, d'Aguirande cumpăraseră mobile fasonate rotund, console goale în spate, așezate în cerc, draperii în formă de arc, covoare tăiate în semilună, totul făcut la comandă.

Cheltuisese dublul sumei pe care ar fi dat-o pentru un apartament normal, apoi, când soția lui, care nu mai avea bani pentru toalete, se săturase să locuiască în camerele acelea rotunde și se mutaseră într-un apartament pătrat, mai ieftin, nu putuseră așeza nici o mobilă. Puțin câte puțin, acest stânjenitor mobilier devenise o sursă de interminabile necazuri; buna lor înțelegere,

afectată deja de viața în comun, se deteriorase săptămână după săptămână; se indignau, își reproșau unul altuia că nu puteau locui în acest salon în care canapelele și consolele nu atingeau pereții și se clătinau de fiecare dată când le atingeai, în ciuda faptului că erau fixate. Fondurile pentru reparații le lipseau, și de altfel reparațiile erau imposibile. Totul devenise subiect de acreală și ceartă, de la sertarele care jucau în balamalele prost așezate, până la furțișagurile bonei, care profita de neatenția din timpul disputelor ca să le golească casa de bani, pe scurt, viața le devenise insuportabilă; el își găsisse distracții în altă parte, ea căutase, prin adulter, să uite o viață monotonă și plată. De comun acord, se despărțiseră.

– Planul meu de luptă era deci exact, își spuse des Esseintes, care simțea satisfacția strategilor a căror manevre, demult prevăzute, reușesc.

Gândindu-se acum, în fața focului, la distrugerea acestui me-naj pe care îl ajutase să se formeze, prin sfaturile sale bune, puse un buștean pe foc, în șemineu, și se cufundă din nou în vise.

În aceeași ordine de idei, alte amintiri i se înfățișară.

Trecuseră câțiva ani de când se întâlnise într-o seară, pe strada Rivoli, cu un ștregar de vreo șaisprezece ani, un copil palid și isteț, ispititor ca o fată. Trăgea penibil dintr-o țigară cu foița plesnită, străpunsă de tocătura tare de mahorcă. Tunând și fulgerând, încerca să aprindă chibrituri de bucătărie care nu luau foc; le folosi pe toate. Dându-și seama atunci că des Esseintes îl observa, se apropie, cu mâna la viziera caschetei, și îi ceru politicos un foc. Des Esseintes îi oferă țigarete aromate, apoi începu o conversație și îl îndemnă pe copil să-i povestească viața lui.

Povestea lui era foarte simplă; se numea Auguste Langlois, muncea la un fabricant de produse din carton, își pierduse mama și avea un tată care îl bătea, lovindu-l ca pe un sac de cartofi.

Des Esseintes îl ascultă gânditor.

– Vino să bei ceva, îi spuse el. Și îl invită într-o cafenea, unde îi oferă câteva punciori tari.

Copilul bău, fără să spună nimic.

– Ce spui, zise dintr-o dată des Esseintes, vrei să te distrezi în seara aceasta? Eu plătesc. Și îl duse pe copil la madam Laure, o damă care ținea, pe strada Mosnier, la etajul al treilea, un stabiliment de fete vesele, într-o serie de camere roșii, împodobite cu oglinzi rotunde, mobilate cu canapele și chiuvete.

Acolo, foarte ametit, Auguste privise, frământându-și cascheta, un batalion de femei a căror buze pictate se deschiseră toate:

– Ah! Un băiețel! Uite ce draguț e!

– Dar, ia spune, micuțule, nu ai încă vârsta potrivită, adăugase o brunetă înaltă, cu ochi migdalați, cu nasul coroiat, care juca la madam Laure indispensabilul rol al frumoasei evreice.

Instalat aproape ca acasă, des Esseintes discuta cu patroana în șoaptă.

– Nu te teme, prostuțule, îi spuse el copilului. Haide, alege, ți-o fac cadou. Și îl împinse ușurel pe băiat, care căzu pe un divan, între două femei. Ele se strânseseră puțin, la un semn al madamei, învăluind genunchii lui Auguste cu capotele lor, aducându-i sub nas umerii pudrați cu o mireasmă persistentă și călduță, și el nu mai mișcă, cu obraji înflăcărați, cu gura aspră, cu ochii plecați, aventurându-se să arunce priviri curioase care se opreau cu încăpățănare deasupra picioarelor.

Vanda, frumoasa evreică, îl sărută, îi dădu sfaturi bune, recomandându-i să-și asculte tatăl și mama, în timp ce mâinile ei rătăceau lent pe trupul copilului al cărui chip schimbat părea că încremenise.

– Atunci nu ai venit pentru tine în seara asta, îi spuse madam Laure lui des Esseintes. Dar de unde naiba ai scos copilul acesta? întrebă ea după ce Auguste dispăruse, răpit de frumoasa evreică.

– De pe stradă, draga mea.

– Totuși, nu ești beat, murmură bătrâna doamnă.

Apoi, după un timp de gândire, adăugă cu un zâmbet matern:

– Înțeleg; dulăule, recunoaște, ai poftă de băieți acum!

Des Esseintes ridică din umeri:

– Nu ai dreptate; oh, chiar deloc, spuse el; adevărul este că încerc pur și simplu să pregătesc un asasin. Urmărește-mi bine raționamentul. Băiatul acesta este virgin și a ajuns la vârsta la care sângele fierbe; ar putea să alerge după fetișcanele din cartierul său, să rămână cinstit, să se bucure de partea lui de fericire monotonă rezervată săracilor. Din contră, aducându-l aici, în mijlocul unui lux pe care nu îl bănuia și care se va întipări pentru totdeauna în mintea lui, oferindu-i, o dată la cincisprezece zile, un asemenea chilipir, se va obișnui cu aceste distracții pe care nu și le poate permite; să admitem că va avea nevoie de trei luni pentru ca ele să-i devină indispensabile – și, programându-le la un timp îndelungat, cum fac eu, nu risc să se sature; ei bine, după cele trei luni, suprim mica rentă pe care ți-o voi da dinainte pentru această binefacere, și atunci va fura, ca să ajungă aici; va face tot ce-i stă în puteri ca să se tolănească pe divanul acesta, sub acest candelabru.

Împingând lucrurile în extrem, sper că îl va ucide pe domnul care va apărea într-un moment nepotrivit atunci când va încerca să-i forțeze seiful; atunci, scopul meu va fi atins, voi fi contribuit, în măsura resurselor mele, la crearea unui netrebnic, a unui dușman în plus pentru societatea aceasta hidoasă, care ne obligă la răzbunare.

Femeile deschiseră ochii mari.

— Iată-te, spuse el, văzându-l pe Auguste care se întorsese în salon și se ascundea, roșu și rușinat, în spatele frumoasei evreice. Haide, băiete, se face târziu, salută-le pe aceste frumoase doamne. Și îi explică pe scară că putea, o dată la cincisprezece zile, să se întoarcă la madam Laure, fără să plătească nimic; apoi, o dată ajunși în stradă, pe trotuar, privindu-l pe copilul uluit, îi spuse:

— Nu ne vom mai vedea; întoarce-te cât mai repede la tatăl tău care stă degeaba și îl mănâncă palma, și amintește-ți aceste cuvinte aproape evanghelice: Fă-le altora ceea ce nu vrei să-ți facă ei; cu maxima aceasta vei ajunge departe. Bună seara. Mai ales, nu fii ingrât, oferă-mi cât mai repede vești despre tine în gazetele judiciare.

— Micul Iuda! murmura acum des Esseintes, atâțând focul; când te gândești că nu i-am văzut niciodată numele la fapte diverse! E adevărat că nu am putut juca prea strâns, că am prevăzut, dar nu am putut suprima anumite riscuri, cum ar fi lăcomia mamei Laure, care a pus banii în buzunar dar nu a furnizat niciodată marfa; capriciul uneia dintre aceste femei pentru Auguste, care poate că a consumat pe gratis, timp de trei luni; chiar viciile fezandate ale frumoasei evreice care ar fi putut să-l sperie pe băiatul acesta, prea nerăbdător, prea tânăr pentru asemenea preludii lente și artificii subite. Dacă nu a avut probleme cu justiția de când m-am mutat la Fontenay, fiindcă aici nu am mai citit nici un ziar, am fost escrocat.

Se ridică și făcu câțiva pași prin cameră.

— Ar fi păcat totuși, își spuse el, fiindcă, acționând astfel, am realizat parabola laică, alegoria învățaturii universale care, voind să transforme toți oamenii în Langlois, în loc să le scoată pentru totdeauna și din compasiune ochii celor săraci, se străduiește să-i deschidă cât mai tare și cu forța, ca să vadă în jurul lor destine mai nemeritate și mai blânde, bucurii mai strălucitoare și mai intense și, în consecință, mai de dorit și mai dragi.

Adevărul este, continuă des Esseintes, urmărindu-și raționamentul, adevărul este că, fiindcă durerea e un efect al educației,

fiindcă se întetește și se oțelește pe măsură ce se nasc idei: cu cât te silești să șlefuiiești inteligența și să purifici sistemul nervos al sărmanilor, cu atât dezvolți mai mult în ei germenii atât de furioși și persistenți ai suferinței morale și ai urii.

Lămpile fumegau. Le ridică și se uită la ceas.

— Ora trei dimineața.

Aprinse o țigară și se cufundă din nou în lectura întreruptă de visare a vechiului poem latin *De laude castitatis*, scris sub domnia lui Gondebald de Avitus, episcop metropolitan al Vienei.

CAPITOLUL VII

Din noaptea aceasta, în care, fără nici o cauză aparentă, evocase melancolica amintire a lui Auguste Langlois, își retrăi toată viața.

Nu mai înțelegea nici un cuvânt din volumele pe care le deschidea; ochii lui nu mai citeau – i se părea că mintea lui, saturată de literatură și artă, refuza să absoarbă mai mult.

Trăia în el însuși, se hrănea din propria lui substanță, asemeni acelor animale îngrășate care hibernează iarna într-o vizuină; singurătatea îi amețea creierul ca un narcotic. După ce îl enervase și îl încordase la început, îl cufunda acum într-o lentă moleșcă, bântuită de vagi reverii; îi anihila dorințele, îi supunea voința, călăuzea un batalion de vise pe care el le îndura, pasiv, fără ca măcar să încerce să scape.

Grămada confuză de lecturi și meditații artistice pe care le adunase de la începutul izolării lui, ca un baraj care să oprească curentul vechilor amintiri, fusese îndepărtată brusc, și curentul se învoldura, dând peste cap prezentul, viitorul, înecând totul sub mîlul trecutului, saturându-i mintea cu o imensă greutate de tristețe prin care înotau, ca niște ridicole epave, episoadele lipsite de interes ale vieții lui, nimicuri absurde.

Cartea pe care o ținea în mână îi cădea pe genunchi; se abandona, privind cu dezgust și spaimă defilarea anilor vieții sale trecute; ea se învârtea acum și se concentra în jurul amintirii madamei Laure și a lui Auguste, înfiptă în aceste fluctuații ca un par ferm, ca un fapt net. Ce epocă fusese aceea! Era timpul seratelor cu lume, a cumpărăturilor, a partidelor de cărți, a amorurilor comandate dinainte, servite la oră fixă, la miezul nopții, în budoarul lui roz! Își amintea chipuri, expresii, cuvinte goale care îl obsedau cu acea tenacitate a melodiilor vulgare pe care le fredonezi fără să vrei, dar care se duc dintr-odată, când nu te gândești.

Perioada aceasta fu scurtă; avu o sesiune de amintiri, apoi se cufundă din nou în studiile lui de latină, ca să șteargă orice urmă a acestei memorări.

Dar lovitura fusese dată; o a doua fază urmă aproape imediat, cea a amintirilor din copilărie, mai ales din perioada petrecută la călugări.

Aceștia erau mai îndepărtați și mai siguri, gravați într-un mod mai accentuat; parcul stufos, aleile lungi, răzoarele cu flori, băncile, toate detaliile materiale reînviară în camera lui.

Apoi grădinile se umplură, auzi răsunând țipetele elevilor, râsetele profesorilor care se amestecau în recreații, jucându-se cu mingea, cu sutanele suflecate, strânse între genunchi, sau vorbind cu tinerii, fără să pozeze sau să se dea mari, ca niște camarazi de aceeași vârstă, sub copaci.

Își aminti jugul preoților care nu se împăcau cu pedepsele, refuzând să-i oblige să învețe o mie cinci sute de versuri, mulțumindu-se să „repare“, spre amuzamentul celorlalți, o lecție neștiută, recurgând adesea la o simplă mustrare, înconjurând copilul cu o supraveghere activă dar blândă, căutând să-i facă pe plac, consimțind să-l lase să se plimbe în locuri care păreau potrivite, miercurea, profitând de ocazia tuturor sărbătorilor neanunțate ale Bisericii, ca să adauge la meniul obișnuit prăjituri și vin, și să le dăruiască petreceri în aer liber, la țară; un jug care încerca să nu abrutizeze elevul, să discute cu el, să-l trateze ca pe un bărbat, răsfățându-l în același timp ca pe un copil alintat.

Reușeau astfel să aibă o adevărată influență asupra copiilor, să modeleze, într-o anume măsură, inteligența pe care o cultivau, să-i îndrume, într-un oarecare sens, spre idei speciale, să asigure dezvoltarea gândirii lor printr-o metodă insinuantă și ipocrită pe care o continuau, străduindu-se să le urmărească viața, să-i susțină în carieră, adresându-le scrisori afectuoase ca cele pe care știa să le scrie dominicanul Lacordaire foștilor săi elevi de la Sorrèze.

Des Esseintes se gândea la influența pe care o suferise, credea el, degeaba; caracterul său rebel la sfaturile exigente, curios, înclinat spre controverse, nu îl lăsase să fie modelat de disciplina lor, înrobite de lecțiile lor; o dată plecat de la colegiu, scepticismul său crescuse; trecerea printr-o lume legitimistă, intolerantă și limitată, conversațiile sale cu epitropi lipsiți de inteligență și stareți josnici, a căror neîndemânare sfâșia valul atât de savant țesut de iezuiți, întăriseră independența spiritului său și îi măriseră opoziția față de orice credință.

Se considera scăpat de orice legătură, de orice constrângere; păstrase, spre deosebire de toți oamenii crescuți în licee sau pensioane laice, minunate amintiri legate de colegiu și de profesorii săi, și iată că acum ajunsese să se întrebe dacă semințele căzute cândva într-un pământ uscat nu începeau să încolțească.

Într-adevăr, de câteva zile, trecea printr-o stare sufletească indescriptibilă. Timp de o secundă, credea că se îndreaptă instinctiv spre religie, apoi, o dată cu cel mai neînsemnat raționament, atracția față de credință se evaporă, iar el rămânea tulburat.

Știa totuși bine că, coborând în el însuși, nu va găsi niciodată spiritul de umilință și penitență cu adevărat creștinească; știa, fără ezitare, că acel moment despre care vorbește Lacordaire, acel moment de har „în care ultima rază de lumină pătrunde în suflet și așează într-un centru comun adevărurile împrăștiate“ nu avea să vină niciodată pentru el; nu simțea nevoia de mortificare și de rugăciune fără de care, conform majorității preoților, convertirea nu este posibilă; nu simțea nici o dorință de a implora un Dumnezeu a cărui îndurare i se părea puțin probabilă; și totuși, simpatia pentru foștii lui profesori îl determinase să se intereseze de operele și doctrinele lor; accentele inimitabile ale convingerii, vocile acestea ardente ale unor oameni de o inteligență superioară se întorceau, făcându-l să se îndoiască de mintea și forțele lui. În mijlocul singurătății în care trăia, fără nici un aliment nou, fără impresii proaspete, fără gânduri reînnoite, fără schimbul acela de senzații venite din afară, din frecventarea lumii, dintr-o existență comună, în această izolare nefirească în care locuia, toate întrebările, uitate în timpul sejurului său la Paris, se trezeau din nou, ca niște probleme iritante.

Lectura operelor latine pe care le iubea, lucrări scrise toate de episcopi și călugări, contribuisese fără îndoială la această criză. Învăluit într-o atmosferă de mănăstire, într-un parfum de tămâie care îl amețea, își exaltase nervii și, printr-o asociație de idei, cărțile acestea sfârșiră prin a-i readuce amintirile tinereții sale, prin a lumina viața sa la iezuiți.

— Nu am ce să spun, se gândea des Esseintes, încercând să raționeze, să urmărească evoluția acestui element iezuit la Fontenay; din copilăria mea, și fără să-mi fi dat vreodată seama, am avut în mine drojdia aceasta, care nu fermentase încă; aplecarea aceasta pe care am simțit-o întotdeauna față de obiectele religioase este poate o dovadă.

Dar încerca să se convingă de contrariu, nemulțumit de faptul că nu mai era stăpân deplin pe ființa lui; își procură motive; fusese silit să se întoarcă spre sacerdoțiu, fiindcă numai Biserica

recuperase arta și formele pierdute ale secolelor; ea păstrase, până la grosolanele reproduceri moderne, conturul aurăriilor, farmecul cupelor care se deschid ca niște petunii, a anaformitelor cu contururi pure; conservase, chiar și în aluminiu și în falsele smalturi, în paharele colorate, grația artei de odinioară. Pe scurt, majoritatea obiectelor prețioase, clasate de muzeul din Cluny, și scăpate ca prin minune de mizerabila sălbăticie a revoluționarilor, proveneau din vechile abații ale Franței; după cum Biserica a păstrat barbaria, în evul mediu, filozofia, istoria și literele, a știut să salveze în același fel artele plastice, să aducă până în zilele noastre aceste minunate modele de țesături, de giuvaieruri pe care fabricanții de lucruri sfinte le schimbă cât pot mai mult, fără să le poată altera totuși forma inițială, prețioasă. Nu era deci nimic surprinzător în faptul că achiziționase bibelourile acestea antice, că salvase, prin intermediul colecționarilor, aceste relicve de la anticarii din Paris, de la negustorii din provincie.

Dar zadarnic invoca toate aceste motive, fiindcă nu reușea să se convingă pe deplin. Cu siguranță, până la urmă, se încăpățâna să considere religia o superbă legendă, o magnifică înșelătorie, și totuși, în ciuda tuturor acestor explicații, scepticismul lui începea să slăbească.

Se întâmpla ceva ciudat, în mod clar: nu mai era atât de sigur acum ca în copilărie, când solicitudinea iezuiților era directă, când era în mâinile lor, aparținându-le cu trup și suflet, fără să fie legat de familie, fără nici o influență din afară care să li se împotrivească. Reușiseră să-i insuflă un anumit gust al miracolului, care se ramificase încet și obscur în sufletul său, care se dezvolta și astăzi, în singurătate, care acționa chiar asupra unei minți tăcute, interiorizate, mărginite în manejul îngust al ideilor fixe.

Examinându-și gândurile, căutând să le urmărească firul, să le descopere sursele și cauzele, ajunse să se convingă că acțiunile din viața sa mondenă derivau din educația pe care o primise. Astfel, tendințele sale spre artificiu, nevoia sa de excentricitate, nu erau rezultatele studiilor aparente, a rafinamentelor extraterestre, a speculațiilor aproape teologice; erau, în fond, exaltări, elanuri spre un ideal, spre un univers necunoscut, spre o beatitudine îndepărtată, de dorit, ca aceea pe care ne-o promit Scripturile.

Se opri dintr-o dată, întrerupându-și firul gândurilor.

– Ia te uită, își spuse el înciudat, sunt mai atins decât credeam; uite că am ajuns să discut cu mine însumi, ca un cazuist.

Rămase visător, tulburat de o teamă surdă; cu siguranță, dacă teoria lui Lacordaire era exactă, nu avea de ce se teme, fiindcă procesul magic al convertirii nu se produce dintr-o dată; înainte de a ajunge la explozie, trebuie ca terenul să fie minat mereu; dar dacă romancierii vorbesc de dragoste la prima vedere, anumiți teologi vorbesc și ei despre o asemenea dragoste pe teren religios; admitând că doctrina aceasta era adevărată, nimeni nu putea fi sigur că nu o să-i cadă pradă. În cazul acesta, nu mai trebuia să se analizeze pe el însuși, nici să se gândească la presentimente, nici să ia măsuri preventive; psihologia misticismului era nulă. Era astfel pentru că așa se întâmpla, și asta era totul.

— Eh! devin stupid, își spuse des Esseintes, temându-se că această teamă de boală se va transforma în boală adevărată, dacă mai continua tot așa.

Reuși să se scuture puțin de această influență; amintirile se liniștiră, dar apărură alte simptome morbide; acum îl bântuiau subiectele discuțiilor; parcul, lecțiile, iezuiții erau departe; era stăpânit, în întregime, de abstracții; se gândea fără să vrea la interpretări contradictorii ale dogmelor, la apostazii pierdute, consemnate în scrierile Conciliilor, la părintele Labbe. Fragmente din schismele acestea, fărâme de erezie care au divizat, de-a lungul secolelor, Bisericele din Răsărit și din Apus, îi reveneau în minte. Aici era Nestor, contestându-i Fecioarei titlul de mamă a lui Dumnezeu, fiindcă, în taina Întrupării, nu îl purtase pe Dumnezeu în pânțece, ci o ființă omenească; dincolo, Eutihus declara că imaginea lui Hristos nu putea să semene cu cea a oamenilor, fiindcă Divinitatea alesese să poposească în trupul său și, prin urmare, îi schimbase forma; mai departe, alți cârcotași susțineau că Mântuitorul nu avusese trup deloc, că expresiile din cărțile sfinte trebuiau luate la figurat; în timp ce Tertulian emitea faimoasa sa axiomă aproape materialistă: „Nimic din ceea ce există nu este lipsit de trup; totul are un trup care îi aparține numai lui însuși”; în cele din urmă, era vechea problemă, dezbătută de-a lungul anilor: Hristos a fost pironit singur pe cruce, sau toată Treimea, una în trei persoane, a suferit, în triplă ipostază, pe crucea de la Calvar? Toate acestea îl sollicitau și îl presau — și, mașinal, ca o lecție învățată cândva, își pune singur întrebările și dădea și răspunsurile.

Timp de câteva zile, în creierul lui se învolbură un șuvoi de paradoxuri, de subtilități, de fire despicate în patru, un scul de reguli la fel de complicate ca și articolele din codul civil, care se pretau la toate sensurile, la toate jocurile de cuvinte, ajungând la

o jurisprudență cerească încordată și barocă; apoi partea abstractă dispăru la rândul ei, urmată de partea plastică, sub acțiunea tablourilor de Gustave Moreau, atârinate pe pereți.

Vedea defilând o întreagă procesiune de prelați: arhimandriți, patriarhi, ridicând brațe de aur ca să binecuvânteze mulțimea, agitându-și bărbile albe în lectură și rugăciune; văzu șirurile tăcute ale penitenților intrând în cripte întunecoase; văzu catedrale imense, la amvoanele cărora tunau călugări în haine albe. Așa cum, după o doză de opiu, un singur cuvânt din Quincey, cum ar fi „Consul Romanus“, îi evoca pagini întregi din Titus Livius, și privea marșul solemn al consulilor și ordinea pompoasă a armatelor romane, acum, citind o expresie teologică, rămânea fără aer, gândindu-se la șuvoaie de oameni, la apariții episcopale care se detașau pe fondul bisericilor; spectacolele acestea îl vrăjeau, sărind din secol în secol, ajungând la ceremoniile religioase moderne, cufundându-l într-o muzică infinită, lamentabilă și blândă.

Aici nu mai avea la ce se gândi, nici ce dezbate; era o impresie nedefinită de respect și teamă; simțul artistic era subjugat de scenele atât de bine calculate de catolici; în fața acestor amintiri, nervii lui tresăreau, apoi, într-o subită răzvrătire, într-o întoarcere rapidă, idei monstruoase se nășteau în el, ideile sacrilegiilor prevăzute de manualul confesional, abuzuri dezonorante și impure de apă binecuvântată și ulei sfințit. În fața unui Dumnezeu atotputernic se înălța acum un rival plin de forță, Diavolul, și o grandoare înspăimântătoare părea să rezulte dintr-o crimă practică, în mijlocul bisericii, de un credincios care se îndârjește, cuprins de o bucurie oribilă, de o veselie sadică, să hulească, să acopere de insulte, să dezodoreze lucrurile sfinte; nebuniile magiei, ale slujbei religioase demonice, ale sabaturilor satanice, groaza posedărilor și exorcismului se înfățișau înaintea lui; se întreba dacă nu comitea un sacrilegiu, deținând obiecte care fuseseră sfințite odinioară de canoanele bisericești, patrafire și cutii în care se păstrează azima; și gândul la starea aceasta păcătoasă îi producea un fel de ușurare; dar deosebea acest lucru de sacrilegiu, fiindcă era un sacrilegiu contestabil, în orice caz, nu prea grav, și el iubea, până la urmă, aceste obiecte pe care le folosea cu respect; se lega astfel în gânduri prudente și lașe, fiindcă sufletul lui bănuitor nu îi îngăduia crime pe față și nu îi dăruia bravura de care avea nevoie ca să înfăptuiască păcate îngrozitoare, voite, reale.

Puțin câte puțin, aceste subtilități se risipiră. Văzu, de la înălțimea minții sale, panorama Bisericii, influența ei ereditară, de secole, asupra omenirii; și-o imagină, dezolată și grandioasă, prezentând omului groaza vieții, neîndurarea destinului, predicând

răbdarea, pocăința, spiritul de jertfă; încercând să aline rănilor, arătând urmele însângerate de cuie ale lui Hristos; liniștind cu privilegiile divine, făgăduind cea mai bună parte a paradisiului celor nefericiți; îndemnând omul să sufere, să-i prezinte lui Dumnezeu, ca o jertfă, necazurile și supărările sale, vicisitudinile și durerile. Ea devenea cu adevărat elocventă, maternă cu cei nenorociți, milostivă cu cei apăsăți, amenințătoare cu tiranii și despoții.

Aici, des Esseintes era mulțumit. Cu siguranță, era satisfăcut de această denunțare a mizeriei sociale, dar se revolta contra unei vagi speranțe într-o viață viitoare. Schopenhauer era mai exact; doctrina sa și cea a Bisericii porneau dintr-un punct de vedere comun: și el se baza pe nedreptatea și nemernicia lumii, și el lansa Imitația Domnului nostru, acest strigăt dureros: „Cu adevărat, e o nenorocire să trăiești pe pământ!“ Și el predica neantul existenței, avantajele singurătății, avertizând omenirea că, orice ar fi făcut, spre orice s-ar fi întors, avea să rămână nefericită: săracă, fiind nefericită din cauza suferințelor care se nasc din privațiuni; bogată, din pricina neînvinsului plictis care se naște din belșug; dar nu promitea nici un panaceu, nu te legăna cu nici o amăgire, ca să remedieze răul inevitabil.

Nu susținea revoltătorul sistem al păcatului original; nu încerca să-ți demonstreze că Dumnezeu care îi protejează pe escroci, îi ajută pe imbecili, distruge copiii, îi prostește pe bătrâni, îi pedepsește pe nevinovați, este un Dumnezeu infinit de bun; nu proslăvea binefacerile unei Providențe care a inventat această abominabilă, inutilă, incomprehensibilă, nedreaptă, nefolositoare suferință psihică; departe de a încerca să justifice, asemeni Bisericii, nevoia de suferințe și încercări, striga, în iertarea sa indignată: „Dacă un Dumnezeu a creat această lume, nu mi-ar plăcea să fiu acest Dumnezeu; durerea lumii mi-ar sfâșia inima“.

Ah! Numai el avea dreptate! Ce însemna orice farmacopee evanghelică pe lângă tratatul acesta de igienă spirituală? El nu pretindea să vindece nimic, nu le oferea bolnavilor nici o compensație, nici o speranță; dar teoria sa despre Pesimism era cea mai mare consolare a inteligențelor rare, a sufletelor alese; ea descoperea societatea așa cum era, insista asupra prostiei înăscute a femeilor, îți arăta făgașul, te ferea de deziluzii și te avertiza să-ți limitezi pe cât se poate speranțele, să nu crezi nimic, dacă te simți în stare, să te socotești fericit dacă nu-ți vin pe cap evenimente supărătoare în momente neașteptate.

Lansată pe aceeași pistă ca și Imitația, această teorie ajungea și ea la același sfârșit, resemnarea, acceptarea, fără să se rătăcească printre labirinturi misterioase și drumuri ocolitoare.

Numai că, dacă resemnarea aceasta produsă de constatarea unei stări deplorabile și de imposibilitatea de a schimba ceva era accesibilă celor cu mintea deschisă, ea nu putea fi atinsă de săraci, pe care binefăcătoarea religie îi calma mai ușor atunci când se revoltau sau se înfuriau.

Reflecțiile acestea îl ușurau pe des Esseintes de o greutate apăsătoare; aforismele marelui german îi linișteau gândirea înfiorată și totuși, punctele de contact ale acestor două doctrine îl făceau să-și amintească de amândouă, și nu putea să uite catolicismul, atât de poetic, atât de sfâșietor, în care se scufundase și a cărui esență o absorbise altădată prin toți porii.

Aceste întoarceri la credință, această înțelegere îl chinuiau, îndeosebi atunci când sănătatea sa suferea noi lovituri; coincideau cu dezordinea nervoasă din ultimul timp.

Din extrema sa tinerețe, fusese torturat de inexplicabile repulsii, de înfiorări care îi înghețau șira spinării și îi scrâșneau dinții, de exemplu, când vedea o cârpă înmuiată pe care bona o storcea; aceste efecte persistau și acum; suferea cu adevărat când auzea o stofă sfâșiindu-se, când freca creta cu degetul, când atingea o bucată de moar.

Excesele din copilărie, tensiunea exagerată a creierului îi agravaseră nevroza originală, slăbind sângele deja istovit al rasei sale; la Paris, trebuise să facă hidroterapie pentru degetele care îi tremurau, pentru dureri atroce, nevralgii care îi sfâșiau fața în două, lovindu-i mereu tâmpilele, înțepându-i pleoapele, provocându-i grețuri pe care nu le putea combate decât întinzându-se pe spate, la umbră.

Accidentele acestea dispăruseră treptat, datorită unei vieți mai regulate, mai calme; acum apăreau din nou, plimbându-se prin tot corpul; durerile îi părăseau craniul și se îndreptau spre stomacul balonat, dur, spre măruntaiele traversate de un fier roșu, cu eforturi inutile și presante; apoi tusea nervoasă, sfâșietoare, uscată, începând la aceeași oră, ținând tot atâta timp, îl trezea și îl sugruma în pat; în cele din urmă, își pierdu pofta de mâncare, și simți arsuri gazoase și calde, flăcări seci care îi străbăteau stomacul; se umfla, se sufoca, nu mai putea să suporte, după orice încercare de a mânca, un pantalon cu nasturi, o vestă strânsă.

Renunță la alcool, la ceai, la cafea, bău lapte, recurse la stropiri cu apă rece, se îndopă cu assa-foetida, cu valeriană și chinină; vru chiar să iasă din casă, se plimbă puțin pe câmpuri, până veniră zilele ploioase și totul rămase tăcut și pustiu; se forță să meargă, să facă exerciții; în ultima vreme, renunță provizoriu la lectură și, ros de plictiseală, se hotărî să-și ocupe viața leneșă cu realizarea

unui proiect pe care îl amânase de când se instalase la Fontenay, din lene, din frica de a nu face eforturi.

Fiindcă nu putea să se îmbete din nou cu magiile stilului, să se enerveze cu delicioasele sortilegii ale epitetului rar care, rămânând mereu precis, deschide totuși căi nesfârșite în imaginația inițiaților, se hotărî să termine amenajarea casei, să-și procure flori prețioase de seră, să se dedice astfel unei ocupații materiale care să-l distreze și să-i destindă nervii, să-i odihnească creierul, sperând că vederea nuanțelor lor stranii și splendide va compensa într-o oarecare măsură culorile himerice și reale ale stilului, pe care dieta lui literară îl obliga să-l uite sau să-l piardă pentru moment.

CAPITOLUL VIII

Iubise întotdeauna florile, dar această pasiune care, în timpul șederilor la Jutigny, se consacrase florii fără deosebire de gen sau de specie, se purificase până la urmă, precizându-se asupra unei singure caste.

De mult timp disprețuia plantele vulgare care se lăfăiesc pe mesele piețelor pariziene, în vase cu apă, sub cearșafuri verzi sau sub umbrele roșiatice.

O dată cu gusturile sale literare, cu preocupările față de artă, care se rafinaseră, ocupându-se de opere atent sortate, distilate de minți chinuite și subtile; după ce își afirmase oboseala față de ideile larg răspândite, afecțiunea sa pentru flori se degajase de orice reziduuri, se limpezise, se corectase într-un anume fel.

Asemăna magazinul unui horticultor cu un microcosmos în care erau reprezentate toate categoriile societății: flori sărace și ticăloase, flori de apartament, care nu se simt în largul lor decât la ferestrele mansardelor, cu rădăcinile îngropate în cutii de lapte și cratițe vechi, cum este micsandra; florile pretențioase, lipsite de originalitate, stupide, care se simt bine în ghivece de porțelan, pictate de tinerele fete, cum este trandafirul; în cele din urmă, mai erau florile nobile, așa cum sunt orhideele, delicate și fermecătoare, palpitate și sensibile la frig; florile exotice, exilate la Paris, în căldura palatelor de sticlă; prințesele regnului vegetal, trăind izolate, fără să aibă nimic în comun cu plantele străzii și cu florile burgheziei.

Pe scurt, simțea totuși un anumit interes, o anumită milă față de florile populare extenuate de miasmele de canal și de plumb din cartierele sărace; în schimb, nu suporta buchetele în acord cu salonul crem și auriu din casele noi; își bucura privirile cu plantele distinse, rare, venite de departe, întreținute cu imensă grijă, sub un fals ecuator produs de căldura dozată a sobelor.

Dar alegerea lui definitivă, care căzuse asupra florilor de seră, se modifică sub influența ideilor sale generale, a opiniilor

care se opreau acum asupra fiecărui lucru; altădată, la Paris, aplecarea lui firească spre artificiu îl făcuse să ignore floarea adevărată în favoarea imaginii sale fidel executate, grație miracolelor cauciucului și firelor, percalului și taftalei, hârtiei și catifelei.

Așa că poseda o minunată colecție de plante tropicale, lucrata de mari artiști, ale căror degete urmăreau natura pas cu pas, creând-o din nou, luând floarea de la naștere, aducând-o la maturitate, simulându-i chiar și declinul; ajungând la nuanțele cele mai infinite, la trăsăturile cele mai fugitive ale trezirii sau somnului ei; observând ținuta petalelor, înfiorate de vânt sau biciuite de ploaie; aruncând pe corola ei matinală picături de rouă din gumă, făurind-o în plină înflorire, când ramurile se curbează sub greutatea sevei, sau înălțându-i tulpina seacă, potirul cu marginile răsucite, în momentul în care caliciul se dezgolește și frunzele cad.

Această admirabilă artă îl sedusese mult timp, dar acum visa să combine o altă floră.

După florile artificiale care imitau flori veritabile, voia acum ca florile naturale să le imite pe cele false.

Își îndreptă căutările spre acest domeniu; nu trebui să cercezeze mult sau să meargă departe, fiindcă casa sa era situată în mijlocul patriei horticultorilor. Se duse pur și simplu să viziteze serele de pe bulevardul Châtillon și din valea Aunay, și se întoarse istovit, cu buzunarul gol, uimit de nebunia vegetației pe care o văzuse, fără să se mai gândească la plantele pe care le cumpărase, obsedat de amintirile coșurilor magnifice și bizare.

După două zile, sosiră trăsurile.

Cu lista în mână, des Esseintes își verifica achizițiile una câte una.

Grădinarii coborâra din căruțele lor o colecție de *Caladium*, care se sprijinea pe tulpini umflate și îmbrăcate în frunze enorme, în formă de inimă; deși semănau una cu alta, nici una nu se repeta.

Erau unele extraordinare, trandafirii, din specia *Virginale*, care păreau decupate din pânză lăcuită, din tafta cauciucată din Anglia; altele albe, cum e specia *Albane*, care păreau tăiate în pleura transparentă a unui bou, în vezica diafană a unui porc; câteva, mai ales soiul *Madame Mame*, imitau zincul, parodiau bucățele de metal ștanțat, vopsit în verde împărătesc, stropite cu picături de vopsea uleioasă, cu pete de miniu și alb de plumb; altele, cum erau soiul *Bosfor*, păreau o stambă imprimată, pardosită cu roșu cărămiziu și verde mirt; *Aurora Boreală* etala frunze de culoarea

cărnii crude, striate de coaste purpurii, de fibrile violacee, frunze tumefiate, asudând vin albastru și sânge.

Albane și Aurora prezentau două note extreme ale temperamentului, apoplexia și cloroza acestei plante.

Grădinarii aduseseră și soiuri noi; ele imitau, de data aceasta, o piele falsă brăzdată de vene artificiale; și, în cea mai mare parte, roase parcă de sifilis și lepră, etalau cărnuri livide, marmorate de rujeolă, pecinginoase ca damascul; altele aveau tonul trandafiriu al rănilor care se închid, sau tenta brună a crustelor care se formează; altele erau cauterizate, bășicate de arsuri; altele etalau epiderme păroase, brăzdate de ulceratii și roase de șancru; ultimele păreau acoperite de pansamente, tamponate cu untură mercurială neagră, cu unguente verzi de beladonă, presărate cu grăunțe de praf, cu bucățele galbene de mică din pudra de iodoform.

Adunate, aceste flori străluceau în fața lui des Esseintes, mai monstruoase decât atunci când le surprinsese printre celelalte, ca într-un spital, în sălile din sticlă ale serelor.

– Drace! spuse el, entuziasmat.

O nouă plantă, de un model asemănător cu *Caladiumul*, „*Alosacia Metallica*“, îl încântă și mai mult. Aceasta era acoperită cu un strat de bronz verde pe care străluceau reflexe de argint; era capodopera artificialului; părea o bucată de burlan de sobă, decupată din fier de un sobar.

Apoi oamenii debarcară tufe de frunze, în formă de romb, de un verde sticlos; în mijloc se înălța o baghetă, la al cărei capăt tremura un as mare de inimă, lăcuit ca un ardei; ca pentru a sfida toate aspectele cunoscute ale plantelor, din mijlocul acestui as de un roșu viu se înălța o coadă cărnoasă, vătuită, albă cu galben, dreaptă la unele, îmbârligată în vârful inimii, ca o coadă de purcel, la altele. Era *Anthurium*, o plantă recent importată din Columbia; făcea parte dintr-o familie care mai cuprindea *Amorphophallusul*, o plantă de *Conchinchine*, cu frunze în formă de lopătică pentru pește, cu tije lungi negre pline de tăieturi, ca niște membre rupte de negru.

Des Esseintes exulta.

Din căruțe apărură o nouă încărcătură de monștri: *Echinopsis*, care scoteau din tamponane de vată flori de un trandafiriu de ciot josnic; *Nidularium*, deschizând, în lame de sabie, fundamente ju-puite și căscate; „*Tillandsia Lindenii*“, etalând răzuitori știrbe, de culoarea mustului de vin; *Cypripedium*, cu contururi complicate, incoerente, imaginate de un inventator nebun. Semănau cu un sabot, cu un coș în care se pun obiectele mici, deasupra

căruia spânzura o limbă omenească, întinsă, așa cum se vede pe planșele care ilustrează afecțiunile gâtului și ale gurii; două aripioare mici, roșii ca jujubierul, care păreau împrumutate de la o moară de jucărie, completau acest ansamblu baroc compus dintr-o limbă întoarsă pe dos, de culoarea drojdiilor și ardeziei, și un coșuleț lustruit, al cărui fund se prelingea în picături de lichid vâcos.

Nu-și putea lua ochii de pe această neasemănată orhidee, venită din India; grădinarii, plictisiți de această zăbavă, începură să anunțe ei înșiși, cu voce tare, etichetele lipite pe ghivece.

Des Esseintes privea uluit, ascultând numele rebarbative ale plantelor verzi: „*Encephalarios horridus*“, o gigantică anghinare de fier, pictată în ruginiu, așa cum se pune la porțile castelelor, pentru a împiedica escaladarea; „*Cocos Micania*“, un fel de palmier, dantelat și delicat, înconjurat din toate părțile de frunze mari, ca niște pagaie și rame; „*Zamia Lehmanni*“, un ananas imens, o prodigioasă pâine de Chester, plantată în pământ de iarbă neagră și ciufulită, în vârf, de sulite ghimpate și săgeți sălbatice; „*Cibotium Spectabile*“, întrecându-și rudele prin nebunia structurii sale, care sfida visul, înălțând dintr-un frunziș palmat o enormă coadă de urangutan, o coadă catifelată și brună cu capătul ondulat în formă de cârjă episcopală.

Însă nu le privi prea mult, fiindcă aștepta nerăbdător plantele cele mai seducătoare, gurile vegetale, plantele carnivore, păsările care prind muște în Antile, cu un limb plușat, secretând un lichid digestiv, înzestrat cu spini curbați care se strâng unul peste altul, formând un grilaj deasupra insectei întemnițate; *Drosera* din turbării, garnisită cu peri glandulari, *Sarracena*, *Cephalotus*, deschizând trompe vorace, capabile să digere și să absoarbă carne adevărată; Elixirul fericirii, a cărei fantezie depășește limitele formelor excentrice cunoscute.

Nu se mai sătura să învârtă în mână ghiveciul care conținea această floare extravagantă. Ea imita cauciucul, de la care luase frunzele alungite, de un verde metalic și întunecat, dar la capătul acestor frunze atârna o sfoară verde, cobora un cordon ombilical care susținea o urnă verzuie, pătată cu violet, un fel de pipă nemțească din porțelan, un ciudat cuib de pasăre, care se legăna, liniștit, arătând un interior căptușit cu peri.

— Asta merge departe, murmură des Esseintes.

Trebuî însă să se smulgă din visarea-i fericită, fiindcă grădinarii, grăbiți să plece, goleau fundul căruțelor, așezând laolaltă begonii cu tuberculi și *Croton* negru stropit cu roșu de plumb, din tablă.

Atunci își dădu seama că îi lipsea un nume de pe listă, Cattleya din Noua-Granadă; îi arătară un clopoțel înaripat de un mov palid, aproape șters; se apropie, o mirosi și se dădu brusc înapoi; împrăștiă o mireasmă de lemn de pin, de cutie cu jucării, evocând ororile unei zile de Anul Nou.

Se gândi că ar fi fost bine să scape de ea, regretând aproape că așezase printre plantele lui inodore această orhidee, care îi trezea cele mai dezagreabile amintiri.

Rămas singur, privi această mare vegetală care se revărsase în vestibulul său; se amestecau, unele peste altele, încrucișându-și săbiile, pumnalele malaieze, lăncile, desenând un fascicul de arme verzi, deasupra căruia pluteau, ca niște fanioane barbare, flori cu nuanțe orbitoare și dure.

Aerul din încăpere se rarefiasse; în curând, în întunericul dintr-un colț, aproape de parchet, străluci o lumină albă și dulce. O zări și își dădu seama că erau rizomorfele, care respirau cu luminițe de veioză.

Aceste plante sunt stupefiante, își spuse el; apoi se dădu înapoi și privi toată marfa: își atinsese scopul; nici una nu părea reală; stofa, hârtia, porțelanul, metalul păreau să fie împrumutate de la om, ca să permită naturii să creeze acești monștri. Când nu putuse imita operele omului, se mulțumise să copie membranele interioare ale animalelor, să împrumute nuanțe vivace de la carnea lor putredă, hidoșenii magnifice de la cangrenele lor.

Totul e sifilis, se gândi des Esseintes, cu ochii ațintiți asupra oribilelor dungi ale Caladiumului, mângâiate de o ultimă rază de soare. Și avu brusc viziunea unei omeniri chinuite fără încetare de acest virus, vechi de secole. De la începutul lumii, din tată în fiu, toate ființele transmiteau această nefolositoare moștenire, boala eternă care a pustiit strămoșii omului, care a ros până și oasele exhumate ale fosilelor antice!

Traversase secolele fără să obosească; astăzi încă, ea supraviețuia, ascunsă sub suferințe disimulate, acoperindu-se cu simptomele migrenelor și ale bronșitelor, ale gutei și ale slăbiciunii; din când în când, ieșea la suprafață, atacând de preferință oamenii prost îngrijiți, prost hrăniți, izbucnind sub forma unor bănuți de aur, împodobind, prin ironie, cu o diademă de țechini fruntea sărmanilor oameni, gravându-le pe piele imaginea banilor și a bunăstării, când ei se aflau în culmea mizeriei!

Și iată că reapărea, în splendoarea dintâi, pe frunzele colorate ale plantelor!

— Este adevărat, continuă des Esseintes, revenind la punctul din care pornise raționamentul, este adevărat că în cea mai

mare parte a timpului natura este incapabilă să procreeze singură specii atât de nesănătoase și perverse; ea furnizează materie primă, germenii și solul, matricea hrănitoare și elementele plantei, pe care omul o cultivă, o modelează, o pictează, o sculptează după placul său.

Oricât de încăpățânată, de confuză, de mărginită ar fi fost, s-a supus în cele din urmă, și stăpânul ei a reușit să schimbe prin reacții chimice substanțele pământului, folosind combinații îndelung gândite, încrucișări lent pregătite, slujindu-se de butași savanți, de altoiri metodice, și reușind să producă flori de culori diferite pe aceeași tulpină, să inventeze nuanțe noi, să modifice, după placul lui, forma de secole a plantelor, să sfărâme părțile brute, să termine schițele stampelor sale, să le imprime o pecete artistică.

Nu am ce să spun, își zise el, rezumându-și gândurile; omul poate să realizeze în câțiva ani o selecție pe care natura leneșă o produce după secole; cu siguranță că horticultorii sunt singurii și adevărații artiști, care rămân de-a lungul timpului.

Era puțin obosit și se sufoca în această atmosferă de plante închise; cumpărăturile din ultimele zile îl epuizaseră; diferența dintre aerul de afară și căldura locuinței, dintre imobilitatea unei vieți izolate și tumultul unei existențe libere fusese prea bruscă; părăsi vestibulul și se duse să se întindă pe pat; dar mintea lui, absorbită de un subiect unic, impulsionată de un singur resort, continuă să-și depene gândurile, și în curând se scufundă în nebunia sumbră a unui coșmar.

Se afla în mijlocul unei alei, într-o pădure, la apusul soarelui; mergea alături de o femeie pe care nu o văzuse niciodată, și pe care nu o cunoștea; era costelivă, cu părul blond ca inul și o față de bulldog, avea pistrui pe obraz și dinți ieșiți în afară sub un nas cârn. Purta un șorț alb de bonă, un batic lung legat în cruce peste piept, ghetе de soldat prusac, o bonetă neagră împodobită cu volane și garnisită cu panglici.

Avea înfățișarea unei negustorese de bălci, a unei saltimbance.

Se întreabă cine era această femeie pe care o simțea intrată demult în intimitatea vieții sale; îi căută zadarnic originea, numele, meseria, motivele existenței; nici o amintire nu îi era legată de această relație inexplicabilă și totuși sigură.

Pe când își scruta memoria, o figură stranie apărui în fața lor, pe cal, merse la trap un minut și se întoarse în șa.

Atunci sângele îi îngheță în vene și rămase înțepenit de groază. Această figură ambiguă, fără sex, era verde și deschidea

niște ochi teribili de un albastru înghețat, sub pleoape violete; gura îi era înconjurată de furuncule; brațele extraordinar de slabe, brațe de schelet, goale până la cot, ieșeau de sub mâne-cile zdrențuite, tremurând de febră, și pulpele descărnate tremurau de frig în cizmele de cazarmă, prea largi.

Privirea ei înspăimântătoare se aținti asupra lui des Esseintes, îl pătrunse și îl îngheță până în măduva oaselor – mai înnebunită decât el, femeia bulldog se strânse lângă el și urlă a moarte, cu capul dat pe spate.

Atunci înțelese sensul înfricoșătoarei viziuni. În fața ochilor săi se înălța imaginea Sifilisului.

Fugărit de groază, ieșindu-și din minți, traversă o cărare, alergând cât îl țineau picioarele spre un pavilion care se înălța printre arbori falși de abanos, în stânga; acolo se lăsă să cadă pe un scaun, în hol.

După câteva momente, când începu să-și recapete răsuflarea, niște suspine îl făcură să ridice fruntea; femeia bulldog era în fața lui și, lamentabilă și grotescă, plângea cu lacrimi fierbinți, spunând că își pierduse dinții în timpul fugii, scoțând din buzunarul șortului de bonă niște pipe din argilă, spărgându-le și înfigându-și bucăți de argilă arsă, albă, în găurile din gingii.

– Ah, dar asta e absurd, își spuse des Esseintes, cioburile nu or să țină – și, într-adevăr, îi cădeau din gură, unul după altul.

În momentul acesta, galopul unui cal se apropie. O teroare de nedescris îl cuprinse pe des Esseintes; picioarele îi slăbiră; galopul se precipită; disperarea îl lovi ca un trăsnet; se aruncă asupra femeii care aduna acum cioburile pipelor, implorând-o să tacă, să nu-l dea de gol cu bocănitul cizmelor. Ea se zbătea, iar el o duse în fundul unui coridor, strângând-o de gât ca să nu țipe; dintr-o dată, zări o ușă de cârciumă, cu jaluzele zugrăvite în verde, fără zăvor; o împinse, își luă elan și se opri.

În fața lui, în mijlocul unui vast luminiș, vrăbii imense și albe săreau ca niște iepuri în lumina lunii.

Lacrimi de descurajare îl cuprinseră; niciodată, niciodată nu va putea să treacă pragul ușii – o să fiu zdrobit, își spuse el – și, ca pentru a-i justifica temerile, vrăbiile imense se înmulțiră; tumele lor umpleau acum tot orizontul, tot cerul pe care îl loveau alternativ cu picioarele și cu capul.

Atunci pașii calului se opriră. Era acolo, în spatele unei carne rotunde, pe culoar; mai mult mort decât viu, des Esseintes se întoarse, văzu prin lucarnă niște urechi drepte, dinți galbeni, nări care suflau aburi ce miroseau a fenol.

Căzu, renunțând la luptă și la fugă; închise ochii ca să nu vadă privirea teribilă a Sifilisului care îl apăsa prin perete, trecând de pleoapele lui închise, strecurându-i-se pe șira spinării, pe părul de pe corp, care se ridicase scăldat într-o transpirație rece. Se aștepta la orice, sperând să se termine totul dintr-o dată; se scurse un secol, care dură un minut; deschise ochii, tremurând. Totul dispăruse; fără tranziție, ca printr-o schimbare de priveliște, printr-un truc de decor, un peisaj mineral atroce fugea în depărtare; un peisaj crepuscular, pustiu, brăzdat, mort; o lumină strălucea peste locul acesta dezolant; o lumină liniștită, albă, amintind luminile de fosfor dizolvat în ulei.

Pe sol se mișca ceva, care deveni o femeie foarte palidă, goală, cu picioarele încălțate cu pantofi de mătase verde.

O contemplă curios; părul ei unduia despicat la vârfuri, de parcă fusese ondulat cu un fier prea cald; urne de Elixirul fericii îi atârnavă de urechi; nările ei întredeschise aveau o nuanță de carne friptă. Cu ochii plecați, îl chemă încet.

Nu avu timp să răspundă, fiindcă femeia se schimbă; culori aprinse îi străbătură pupilele; buzele ei se înroșiră cu purpură de Anthurium, sfârcurile sânilor străluciră, roșii ca două vârfuri de ardei iute.

O intuiție bruscă îi șopti: e Floarea; și mania rațională persistă în coșmar, derivând din vegetație, asemeni Virusului.

Atunci observă înspăimântătoarea iritație a sânilor și a gurii, descoperi pe pielea ei pete brune și roșiatice, se dădu înapoi, ră-tăcit, dar ochii femeii îl fascinau și înaintă lent, încercând să se înfunde cu călcâiele în pământ ca să nu poată merge, lăsându-se să cadă și ridicându-se iar ca să meargă spre ea; aproape o atinse, când răsăriră din toate părțile flori de Amorphophallus, întinzându-se spre acest pân-tece care se înălța și cobora ca o mare. Le smulse, simțind un dezgust fără margini când strivi între degete aceste tulpini călduțe și ferme; apoi, dintr-o dată, odioasele plante dispărură și două brațe încercară să-l înlănțuie; o neliniște grozavă îi cuprinse inima, care bătea înnebunită, fiindcă ochii, înspăimântătorii ochi ai femeii deveniseră albaștri și înghețați, teribili. Făcu un efort supraomenesc ca să scape din îmbrățișarea ei, dar ea îl reținu cu un gest irezistibil, îl cuprinse, și el văzu crescând sub coapsele ei ridicate ferocele Nidularium, care se căsca între lame de sabie însângerate.

Corpul lui atinse rana hidoasă a acestei plante; simți că moare, se trezi tresărind, sufocat, înghețat, nebun de spaimă, suspinând:

— Ah! Slavă Domnului, a fost doar un vis.

CAPITOLUL IX

Coșmarurile acestea se reînnoiră; se temea să adoarmă. Rămase întins pe pat ore întregi, acum cuprins de insomnii și de agitații febrile, acum scufundat în vise îngrozitoare întrerupte de tresăriri de om care își pierde picioarele, alunecă de sus în jos pe o scară, și ajunge, fără să se poată opri, în fundul unei prăpăstii.

Nevroza se accentuă, dură câteva zile, prinse puteri, dovindu-se mai vehementă și mai încăpățânată, sub forme noi.

Acum cuverturile îl deranjau; se sufoca sub cearșafuri și simțea furnicăături în tot corpul, simțea cum îi fierbe sângele, simțea înțepături ca de purici pe picioare; la aceste simptome se adăugă în curând o durere surdă în maxilare și senzația că o menghină îi strângea tâmplele.

Neliniștea lui crescuse; din nefericire, nu putea învinge teribila boală. Încercase fără succes să instaleze aparate de hidrot terapie în cabinetul său de toaletă.

Nu putea să aducă apa la înălțimea casei lui; nu putea nici măcar să-și procure apă în cantități suficiente, într-un sat în care fântânile funcționau cu zgârcenie și erau oprite la anumite ore; fiindcă nu putea să se bucure de jeturi puternice de apă, care să-i biciuiască șira spinării, singurele care puteau să pună capăt insomniei și nevrozei, trebui să se mulțumească să se stropească cu apă în cadă și să facă dușuri cu apă rece, urmate de energice fricțiuni practicate de servitorul său, cu ajutorul unei mănuși din păr de cal.

Dar aceste semi-dușuri nu reușeau să încetinească progresul nevrozei; cele câteva ore de calm erau plătite scump prin întoarcerea acceselor mai violente și mai puternice.

Era necăjit la culme; bucuria de a poseda incredibilele flori se stinsese; era sătul deja de forma și nuanțele lor; apoi, în ciuda îngrijirilor atente, majoritatea plantelor pieriră; le scoase din camere și, ajuns într-o stare de extremă excitabilitate, se irită din cauză că nu le mai vedea, cu privirea rănită de locurile goale.

Ca să se distreze și să-și omoare cumva timpul, recurse la albumele de stampe, și își aranjă picturile de Goya; la prima vedere, anumite planșe din *Capricii*, schițe care puteau fi recunoscute după nuanța lor roșietică, cumpărate odinioară cu prețuri exorbitante, îl înseninară, și se cufundă în ele, urmărind fantezia pictorului, îndrăgostit de scenele lui vertiginoase, de vrăjitoarele lui călare pe pisici, de femeile care încercau să smulgă dinții unui spânzurat, de diavolițe, de demoni și de pitici.

Apoi, parcurse celelalte serii de acvaforte și acvatinte, *Proverbele*, de o oroare atât de macabră, cu subiectele lor de războaie de o mânie atât de feroce, și în cele din urmă *Garoul*, minunata schiță pe care o răsfăța, imprimată pe hârtie groasă, cu punctulețe vizibile care treceau prin ea.

Verva sălbatică, talentul aspru, pierdut al lui Goya îl captiva; dar admirația universală pe care o cucerise opera lui îl nemulțumea puțin, și renunțase de mulți ani să le înrămeze, de teamă ca nu cumva, văzându-le puse în valoare, primul imbecil care le vedea să se simtă obligat să enunțe tâmpenii și să se extazieze în fața lor.

La fel se întâmpla și cu Rembrandt, pe care îl examina, din când în când, pe furiș; și, într-adevăr, dacă cea mai frumoasă melodie din lume devine vulgară, insuportabilă atunci când o fredonează publicul, atunci când începe să fie cântată la orgă, opera de artă pe care falșii artiști nu o trec cu vederea, care nu este contestată de proști, care nu se mulțumește să trezească entuziasmul câtorva, devine și ea, pentru inițiați, poluată, banală, aproape respingătoare.

Această promiscuitate era de altfel unul din cele mai mari neazuri ale vieții sale; succese neînțelese stricaseră tablouri și cărți pe care le iubise cândva; în fața aprobării maselor, sfârșea prin a le descoperi tare imperceptibile, și le arunca, întrebându-se dacă flerul său nu dispăruse cumva, dacă nu se înșelase.

Închise albumele și, încă o dată, căzu din nou, dezorientat, în melancolie. Ca să-și schimbe cursul ideilor, încercă lecturi emoliente, băi de artă, citi acele cărți atât de fermecătoare pentru convalescenți și oameni istoviți, pe care operele mai titănice sau mai bogate îi oboseau, romanele lui Dickens.

Dar aceste volume produsă un efect contrar celui așteptat: acești îndrăgostiți caști, aceste eroine protestante, îmbrăcate până la gât, se iubeau printre stele, mulțumindu-se să-și plece ochii, să roșească, să plângă de fericire, frângându-și mâinile. În curând, această puritate exagerată îl aruncă într-un exces opus; în virtutea legii contrastelor, sări de la o extremă la alta, amintindu-și

scene vibrante și consistente, se gândi la practica împerecherii omenеști, la săruturi amestecate, la săruturi de porumbel, așa cum le numește pudoarea ecleziastică, care pătrund între buze.

Își întrerupse lectura, se îndepărtă de sfânta Anglie, îndreptându-se spre păcatele ușoare și libertine, spre senzualitatea dezaprobată de Biserică; fu zguduit de un șoc; anafrodisia creierului și a corpului său, pe care o crezuse definitivă, se risipi; singurătatea acționează din nou asupra nervilor săi smintiți; fu din nou obsedat nu de religie, ci de răutatea faptelor și păcatelor pe care ea le condamnă; obișnuitul subiect al rugăciunilor și amenințărilor sale îl găsi singur; latura sa carnală, uitată de luni întregi, se trezi la viață, mai întâi prin enervarea pe care i-o produceau lecturile pioase; scuturat de-a binelea de lectura englezească, într-o criză de nevroză, simțurile lui erau stimulate, și îl purtă printr-amintirile vechi ale desfrâului.

Se ridică și, melancolic, deschise o cutiuță de argint suflat cu aur, cu capacul bătut în cuarț.

Era plină de bomboane violete; luă una, o pipăi între degete, gândindu-se la straniile proprietăți ale acestor praline pudrate cu zahăr; altădată, când era impotent, când se gândea la femeie fără amărăciune, fără regrete, fără dorințe, puneă una dintre aceste bomboane pe limbă, o lăsa să se topească și, dintr-o dată, se trezeau cu o dulceață infinită, amintirile vechilor lui desfrânări, șterse și apatice.

Bomboanele acestea, inventate de Siraudin și cunoscute sub ridicolul nume de „Perle din Pirinei“ erau o picătură de parfum de sarchantus, o picătură de esență feminină, cristalizată într-o bucățică de zahăr; ele pătrundea papilele gustative, evocând suveniruri de apă opalizată de oțeturi rare, de sărutări profunde îmbibate de mireasmă.

De obicei, surâdea inspirând această aromă amoroasă, această umbră de mângâiere care îi dezvăluia un petic de nuditate în creier și reînvia, pentru o clipă, gustul odinioară adorat al anumitor femei; astăzi, ele nu mai acționau în surdină, limitându-se să în-suflețească imaginea dezordinilor îndepărtate și confuze; ele sfâșiau, din contră, vălurile, și îi înfățișau înaintea ochilor realitatea trupească, presantă și brutală.

În fruntea șirului de amante pe care aroma acestor bomboane le desena cu trăsături sigure, una se opri, arătându-și dinții lungi și albi, pielea satinată și trandafirie, ochii de șoarece, nasul teșit, părul blond, cu breton.

Era miss Urania, o americană cu un corp bine desenat, cu picioare nervoase, cu mușchi de oțel și brațe de fontă.

Era una din acrobatele cele mai faimoase de la circ. Des Esseintes o urmărise cu atenție, seri la rând; în primele seri, o văzuse așa cum era, solidă și frumoasă, dar nu simți dorința de a se apropia de ea; nu avea nimic care să trezească dorința unui blazat, și totuși se întoarse mereu la circ, însetat după un lucru pe care nu-l cunoștea, împins de un sentiment dificil de definit.

Puțin câte puțin, în timp ce o observa, în mintea lui se treziră concepții ciudate; admirându-i suplețea și forța, văzu o schimbare artificială de sex care se producea în ea; maimuțările ei grațioase, dulcegăriile ei feminine se ștergeau și în locul lor apăreau farmece agile și puternice ale unui bărbat; într-un cuvânt, după ce fusese mai întâi femeie, după ce se apropiase ezitând de androgin, părea să se hotărască, devenind bărbat cu totul.

Atunci, așa cum un voinic robust se îndrăgostește de o fată delicată, acest clown o să iubească o ființă slabă, încovoiată, fără suflu, așa ca mine, își spuse des Esseintes, și privindu-se prin prisma acestei comparații, i se păru că el însuși se feminiza, și dori să fie posedat de această femeie, suspinând ca o fetișcană delicată după un Hercule grosolan, care poate s-o sufoce dintr-o îmbrățișare.

Schimbarea aceasta de sex între el și miss Urania îl exaltase; suntem sortiți unul altuia, își spunea el; la această subită admirație față de forța brutală până atunci detestată se adăugă atracția infinită a mocirlei, a prostituției josnice, bucură să plătească scump tandrețea bătărană a unui susținător.

Așteptând să se hotărască s-o seducă pe acrobată, să-și transpună planurile, dacă se putea, în realitate, își confirma visele punându-și propriile gânduri pe buzele inconștiente ale femeii, recitindu-și intențiile în surâsul neclintit și fix al actriței care se rotea pe trapez.

Într-o seară, se hotărî să grăbească lupta. Miss Urania crezu că era necesar să nu cedeze înainte de o prealabilă curtare; totuși, nu se arătă prea sălbatică, știind din auzite că des Esseintes era bogat și că numele lui ajuta femeile să se lanseze.

Dar, o dată împlinite planurile, dezamăgirea sa depăși orice limită. Și-o imaginase pe americană stupidă și animalică, ca un luptător de bâlci, dar prostia ei era, din nefericire, cu totul feminină. Desigur că era lipsită de educație și tact, nu avea nici bun simț, nici minte, și dădea dovadă de o poftă de mâncare animalică, dar toate sentimentele copilărești ale femeii supraviețuiseră în ea; pălăvrăgea și avea cochetăria fetelor ahtiate după baliverne; transmutația ideilor masculine în corpul ei feminin nu se realizase.

Pe lângă asta, avea o reținere puritană, în loc de brutalitatea atletică pe care o visase și de care se temuse el, nu era supusă perturbațiilor de sex, cum sperase el odată. Sondând vidul cupidității sale, încercând să găsească o aplecare spre o ființă delicată și plătând, spre un temperament absolut opus temperamentului ei, descoperi că ea prefera nu fetele, ci un prăpădit de actoraș, un clovn sfrijit și amărât.

Inevitabil, des Esseintes își relua rolul de bărbat, uitat pe moment; impresiile lui de feminitate, de delicatețe, de protecție cumpărată, de frică chiar, dispărură; iluzia nu mai era posibilă; miss Urania era o amantă obișnuită, care nu justifica în nici un fel curiozitatea cerebrală pe care o trezise.

Chiar dacă pielea ei proaspătă și frumusețea magnifică îl uimise și îl reținuse pe des Esseintes la început, căută în curând să scape de această legătură, grăbind ruptura, fiindcă impotența sa precoce creștea în fața tandreții ei glaciale, a abandonurilor prudente.

Și totuși ea îi răsări în minte, prima din tot șirul de femei; dar, în fond, dacă se imprimase atât de net în memoria lui, în detrimentul celorlalte, ale căror farmece fuseseră mai puțin înșelătoare, și care îi plăcuseră mai mult, era numai din cauza mirosului ei de animal sănătos și bine hrănit; sănătatea ei perfectă fiind opusul anemiei parfumate care se regăsea în delicatele bomboane ale lui Siraudin.

Ca o antiteză înmiresmată, miss Urania își impunea inevitabila amintire, dar în curând des Esseintes, lovit de imprevizibilul acestei arome naturale și brute, se întoarse la mirosurile civilizate, și se gândi la celelalte amante; ele se îngrămădeau în creierul său ca o turmă, dar deasupra lor se înălța o femeie a cărei monstruozitate îl satisfăcuse luni la rând.

Era o femeie micuță și brunetă, cu ochi negri, cu părul pomădat, lipit de cap, despărțit de o cărare băiețească într-o parte. O cunoscuse într-o cafenea, unde dădea reprezentații de ventriloc.

Spre stupoarea unei mulțimi care se simțea neliniștită privind-o, făcea să vorbească, pe rând, copii de carton, așezați în ordinea mărimii pe scaune; ea conversa cu manechine aproape vii, și, chiar în sală, publicul era atât de liniștit că se auzeau muștele bâzâind în jurul lustrelor, și tresăreau cu toții auzind zgomotul unor trăsură imaginare care se îndreptau spre scenă.

Des Esseintes fusese fascinat; o mulțime de idei luară ființă în mintea lui; mai întâi se grăbi să-i reducă rezistența cu bilete de bancă, și îi plăcu chiar din cauza contrastului cu americanca. Această brunetă mirosea a parfumuri preparate, nesănătoase și

amețitoare, și ardea ca un crater; în ciuda tuturor subterfugiilor ei, des Esseintes era epuizat după câteva ore; până la urmă, se lăsă înșelat de bună voie, fiindcă fenomenul îl atrăgea mai mult decât amanta.

De altfel, planurile pe care și le făcuse se îndepliniseră. Se hotărî să realizeze proiecte până atunci irealizabile.

Aduse într-o seară un mic sfinx din marmură neagră, culcat în poziția clasică, cu labelle alungite, cu capul rigid și drept; și o himeră, un monstru fabulos cu cap de leu, corp de capră și coadă de dragon, din lut smălțuit, cu o coamă ciufulită, cu ochi sălbatici, plesnindu-și cu coada șoldurile umflate ca niște foale de fierar. Așeză fiecare animal într-un colț al camerei, stinse lămpile, lăsând cărbunii din șemineu să lumineze încăperea, mărinind obiectele aproape înecate în umbră.

Apoi se întinse pe o canapea, aproape de femeia al cărei chip strălucea la lumina jarului, și așteptă.

Cu intonații stranii pe care o pusese să le repete îndelung și răbdător înainte, însufleți, fără să-și miște buzele, fără ca măcar să le privească, cei doi monștri.

Și în tăcerea nopții, admirabilul dialog dintre Sfinx și Himeră începu, recitat de două voci guturale și profunde, răgușite, apoi ascuțite, supraomenești.

– Oprește-te aici, Himeră.

– Nu, niciodată.

Legănat de admirabila proză a lui Flaubert, asculta gâfâind teribilul duet și fiori îl străbătură din cap până-n picioare când Himera proferă solemnă și magică frază:

– Caut parfumuri noi, flori mai mari, plăceri neauzite.

Ah! Aceasta era vocea lui care vorbea, misterioasă ca o incantație; lui îi povestea despre febra de necunoscut, despre idealul nepotolit, despre nevoia de a scăpa de realitatea oribilă a existenței, de a trece dincolo de limitele gândirii, de a tatona cețurile de dincolo de artă, fără să ajungă niciodată la o certitudine! Toată mizeria propriilor lui eforturi îi strânse inima. Cu blândețe, se strânse lângă femeia tăcută, ca un copil nemângâiat, aproape de ea, fără să vadă aerul ursuz al comediantei obligate să joace un rol, să-și exercite meseria acasă, în timpul ei de odihnă, departe de scenă.

Legătura lor continuă, dar în curând neputința lui des Esseintes se agravă, efervescența creierului său nu mai putu să topească gheața trupului: nervii nu mai ascultau voința; era stăpânit de nebuniile pasionale ale bătrânilor. Simțind că devine din ce în ce

mai nehotărât lângă această amantă, recurse la adjuvantul cel mai eficace al dorințelor slabe și inconstante, teama.

În timp ce ținea femeia în brațe, o voce de bețiv răsuna din spatele ușii:

– Nu deschizi? Știi că ești cu un client, ia așteaptă tu puțin, netrebnico!

Imediat, precum libertinii excitați de frica de a nu fi prinși în flagrant delict în aer liber, pe malul apei, în Jardin des Tuileries, sub un parapet sau pe o bancă, își regăsea dintr-o dată forțele, se arunca asupra comediantei, care continua să facă scandal de după ușă, și simțea bucurii neauzite, în busculada aceasta, în panica aceasta de om care înfruntă un pericol, întrerupt, grăbit în desfrâu lui.

Din nefericire, aceste ședințe nu durară mult; în ciuda prețului exagerat pe care i-l plătea, ventrilocul îl concedie și, în aceeași scară, se oferi unui vlăjgan cu pretenții mai puțin complicate și a cărui bărbăție era mai sigură.

El o regretase și, amintindu-și de trucurile ei, celelalte femei i se părură lipsite de savoare; chiar și grațiile corupte ale copilăriei i se părură fade; disprețul lui față de grimasele lor monotone deveni atât de mare, că nu le mai putu suporta.

Rumegându-și dezgustul, singur, într-o zi în care se plimba pe bulevardul Latour-Maubourg, fu abordat aproape de domul Invalizilor, de un tânăr care îl rugă să-i arate drumul cel mai scurt pentru a ajunge pe strada Babylone. Des Esseintes îi arătă drumul și, cum traversa și el esplanada, merseră împreună.

Vocea tânărului, care insista, în mod neașteptat, așteptând să primească informații mai precise, imploratoare și timidă, foarte înceată și dulce, spunea:

– Atunci credeți că dacă o iau la stânga, am mai mult de mers; totuși, mi s-a spus că dacă o iau pe bulevard, o să ajung mai repede.

Des Esseintes îl privi. Părea să fi fugit de la un colegiu, era sărăcăcios îmbrăcat cu un veston de lână care îi strângea șoldurile, depășindu-i cu puțin mijlocul, cu o pereche de pantaloni scurți și strâmți, cu o cămașă cu guler răsfrânt, răscroit sub o cravată bufantă de un albastru șters, cu picățele albe, ca o lavalieră. Ținea în mână un manual cartonat, și purta un melon maro, cu margini drepte.

Chipul era tulburător; palid și tras, destul de regulat, încadrat de plete lungi și negre, era luminat de ochi mari și umezi, cu pleoapele întunecate, apropiati de nasul pe care sclipeau câ-

țiva pistrui aurii și sub care se deschidea o gură mică, cu buze groase, tăiate pe mijloc de o cărare ca o cireașă.

Se priviră, timp de o clipă, în față, apoi tânărul plecă ochii și se apropie; brațul său îl atinse ușor pe cel al lui des Esseintes, care rări pasul, privind visător mersul legănat al tânărului.

Și din întâlnirea aceasta întâmplătoare se născu o prietenie bănuitoare, care dură luni întregi; des Esseintes nu se putea gândi la el fără a se înfiora; niciodată nu plătise o arendă mai imperioasă; niciodată nu cunoscuse asemenea pericole, niciodată nu fusese mai dureros satisfăcut.

Printre amintirile care îl înconjurau în singurătatea sa, amintirea acestui atașament reciproc era dominantă. Toată drojdia de rătăcire dintr-un creier surescitat de nevroză fermentă și, complăcându-se în aceste amintiri, în această delectare tristă, cum numește teologia această recădere în vechile păcate, amesteca viziunile fizice cu înflăcărarea spirituală stârnită de vechile lecturi ale cazuiștilor, ale lui Busembaum și Diana, Liguori și Sanchez, tratând despre călcarea poruncii a șasea și a noua din Decalog.

Născând un ideal supraomenesc în acest suflet, predispus poate de o ereditate datând din timpul lui Henric al III-lea, religia îi tulburase și ilegitimele idealuri de voluptate; obsesii libertine și mistice îl bântuiau și se confundau în creierul său alterat de o încăpățânată dorință de a scăpa de vulgaritatea lumii, de a se îngropa, departe de obiceiurile venerate, în extaze originale, în crize cerești sau blestamate, la fel de zdrobitoare prin pierderea de fosfor pe care o produceau.

Când ieșea din aceste reverii, amețit, distrus, aproape muri-bund, aprindea toate lumânările și lămpile, scăldându-se în lumină, crezând că va înăbuși astfel zgomotul surd, care persista în umbră, intolerabil, al arterelor care băteau cu lovituri duble sub pielea gâtului.

CAPITOLUL X

În timpul acestei ciudate boli care răvășește rasele cu sânge istovit, crizele erau urmate de neașteptate acalmii; fără să poată explica de ce, des Esseintes se trezi perfect sănătos într-o dimineață; scăpase de tusea sfâșietoare, de loviturile de ciocan din ceafă, cuprins de o indefinită stare de bine, de o ușurare a creierului, iar gândurile, din opace și sinistre, deveniră fluide și irizate, ca niște bule de săpun cu nuanțe plăcute.

Starea aceasta dură câteva zile, apoi dintr-o dată, într-o după-amiază, halucinațiile mirosului reîncepură.

Camera lui se umplu de miros de apocinacee; verifică dacă nu era vreun flacon deschis, care să se evaporeze; nu exista nici un flacon în încăpere; trecu în cabinetul de lucru, în sufragerie: mirosul persista.

Chemă servitorul.

— Nu simțiți nimic? îl întrebă el.

Celălalt trase aer în piept și declară că nu simte nici o mireasmă: fără urmă de îndoială, nevroza revenea, din nou, sub aparența unei noi iluzii a simțurilor.

Obosit de tenacitatea acestei arome imaginare, hotărî să se scufunde în parfumuri adevărate, sperând că această homeopatie nazală îl va vindeca, sau măcar că va scăpa un timp de importuna apocinacee.

Se îndreptă spre cabinetul de toaletă. Acolo, lângă un vechi baptisteriu care servea de chiuvetă, sub o oglindă înaltă încadrată în fier forjat, care întemnița apa verde și moartă a oglinzii într-un ghizd argintat de lună, sticle de toate formele și culorile erau așezate pe etajere de fildeș.

Le puse pe toate pe masă și le împărți în două categorii: parfumurile simple, adică extractele sau alcoolurile, și parfumurile compuse, desemnate sub termenul general de buchete.

Se cufundă într-un fotoliu și se reculese.

Se specializase demult în știința mirosului; considera că simțul mirosului putea să-ți ofere bucurii egale cu cele oferite de auz și de văz, fiindcă fiecare simț era sensibil, printr-o dispoziție naturală și o cultură erudită, să surprindă impresii noi, să le înzecească, să le coordoneze, să le aranjeze în acel tot care reprezintă o operă; prin urmare, nu era anormal să existe o artă care să degajeze mirosuri fluide; era la fel cu alte arte, care se exprimă prin unde sonore, sau lovesc retina cu diverse culori; însă, dacă nimeni nu poate deosebi, fără o intuiție dezvoltată prin studiu, un tablou al unui mare maestru de un fals, o arie de Beethoven și una de Clapisson, nimeni nu ar putea, fără o inițiere prealabilă, să confunde un buchet creat de un artist sincer cu un potpuriu fabricat de un negustor, ca să fie vândut în parfumerii și bazaruri.

În arta aceasta a parfumurilor fusese sedus de o anumită latură, cea a preciziei artificiale.

Aproape niciodată, într-adevăr, parfumurile nu sunt produse din florile cărora le poartă numele; artistul care ar îndrăzni să-și împrumute elementele doar din natură ar produce o operă bastardă, fără veridicitate, fără stil, fiindcă esența distilată din flori nu poate oferi decât o analogie foarte îndepărtată și vulgară a aromei pe care o degajă floarea vie, răspândindu-și miresmele în plin câmp.

Astfel, în afară de inimitabila iasomie, care nu acceptă nici o contrafacere, nici o similitudine, care refuză orice înlocuitor, toate florile sunt reprezentate exact prin alianțe de alcool și alcoolat, furând personalitatea modelului și adăugând acel detaliu nesemnificativ, acel ton în plus, acea aromă amețitoare, acea tușă rară care califică o operă de artă.

Pe scurt, în industria parfumeriei, artistul desăvârșește miresma inițială a naturii, din care ia mirosul, și o montează asemeni unui bijutier, care șlefuieste apele unei pietre și o pune în valoare.

Puțin câte puțin, alchimia acestei arte, cea mai neglijată dintre toate, se deschise în fața lui des Esseintes, care descifra acum această limbă variată, la fel de insinuantă ca aceea a literaturii, acest stil de o concizie nemaiauzită, sub o aparență schimbătoare și vagă.

Pentru aceasta, trebui să lucreze întâi la gramatică, să înțeleagă sintaxa mirosurilor, să pătrundă bine regulile care o conduc și, o dată familiarizat cu acest dialect, să compare operele măștrilor, Atkinson și Lubin, Chardin și Violet, Legrand și Piesse, să desfacă construcția frazelor lor, să cântărească proporția cuvintelor și aranjamentele propozițiilor.

Apoi, în această limbă atât de fluidă, experiența trebuia să sprijine teoriile prea adesea incomplete și banale.

Parfumeria clasică era, într-adevăr, puțin diversificată, aproape incoloră, uniform turnată într-o matrice topită de vechii chimiști; ea divagase, închisă în vechile alambicuri, la nașterea perioadei romantice, și o modificase, făcând-o mai tânără, mai maleabilă și mai suplă.

Istoria ei o urmărea pe cea a limbii noastre. Stilul parfumat al lui Ludovic al XIII-lea, compus din elemente dragi acelei epoci, din pudră de stânjenei, din mosc, din apă de mirt, desemnat deja sub numele de apă îngerilor, nu este de ajuns ca să exprime grațiile cavalești, tentele puțin crude ale timpului, pe care ni le-au păstrat unele din sonetele lui Saint-Amand. Mai târziu, mirul, smirna, miresmele mistice, puternice și austere, au făcut posibilă alura pompoasă a secolului de aur, artificiile inutile ale artei oratorice, stilul extins, susținut, stufos al lui Bossuet și al maeștrilor amvonului; încă și mai târziu, grațiile obosite și savante ale societății franceze din timpul lui Ludovic al XV-lea și-au găsit interpretarea în mirosul de migdale și parfumul „mareșal“, care oferă, într-o oarecare măsură, o sinteză a acestei epoci; apoi, după plictisul și lipsa de curiozitate a primului Imperiu, care abuza de apa de colonie și de preparatele cu rozmarin, parfumeria s-a aruncat spre Țările Soarelui, după Victor Hugo și Gautier; astfel, se crează parfumuri orientale, care fulgerau mirosodienii, descoperind intonații noi, antiteze neîncercate până atunci; se încercară și se reluară vechile nuanțe, complicându-le, subtilizându-le, assortându-le și aruncându-le până la urmă, în acea decrepitudine voluntară la care o reduceră Malesherbes, Boileau, Andrieux, Baour-Lormian, jalnici distilatori de poeme.

Dar această limbă nu a rămas staționară după 1830. Ea a continuat să evolueze și, modelându-se după mersul secolului, a avansat o dată cu celelalte arte, modelându-se după placul amatorilor și artiștilor, lansându-se spre China și Japonia, imaginând albume mirositoare, imitând buchetele de flori de Takeoka, obținând prin amestecuri de lavandă și micsandă mirosul de Rondeletia; printr-un mariaj între paciuli și camfor, aroma unică a tușului chinezesc; prin amestecuri de lămâi, de micsandă și nêroli, emanația parfumului Hovenia din Japonia.

Des Esseintes studie, analiză substanța acestor fluide, făcând exegeza textelor; juca rolul unui psiholog pentru plăcerea lui personală, dezasamblând și asamblând angrenajul unei opere, deșurubând piesele unei miresme compuse și, prin aceste exerciții, mirosul lui deveni aproape impecabil.

Asemeni unui negustor de vinuri, care recunoaște un vin nobil dintr-o singură picătură, ca un vânzător de hamei, care determină exact valoarea unui sac mirosindu-l, ca un negustor chinez care poate să indice pe loc originea ceaiului pe care îl miroase, și să spună în ce fermă din munții Bo-he, în ce mănăstire budistă a fost cultivat, precizând epoca în care i-au fost culese frunzele, gradul de prăjire, influența pe care a suferit-o din partea florilor de prun, de Aglaia, de Olea fragrans, din partea tuturor parfumurilor care îi modifică mireasma și îi adaugă un plus neașteptat, introducând în aroma lui puțin seacă o notă de flori proaspete și îndepărtate, asemeni tuturor acestor oameni, des Esseintes putea să își povestească imediat dozele amestecului respirând un miros vag, să explice psihologia mixturii, să citeze aproape numele artistului care îl făurise și îi imprimase nota personală a stilului său.

Se înțelege de la sine că poseda colecția tuturor produselor întrebuițate de parfumiери, avea chiar balsam adevărat de Mecca, acest balsam care se recoltează numai în anumite părți pietroase ale Arabiei, și al cărui monopol aparține Marelui Sultan.

Așezat acum în cabinetul său de toaletă, în fața mesei, se gândea să creeze un nou buchet și era cuprins de momentul acela de ezitare, atât de cunoscut de scriitorii care vor să înceapă o nouă operă după luni întregi de pauză.

Asemeni lui Balzac, care simțea imperioasa nevoie de a înnegri o grămadă de hârtie înainte de a se pune pe treabă, des Esseintes recunoscuse că avea nevoie să-și refacă întâi mâna printr-o operațiune lipsită de importanță; vrând să fabrice parfum de heliotrop, mirosi flacoanele de migdale și vanilie, apoi se răzgândi și se hotărî să abordeze sângele-voinicului.

Expresiile, procedeele îl depășeau; tatonă, în mirosul acestei flori, predominanța portocalului; încercă mai multe combinații și sfârși prin a ajunge la un ton just, amestecând portocalul cu chiparoasa și trandafirul, pe care le legă printr-o picătură de vanilie.

Nehotărârea se risipi; cuprins de o febră ușoară, fu gata de lucru, compuse și parfum de ceai, amestecând cassia cu stânjenel, apoi, sigur de el, se hotărî să înainteze, să făurească un parfum fulminant, al cărui mireasmă să șteargă șaptele acestei viclene apocinacee, care se furișă încă prin încăpere.

Puse ambră, mosc din Tonkin, cu teribile izbucniri, paciuli, cel mai acru dintre parfumurile vegetale; floarea de paciulii, în stare naturală, degajă un miros închis de mucegai și rugină. Orice ar fi făcut, imaginea secolului al XVIII-lea îl obseda; rochiile cu cercuri, volanele se învârtteau în fața ochilor săi; amintiri

despre „Venus“ de Boucher, toată numai carne, fără oase, umplută cu bumbac roz, zugrăviră pe pereții lui fragmente din romanul lui Thémidore; o imagine a prețioasei Rosette, strânsă într-un neglijeu de culoarea focului, îl urmărea. Furios, se ridică și, ca să se elibereze, inspiră adânc, din toate puterile, esență pură de spikanard, atât de prețioasă pentru orientali și de dezagreabilă pentru europeni, din cauza mirosului ei prea puternic de valeriană. Rămase năucit de violența șocului; ca lovit de un ciocan puternic, filigranele mirosului delicat dispărură; profită de acest timp de repaus ca să scape de secolele defuncte, de aburii depășiți, și să intre, așa cum intra odinioară, în lucrări mai puțin restrânse sau mai noi.

Cândva, îi plăcea să se lase legănat de acorduri în parfumerie; folosea efecte analoage cu cele ale poezilor, utilizând, într-o anumită măsură, admirabila ordine a anumitor poeme de Baudelaire, cum ar fi „*Ireparabilul*“ și „*Balconul*“, în care ultimul din cele cinci versuri care compun strofa este ecoul primului și revine ca un refren, scufundând inima în nesfârșită melancolie și lăncezeală.

Se rătăcea în vise care evocau aceste stanțe aromatice, readus deodată la punctul de plecare, la motivul meditației, de întoarcerea temei inițiale, care apărea la intervale regulate în înmiresmata orchestrație a poemului.

Acum voia să vagabondeze într-un peisaj surprinzător și variabil, și începu printr-o frază, sonoră, amplă, deschizând dintr-o dată o imensă porțiță de scăpare.

Cu vaporizatorul, împrăstie în încăpere o esență din ambrozie, lavandă de Mitcham și sângele-voinicului, un buchet, o esență care, atunci când este distilată de un artist, merită numele de „extract de pajiște înflorită“; apoi, în această pajiște, introduse o fuziune prețioasă de chiparoasă, de floare de portocal și de migdală, și în curând se născură flori artificiale de liliac, în timp ce teii se mișcă sub adierea vântului, aducând pe pământ palida lor emanație simulată de extrasul de tei de Londra.

Acest decor schițat din câteva linii, fugind sub ochii lui închiși, îi inspiră o ușoară ploaie de miresme umane și aproape feline, mirosind a fustă, vestind femeia pudrată și fardată, stefanotisul, ayapana, opoponaxul, vinul de Cipru, champaka, sarkantusul, peste care adăugă un strop de iasomie de grădină, ca să transpună în viața artificială de machiaj, pe care o degajau, floarea naturală a trudei însoțite de râsete, a bucuriilor care se ostenesec în plin soare.

În cele din urmă, împrăstie printr-un ventilator aceste unde mirositoare, păstrând numai parfumul de câmp, pe care îl reînnoi

într-o doză sporită, ca să-l silească să se întoarcă la sfârșitul fiecărei strofe, ca o ritornelă.

Femeile dispăruseră încetul cu încetul; câmpul rămăsese pustiu; atunci, sub orizontul fermecat se înălțară uzine, a căror furnale imense ardeau ca niște pahare de punci.

Un miros de fabrici, de produse chimice, trecea acum în adierea pe care o provocase cu ajutorul unui evantai, și natura își răspândea încă efluviile dulci în acest aer purulent.

Des Esseintes mânuia, încălzind între degete, o bilă de styrax, o rășină puternică dintr-un arbore tropical, și o mireasmă foarte bizară se răspândea în cameră, o mireasmă repugnantă și prețioasă în același timp, care unea parfumul delicios al narcisei galbene cu putoarea nesuferită de gutapercă și de ulei de huilă. Își dezinfecțea mâinile, puse bila de rășină într-o cutie închisă ermetic, și dispărură și fabricile. Apoi străfulgeră printre vaporii reînsuflețiți de tei și pajiște câteva picături de New Mown Hay și, în centrul locului magic, depozitat pe moment de liliac, se înălțară miresme de fân, aducând un anotimp nou, împrăștiindu-și afluența delicată în vara acestor arome.

În cele din urmă, după ce savură îndeajuns spectacolul, împrăstie rapid parfumuri exotice, termină tot ce era în vaporizator, accelerează esențele concentrate, dădu frâu liber tuturor balsamurilor, și, în arșița exasperată a încăperii, izbucni o natură dementă și sublimă, care își forța parfumurile, încărcând cu alcoolat în delir briza artificială, o natură neadevărată dar fermecătoare, paradoxală, reunind ardeii iute cu tropicele, aroma piperată a santalului din China cu hediosmia din Jamaica, cu mirosurile franceze de iasomie, păducel și verbină, amestecând, în ciuda anotimpurilor și climatelor, arbori de esențe diverse, florile cele mai diferit colorate și parfumate, creând prin topirea și lovirea tuturor acestor tonuri un parfum general, nenumit, neașteptat, straniu, în care apărea, ca un refren obsesiv, mirosul de pajiște cu adieri de liliac și tei.

Dintr-o dată, simți o durere ascuțită; i se păru că un vilbrochen îi forează tâmplele. Deschise ochii, se trezi în mijlocul cabinetului de toaletă, așezat în fața mesei; cu greu, se îndreptă amețit spre fereastră și o întredeschise. O suflare de aer curat mătură atmosfera înăbușitoare care îl învăluia; se plimbă în lung și-n lat ca să-și întărească picioarele, într-un continuu du-te vino, privind plafonul pe care se reliefa crabi și alge pudrate cu sare, pe un fond grăunțos și blond ca nisipul unei plaje; un decor asemănător îmbrăca pervazurile din pardoseală, mărginind pereții tapițați cu crep japonez verde ca apa, puțin șifonat, simulând un-

duirea unui râu încrețit de vânt și, dusă de curentul acesta ușor, o petală de trandafir înota, însoțită de o puzderie de peștișori desenați din două trăsături de cerneală.

Dar pleoapele îi rămâneau grele; își încetă scurta plimbare între baptisteriu și cada de baie, și se rezemă de canatul feres-trei; ameteala îl lăsă; închise cu grijă fiolele, și profită de această ocazie ca să-și facă ordine între cosmetice. Nu le atinsese de la venirea sa la Fontenay, și se miră aproape să revadă această colecție, vizitată odinioară de atâtea femei. Unele peste altele, se îngrămădeau flacoane și borcănase. Aici, o cutie de porțelan, din familia verde, conținea schnouda, această miraculoasă cremă albă care, o dată întinsă pe față, se transformă, sub influența aerului, într-un trandafiriu gingaș, apoi într-un roșu-stacojiu atât de real, că produce iluzia exactă a unui ten îmbujorat; dincolo, balsamuri cu incrustații de fildeș, conțineau aur japonez și verde de Atena, de culoarea aripii de cantaridă, auriu și verde care se transformă într-o purpură profundă atunci când le în-moi; lângă ele se aflau borcănase pline de pastă de alune tur-cești, de serkis din harem, de emulsii de crin de Cașmir, de loțiuni de apă de fragi și de soc pentru ten, și sticlute pline cu cerneală de China și apă de trandafir pentru ochi; instrumente din fildeș, din sidef, din oțel se lăfăiau lângă periute din lucernă pentru gingii: pensule, foarfece, perii de baie, periute, cretoane și pământufuri, batiste și pile.

Manipula toată trusa aceasta, cumpărat altădată la insistențele unei amante care leșina sub influența anumitor arome și balsamuri, o femeie dezechilibrată și nervoasă, căreia îi plăcea să-și în-moaie sfârcurile sânilor în parfumuri, dar nu simțea un extaz delicios și copleșitor decât atunci când îi netezeai părul cu un piep-tene sau mirosea, în mijlocul mângâierilor, o nuanță de funingine, de ghips de pe casele în construcție pe timp de ploaie, sau de praf înmuiat de picături mari de ploaie, în furtunile de vară.

Rumegă aceste amintiri, și o după-amiază pe care o petrecuse la Pantin, din plictiseală și curiozitate, în compania acestei femei, la una dintre surorile ei, îi apăru în fața ochilor, aducându-i o lume uitată de idei vechi și de parfumuri antice; în timp ce femeile pălăvrăgeau și își arătau rochiile, se apropiase de fereastră și, prin geamurile prăfuite, văzuse strada plină de noroi și auzise dalele răsunând sub lovitura repetată saboților, care pleoscăiau în bălți.

Scena aceasta îndepărtată învie dintr-o dată, cu o ciudată vivacitate. Pantin era acolo, în fața lui, însuflețit, viu, în apa verde și parcă moartă a oglinzii mărginite de lună, în care se scufunda

privirea lui inconstientă; o halucinație îl duse departe de Fontenay, oglinda îi readuse gândurile pe care i le provocase odinioară strada și, cufundat într-un vis, repetă aceste ingenios, melancolic și consolator antifon pe care îl notase odinioară la întoarcerea în Paris:

— Da, a venit timpul marilor ploi; iată burlanele care se varsă cântând pe trotuare, și bălegarul murându-se în băltoace care umplu cu cafeaua lor cu lapte ceștile crăpate ale macadamului; pretutindeni, oamenii umili își clătesc picioarele.

Sub cerul jos, în aerul înmuiat, zidurile caselor asudă cu prelingeri negre și gurile de aerisire sunt fetide; dezgustul față de viață se accentuează și te cuprinde plictisul; în fiecare inimă încolțesc semințele gunoiei, nevoia de a cheful murdar agită oamenii austeri și în creierul oamenilor stimați se nasc dorințe de ocnași.

Și totuși, eu mă încălzesc în fața unui foc mare, și din coșulețul cu flori de pe masă se răspândește o mireasmă de smirnă, de mușcată și de vetiver indian, care umple camera. În plin noiembrie, în Pantin, pe strada Paris, primăvara persistă și iată-mă că râd, în sinea mea, de familiile fricoase care fug câte le țin picioarele spre Antibes sau Cannes, de frica frigului.

Nemiloasa natură nu are nimic de-a face cu acest extraordinar fenomen; numai mâna omului a făcut posibil acest anotimp în Pantin.

Și, într-adevăr, florile sunt din tafta, lipite pe fir de sârmă de alamă, și mireasma primăvăratică filtrată prin canaturile feres-trelor venea de la fabricile din apropiere, de la parfumeriile din Pinaud și Saint-James.

Pentru meseriașii trudiți de munca în ateliere, pentru mărunții funcționari cu prea mulți copii, iluzia unei adieri de aer înmiresmat este posibilă datorită acestor comercianți.

Apoi, din acest fabulos șiretlic al unei vilegiaturi, poate rezultă o medicație inteligentă; petrecăreții tuberculoși care sunt trimiși în sud mor, ruptura cu obiceiurile lor îi termină, nostalgia după excesele pariziene îi învinge. Aici, într-un climat fals, ajutat de căldura sobelor, amintirile lor libertine reînvie, foarte blânde, prin languroasele miresme feminine care vin de la fabrici. Prin această șmecherie, medicul poate să înlocuiască platonice plictiseala mortală a vieții provinciale cu atmosfera budoarelor din Paris, a fetelor. Cel mai adesea, va fi de ajuns imaginația cât de cât bogată a pacientului, pentru ca tratamentul să-și facă efectul.

Fiindcă timpul se scurge fără nici un leac, fiindcă vinul pe care îl bem și libertatea pe care o proclamăm sunt contrafăcute și derizorii, fiindcă avem nevoie de o doză bună de voință ca

să credem că clasele conducătoare sunt respectabile și că oame-
nii de rând sunt demni de a fi ajutați sau compătimiți, conchise
des Esseintes, nu mi se pare nici mai ridicol, nici mai nebu-
nesc să cer de la semenul meu un strop de iluzie, echivalentă
măcar cu cea pe care o irosește în fiecare zi pentru scopuri pros-
tești, ca să-și imagineze că orașul Pantin este o Nisa artificială,
un Menton factice.

Toate acestea nu mă împiedică să-mi dau seama, își spuse
el, smuls din visare de o reacție a întregului organism, că va
trebui să renunț la exercițiile acestea delicioase și abominabile
care mă distrug.

Alte plăceri de moderat, alte precauții de luat, suspină el și
se refugie în cabinetul de lucru, gândindu-se că acolo va scăpa
mai ușor de obsesia parfumurilor.

Deschise larg fereastra, bucuros să ia o gură de aer; dintr-o
dată, i se păru că vântul aducea o mireasmă de bergamotă, ames-
tecată cu iasomie, cassia și apă de trandafiri. Gâfâi, întrebându-se
dacă nu era posedat de jugul unui demon, dintre cei care erau
exorcizați în evul mediu. Mirosul se schimbă și se transformă,
la fel de persistent. O adiere nehotărâtă de vopsea de toluen, de
balsam de Peru, de șofran, legate cu câteva picături de ambră și
mosc, se înălța acum din satul adormit de la poalele dealului, și
dintr-o dată, metamorfoza se îndeplini, miresmele acestea îm-
prăștiate se uniră din nou într-unul singur, și mirosul de apocina-
cee, care îmbibase elementele și pregătise analiza, țâșni din
valea Fontenay, asaltându-i nărilor chinuite, zguduindu-i nervii
deja smintiți, aruncându-l într-o stare de prostrație care îl făcu
să cadă leșinat, aproape muribund, pe tocul ferestrei.

CAPITOLUL XI

Servitorii înspăimântați se grăbiră să-l cheme pe doctorul din Fontenay, care nu înțelese absolut nimic din starea lui des Esseintes. Bălmăji câțiva termeni medicali, îi luă pulsul, examinează limba bolnavului, încercă zadarnic să-l facă să vorbească, recomandă calmante și odihnă, promise să se întoarcă a doua zi și, după un semn negativ al lui des Esseintes, care găsi destulă forță ca să oprească zelul servitorilor săi și să-l concedieze pe acest intrus, plecă și povesti în tot satul despre excentricitățile acestei case, a cărei amenajare îl stupefiase și îl îngrozise de-a binelea.

Spre marea uimire a servitorilor, care nu îndrăzneau să mai iasă din oficiu, stăpânul lor se restabili în câteva zile și îl surprinseră bătând cu degetele în geam și privind neliniștit cerul.

Într-o după-amiază, soneria sună scurt, și des Esseintes porunci să i se pregătească valizele pentru o călătorie lungă.

În timp ce bărbatul și femeia alegeau, la indicațiile lui, obiectele trebuincioase, el străbătea febril mica sufragerie, consultând orarul pacheboturilor, apoi trecea în cabinetul de lucru, de unde continua să scruteze norii, cu un aer totodată nemulțumit și satisfăcut.

De o săptămână, timpul era îngrozitor. Fluvii de funingine rostogoleau, fără încetare, în întinderea cenușie a cerului, blocuri mari de nori, asemănători cu niște stânci dezrădăcinate.

Din când în când, ploi torențiale se porneau și înecau valea sub torențele lor furioase.

În ziua aceea, cerul își schimbase în cele din urmă înfățișarea. Odată secate valurile de cerneală, asperitățile norilor se îndulciră, cerul era plat, acoperit de o albeață sălcie. Puțin câte puțin, această albeață păru să coboare, o ceață apăsătoare acoperi câmpul; ploaia nu se scurgea în torente, ca mai înainte, ci cădea fără încetare, fină, ascuțită, pătrunzătoare, măturând aleile, stricând drumurile, unind cerul cu pământul prin mii de firicele; lumina se amestecă; o zi lividă învăluie satul transformat

într-un lac de noroi, punctat de sulițele de apă care străpungeau cu argint viu lichidul mâlos din bălți; în dezolarea naturii, toate culorile se șterseră, numai acoperișurile luceau pe tonurile stinse ale zidurilor.

Ce timp! suspină bătrânul servitor, așezând pe un scaun hainele pe care le ceruse stăpânul său, un costum comandat cândva la Londra.

În loc de orice răspuns, des Esseintes își frecă mâinile și se așază în fața unei dulăpior cu sticlă în care erau așezate un set de șosete de mătase dispuse în evantai; ezită în privința nuanței, apoi, rapid, gândindu-se la tristețea zilei, la cel două tonuri mohorâte ale hainelor sale, la scopul lui, alege o pereche de culoarea frunzei moarte, se încalță repede, își luă niște bocanci cu copci și cu vârfurile decupate, îmbracă costumul, cenușiu-șoarece, cu pătrățele gri șters și punctulețe de jder, își puse un melon, se înfășură într-un macferlan albastru ca inul și, urmat de servitorul care se îndoaia sub greutatea unui geamantan, a unei valize cu burduf, al unui sac de noapte, a unei cutii de pălării și a unei cutii de voiaj care conținea umbrele și bastoane, ajunse la gară. Acolo, îi spuse servitorului că nu putea fixa data întoarcerii sale, că avea să revină peste un an, peste o lună, peste o săptămână sau mai repede, îi porunci să nu schimbe nimic în casă, îi dădu suma necesară gospodăriei pentru perioada absenței sale și se urcă în vagon, lăsându-l pe bătrân aiurit, cu brațele bălăbănind și gura căscată, în spatele barierei unde se pusese trenul în mișcare.

Era singur în compartimentul lui; un câmp nehotărât, murdar, care se vedea ca prin sticla unui acvariu cu apă tulbure, fugea în urma convoiului biciuit de ploaie. Cufundat în gânduri, des Esseintes închise ochii.

O dată în plus, singurătatea aceea atât de dorită și obținută în cele din urmă, se dovedise a fi o înspăimântătoare nefericire; tăcerea aceea care i s-ar fi părut altădată o compensație pentru prostiile pe care le ascultase ani de-a rândul, i se părea acum de o greutate insuportabilă. Într-o dimineață, se trezise agitat, ca un prizonier întemnițat; buzele i se mișcau nervoase articulând sunete, lacrimile îi scăldau fața, se înăbușea ca un om care suspinase ore de-a rândul.

Dorința devoratoare de a merge, de a privi o față umană, de a vorbi cu o altă ființă, de a se amesteca în viața comună îl făcu să-și cheme servitorii sub un pretext oarecare; dar conversația fu imposibilă; pe lângă faptul că acești bătrâni, abătuți de ani de tăcere și de obiceiurile unor infirmieri, erau aproape muți,

distanța la care îi ținuse întotdeauna des Esseintes nu era făcută să le descleșteze dinții. De altfel, mințile lor erau inerte, și nu erau capabili să răspundă decât prin monosilabe la întrebările care li se puneau.

Nu putu deci să obțină nici o ușurare, nici o putere de la ei; dar se produse un nou fenomen. Lectura lui Dickens, prin care sperase să-și liniștească nervii și care produsese efecte contrare celor igienice așteptate, începu să acționeze într-un sens neașteptat, producându-i viziuni ale vieții englezești, pe care le rumega ore în șir; puțin câte puțin, în aceste contemplații fictive se insinuară idei de realitate precisă, de călătorii îndeplinite, de vise verificate, pe care se întipări dorința de a se bucura de impresii noi și se a scăpa de epuizantele desfrâuri spirituale care îl amețeau măcinând în gol.

Vremea oribilă, cețoasă și ploioasă, întărea aceste gânduri, sprijinind amintirile lecturilor, așezându-i mereu sub ochi imaginea unui ținut cețos și plin de noroi, împiedicându-i dorințele să devieze din punctul de plecare, să se îndepărteze de sursă.

Nu mai rezistă, și se hotărî brusc într-o zi. Graba lui fu atât de mare, încât plecă pe neașteptate, vrând să scape în prezent, să se simtă înconjurat de tumultul străzii, de vacarmul gării și al mulțimii.

Respir, își spuse el în momentul în care convoiul își încetinea valsul și se oprea în rotonda debarcaderului Sceaux, ritmându-și ultimele piruete în vuietul sacadat al plăcilor turnante.

O dată ajuns pe bulevardul Infernului, în stradă, strigă un birjar, bucurându-se să se înghesuie astfel între cuverturi și valize. Cu fângăduiala unui bacșiș gras, se înțelese cu omul în pantaloni de culoarea alunii și vestă roșie:

— Când ajungi pe strada Rivoli, îi spuse el, oprește-te în față la *Galignani's Messenger*. Se gândea să cumpere înainte de plecare un ghid al Londrei, Baedeker sau Murray.

Trăsura se urni greu, săpând făgașe în noroi; navigau în plină mlaștină; sub cerul cenușiu, care părea să se sprijine direct pe acoperișurile casei, pereții șiroiau de sus în jos, burlanele curgeau, pavelele erau îmbrăcate în noroi gros, pe care trecătorii alunecau; pe trotuarele asaltate de omnibuze, oamenii îngrămădiți se opreau, femeile suflecate până la genunchi, aplecate sub umbrele, se lipeau de magazine ca să nu fie stropite.

Ploaia intra în diagonală prin portiere; des Esseintes trebui să ridice geamurile prin care trecea apa, în timp ce stropii de noroi săreau ca un foc de artificii din toate părțile trăsorii. În zgomotul monoton de saci de mazăre scuturați deasupra

capului său, în ploaia care se scurgea pe valize și pe acoperământul trăsurii, des Esseintes visa la călătoria lui; era un acont al Angliei pe care i-l oferea Parisul înainte de plecare, prin timpul acesta oribil; o Londră ploioasă, colosală, imensă, mirosind a fontă încălzită și a cenușă, fumegând mereu în ceață se înfățișa acum înaintea ochilor săi; apoi șiruri de docuri cât vedeai cu ochii, pline de macarale, de cabestane, de baloturi, mișunând de bărbați sprijinindu-se pe catarge, călare pe vergi, în timp ce pe cheiuri alte mii de bărbați erau aplecați cu fundul în sus, deasupra butoaielor pe care le împingeau în pivnițe.

Toți aceștia se agitau pe țărm, în antrepozite gigantice, scăldați de apa chelboasă și surdă a unei Tamise imaginare, într-un codru de catarge, într-o pădure de grinzi care străpungea norii albicioși ai firmamentului, în timp ce convoaie de nori mergeau cu toată viteza în cer, iar altele se rostogoleau în canale, cu strigăte înfiorătoare, vomitând valuri de fum pe gura puțurilor, iar pe toate bulevardele și străzile, pe care străluceau într-un etern crepuscul infamiile reclamelor, monstruoase și bătătoare la ochi, curgeau valuri de trăsură printre coloane de oameni, tăcuți, aferăți, cu privirea înainte, cu coatele pe lângă corp.

Des Esseintes se înfioră plăcut când se simți cufundat în această teribilă lume de negustori, în acest vacarm izolat, în această activitate neîntreruptă, în acest angrenaj care măcina milioane de dezmoșteniți, pe care filantropii îi îndemnau să recite versete și să cânte psalmi, drept consolare.

Apoi, viziunea se stinse brusc cu o zdruncinătură a trăsurii care îl făcu să sară de pe banchetă. Privi prin portiere; se lăsase noaptea; becurile cu gaz clipeau, în mijlocul unui halo gălbui, în plină ceață; panglici de foc dansau în bălți și păreau să se întoarcă pe lângă roțile trăsurilor care săltau în flacăra lichidă și murdară; încercă să-și dea seama unde era, zări Caruselul și dintr-o dată, fără motiv, poate ca simplă urmare a căderii din spațiile înalte, gândirea sa retrogradă până la amintirea unui incident trivial: își aminti că văzuse că servitorul nu îi pusese o periură de dinți printre ustensilele din trusa lui de toaletă; atunci trecu în revistă lista obiectelor împachetate, totul fusese pus în valiză, dar contrarietatea de a fi omis această periură de dinți persistă până când birjarul, oprindu-se, întrerupse șirul de reminiscențe și regrete.

Se afla pe strada Rivoli, în fața lui *Galignani's Messenger*. Separate de o ușă din sticlă acoperită cu inscripții și împodobită cu cadre mobile care încadrau reclame decupate din ziare și margini albăstrui de telegrame, două vitrine mari dădeau pe

dinafară de albume și cărți. Se apropie, atras de vederea acestor hărți imprimate din hârtie albastru-peruchier și verde-varză, pe toate cusăturile, pe toate ramurile din argint și din aur, pe cuverturile din pânză de culoare rasei călugărițelor carmelite, a prazului, a găinațului de găscă, a coacăzei, stampate cu fierul rece pe față și cu plasă neagră pe dos. Toate acestea aveau o notă anti-pariziană, o turnură mercantilă, mai brutală și totuși mai puțin urâtă decât cea a copertiilor de duzină din Franța; ici colo, în mijlocul albumelor deschise, reproducând scene umoristice din du Maurier și John Leech, sau lansând prin intermediul discurilor de crom delirantele cavalcade ale lui Caldecott, apăreau câteva romane franțuzești, amestecate în această zeamă de aguridă, de vulgarități benigne și satisfăcute.

Până la urmă, se smulse din această contemplație, împinse ușa, pătrunse într-o bibliotecă vastă, plină de lume; străini așezați desfăceau hărți și mormăiau remarci în limbi necunoscute. Un angajat îi aduse o colecție de ghiduri. Se așază și el, răsfoind aceste cărți cartonate care se îndoiu în mâinile lui. Le citi și se opri la o pagină din Baedeker, descriind muzeele Londrei. Fu interesat de detaliile laconice și precise ale ghidului; dar atenția lui devie de la vechea pictură englezească la cea nouă, care îl solicita mai mult. Își aminti câteva specimene pe care le văzuse în expozițiile internaționale, și se gândi că le va vedea la Londra, poate: tablouri de Millais, *Veghea sfintei Agnes*, de un verde argintiu atât de lunar, tablouri de Watts, în culori stranii, bălțată cu rășină gălbuie și cu indigo, tablouri schițate de un Gustave Moreau bolnav, pictate de un Michelangelo anemic și retușate de un Rafael cufundat în albastru; între altele, își amintea de o *Denunțare a lui Cain*, de o *Ida* sau de *Evele*, din care, în ciudatul și misteriosul amalgam al acestor trei maeștri, izvora personalitatea rafinată și brută a unui englez doct și visător, chinuit de bântuiri de tonuri atroce.

Toate aceste pânze îi asaltau memoria. Funcționarul, uimit de acest client care uita de el în fața unei mese, îl întreabă ce ghid își alesese. Des Esseintes rămase cu gura căscată, apoi se scuză, cumpără un Baedeker și ieși. Umezeala îl îngheță; vântul sufla cu putere, biciuind arcadele cu rafale de ploaie.

— Du-mă acolo, îi spuse el birjarului, arătându-i cu degetul o galerie, un magazin care forma unghiul dintre strada Rivoli și strada Castiglione, și semăna cu o gigantică veioză prin geamurile sale strălucitoare, luminate dinăuntru, arzând în ceața nesănătoasă, pe acest timp bolnav.

Era „Bodega“. Des Esseintes se rătăci într-o sală mare care se prelungea în coridor, susținută de stâlpi de fontă, înzăuată pe margini de butoaie înalte de vin, așezate pe suporturi.

Încercuite cu fier, cu burta garnisită de creneluri de lemn sugerând un rastel de pipe din creștăturile căruia atârnav pahare în formă de lalea, cu piciorul în aer; cu vintrea găurită și dotată cu o țevă de faianță, aceste butoaie împodobite cu blazoane regale etalau pe etichete colorate numele podgoriei, capacitatea, prețul vinului la butoi, la sticlă sau degustat la pahar.

Pe aleea care rămânea liberă între șirurile acestea de butoaie, sub flăcările gazului care bâzâia în becurile unei lustre îngrozitoare, vopsite cu cenușiu, mese acoperite cu coșulețe cu biscuiți Palmers, cu prăjiturile sărate și uscate, cu farfurii pe care se îngrămădeau plăcințele și sandvișuri ascunzând sub fadale lor învelișuri cataplasme arzătoare cu muștar, se succedau încadrate de scaune, până în fundul acestei pivnițe în care se aflau alte butoaie, culcate pe o parte, șampilate cu titluri gravate cu fierul roșu.

Un abur de alcool îl învălui pe des Esseintes când luă loc în această sală, în care moțâiau vinuri tari. Privi în jurul lui; aici se aliniau butoaiele de mare, dezvăluind o serie întreagă de vinuri de porto, de vinuri aspre sau cu savoare de fruct, de culoarea mahoniului sau a busuiocului roșu, distinse prin epitete laudative: „old port, light delicate, cockburn's very fine, magnificent old Regina“; dincolo, bombându-și formidabilele abdomene, se înghesuiau una lângă alta balerci enorme conținând vinul marțial din Spania, xeresul și derivatele lui, de culoarea topazului ars sau crud, san lucar, pasto, pale dry, oloroso, amontilla, dulci sau seci.

Pivnița era plină; sprijinindu-se în cot pe un colț de masă, des Esseintes aștepta paharul de porto comandat unui gentleman care destupa explozivele ape gazoase aflate în sticle ovale care aminteau, exagerând, de capsulele de gelatină și gluten folosite de farmaciști ca să mascheze gustul anumitor leacuri.

În jurul lui mișunau englezii: duzini de funcționari palizi, îmbrăcați în negru din cap până-n picioare, cu pălării moi, papuci lăcuiți, redingote interminabile al căror piept era împodobit cu constelații de năsturei, cu bărbii rase, ochelari rotunzi, păr gras și lipit de cap; fețe roșii de negustori de mațe, mutre de câini, cu gâturi apoplectice, urechi ca niște pătlăgele, obraji vânoși, ochi injectați și idioți, bărbi asemănătoare cu ale unor maimuțe mari; în depărtare, în fundul cramei, un lungan dependent de caltaboși, cu părul de câlți, cu barba garnisită de peri albi ca un fund de anghinare, descifra, printr-un microscop, minusculele litere dintr-un

jurnal englezesc; în fața lui, un fel de comodor american, scurt și îndesat, cu cărnuri afumate și nasul ca un cartof, adormea cu o țigară în colțul împădurit al gurii, privind cadrele agățate pe pereți, care conțineau anunțuri de vin de Champagne, mărcile Perrier și Roederer, Heidsieck și Mumm, și un cap de călugăr cu glugă, cu numele scris în caractere gotice: Dom Perignon de Reims.

O anumită amorteală îl cuprinse pe des Esseintes în această atmosferă de corp de gardă; asurzit de vorbăria englezilor care pălăvrăgeau între ei, visa în fața vinului de porto purpuriu care umplea paharele, evocând personajele lui Dickens, cărora le place atât de mult să bea, populând imaginar pivnița cu personaje noi, văzând aici părul alb și tenul stacojiu al domnului Wickfield; dincolo, mina flegmatică și vicleană și privirea implacabilă a domnului Tulkynghorn, funebrul avocat de la Bleak-house. Cu certitudine, toți se detașau în memoria sa, se instalau în Bodegă, cu faptele și gesturile lor; amintirile lui, reînsuflețite de lecturile recente, atingeau o precizie nebănuită. Orașul romancierului, casa bine luminată, bine încălzită, bine slujită, bine închisă, sticlele umplute încet de mica Dorris, de Dora Copperfield, de sora lui Tom Pinch, îi apăruă navigând ca o arcă călduță, într-un potop de noroi și cenușă. Se cuibări în această Londră fictivă, fericit să fie la adăpost, ascultând cum navigau pe Tamisa remorcherele care scoteau urlete sinistre, în spatele Tuileriilor, aproape de pod. Paharul său era gol; în ciuda aburilor împrăștiați în această pivniță încălzită de fumul țigarilor și al pipelor, simți un mic fior, revenind la realitate, la timpul umed și fetid.

Ceru un pahar de amontillado, dar în fața acestui vin sec și palid, poveștile calmante, dulcile malvacee ale autorului englez se șterseră, și apăruă nemiloasele revulsive dureroase ale lui Edgar Poe; coșmarul înghețat al butoiului de amontillado, al omului zidit într-un subteran îl asaltă; fețele binevoitoare și comune ale băutorilor englezi și americani care ocupau sala păruă că reflectă gânduri involuntare și atroce, dorințe instinctive și odioase, apoi își dădu seama că era singur, că ora cinei era aproape; plăti, se smulse din scaun și ieși amețit. De cum puse piciorul afară, un suflu umed îl pătrunse; inundate de ploaie și de rafale, felinarele își agitau micile evantaie de flacără, fără să lumineze; coborât mai aproape, cerul ajunsese până în pânțele caselor. Des Esseintes privi arcadele de pe strada Rivoli, înecate în umbră și scufundate în apă, și i se păru că se afla în sinistrul tunel de sub Tamisa; crampe în stomac îl readuseră la realitate; se urcă în trăsură, îi aruncă birjarului adresa unei taverne de pe strada Amsterdam, aproape de gară, și își consultă ceasul:

șapte și jumătate. Avea timp să cineze; trenul pleca la opt și cincizeci de minute, și numărând pe degete orele traversării de la Dieppe la Newhaven, își spuse:

– Dacă cifrele din ghid sunt exacte, mâine la prânz voi fi în Londra.

Trăsura se opri în fața tavernei; din nou, des Esseintes coborî și pătrunse într-o sală lungă, nepoleită, cafenie, împărțită de pereți subțiri într-o serie de compartimente asemănătoare cu boxele dintr-un grajd; în sala aceasta, mai largă la intrare, numeroase pompe cu bere se înălțau pe o tejghea, aproape de jamboane la fel de afumate ca niște viori vechi, de homari pictați cu miniu, de macrou marinat, cu rondele de ceapă și morcovi cruzi, cu felii de lămâie, crenguțe de dafin și cimbrisor, bobițe de ienupăr și piper înotând într-un sos tulbure.

Una din aceste boxe era goală. Puse stăpânire pe ea și opri un tânăr în haine negre, care se înclină mormăind cuvinte neînțelese. În timp ce i se pregătea mâncarea, des Esseintes își contemplă vecinii; ca și în Bodegă, insulari cu ochi de faianță, cu tenul stacojiu, cu aere studiate sau arogante, citeau jurnale străine; femei singure, neînsoțite, cinau față în față; englezoaice robuste cu fețe băiețești, cu dinți lungi ca paletele, cu obraji colorați, în formă de măr, cu mâini și picioare lungi. Atacau cu o pasiune reală friptura în sos cu ciuperci și învelită într-o crustă, ca un pateu.

După ce fusese lipsit atâta timp de apetit, rămase uluit în fața acestor fete voinice, a căror voracitate îi mărea foamea. Commandă *oxstail*, o supă din coadă de vacă, onctuoasă și catifelată, grasă și fermă și se desfătă cu ea; apoi, examinând lista de pește, alese un *haddock*, un fel de merluciu afumat care i se păru vrednic de stimă și, cuprins de o foame subită și puternică la vederea celor care se îndopau, mănca un rosbif cu cartofi și bău două ocale de bere de ghimber, excitat de gustul moscat de vacă al acestei beri palide și fine.

Își astâmpărase foamea; mănca în silă o bucățică de brânză albastră de Stilton, a cărei savoare dulceagă era impregnată de amărăciune, ciuguli o tartă cu rubarbă, și, pentru variație, își potoli setea cu porter, această bere neagră cu gust de suc de lemn-dulce, fără zahăr.

Respiră; de ani de zile nu mâncase și nu băuse atât; această schimbare de obiceiuri, aceste mâncăruri neprevăzute și solide îi obosiseră stomacul. Se înfundă în scaun, aprinse o țigară și se pregăti să-și guste cafeaua, pe care o amestecase cu gin.

Ploaia continua să cadă; o auzea șiroind pe ferestrele din fundul încăperii și curgând în cascade din burlane; nimeni nu

se mișca în sală; toți se răs fătau, ca și el, într-un loc uscat, în fața păhărelelor.

Limbile se dezlegară; cum toți acești englezi își ridicau privilegiile când vorbeau, des Esseintes ajunse la concluzia că vorbeau despre vremea rea; nimeni nu râdea și toți erau îmbrăcați în lână cenușie, garnisită cu galben nankin și trandafiriu sugativă. Aruncă o privire fermecată asupra hainelor lui, ale căror culoare și tăietură nu se deosebeau de ale celorlalți, și se simți mulțumit că nu distona cu acest mediu, că era, într-un anumit fel și superficial, cetățean naturalizat al Londrei; apoi tresări. Și trenul? își spuse el. Se uită la ceas: opt fără zece; am încă jumătate de oră de stat aici; și, din nou, se gândi la proiectul pe care îl concepuse.

În viața lui sedentară, numai două țări îl atrăgeau, Olanda și Anglia.

Își îndeplinise prima dorință; fără să mai reziste, părăsise într-o bună zi Parisul și vizitase orașele din Țările de Jos, unul câte unul.

Pe mare, fusese crud deziluzionat de această călătorie. Își imaginase o Olandă ca în operele lui Teniers și Steen, Rembrandt și Ostade, zugrăvind dinainte, după obiceiul său, incomparabile cartiere evreiești aurite ca niște piei de Cordoba în plin soare; își imaginase chermeze prodigioase, chefuli nesfârșite la țară; așteptându-se la acea bonomie patriarhală, la acea jovialitate dezvățată celebrată de vechii maeștri.

Desigur că Haarlemul și Amsterdamul îl seduseră; oamenii, murdari, văzuți pe ogoare adevărate, semănau bine cu cei pictați de Van Ostade, cu copiii lui neciopliți și din topor, cu cumețrele grase și greoaie, cu sâni mari și pânțe mari; dar nu văzuse bucurii dezlănțuite, nici beții familiale; pe scurt, trebui să recunoască că școala olandeză de la Luvru îl înșelase; fusese o simplă trambulină pentru visele lui; sârise, se trezise pe o pistă falsă, și rătăcise în viziuni inegalabile, fără să descopere nicăieri țara aceea magică și reală pe care o aștepta, fără să vadă pe gazonul ei semănat cu butoaie de vin dansuri de țărani și de țărăncuțe plângând de bucurie, tremurând de fericire, calmându-se prin răs, în fustele și papucii lor.

Nu, cu siguranță că nu se vedea nimic din toate acestea; Olanda era o țară ca celelalte, și, mai mult, o țară fără nimic primitiv sau cumsecade, fiindcă religia protestantă bântuia aici, cu ipocrizia ei rigidă și solemnă ei înțepeneală.

Dezamăgirea aceasta revenea; se uită din nou la ceas: zece minute până la ora trenului. Era timpul să ceară nota și să plece, își spuse el. Simțea o greutate în stomac și o apăsare extremă în

tot corpul. Haide, își spuse el, ca să-și dea curaj, să bem ultima dușcă, și își umplu un pahar cu rachiu, cerând nota de plată. Un individ în haine negre, cu un șervet pe braț, un fel de majordom cu craniul ascuțit și chel, cu barba căruntă și țepoasă, fără mustăți, înaintă cu creionul după ureche, se postă cu un picior în față, ca un cântăreț, scoase un carnetel din buzunar și, fără să privească hârtia, cu ochii în tavan, aproape de lustră, scrisese și calculă nota. Poftim, spuse el, smulgând foaia din carnetel și înmânându-i-o lui des Esseintes, care îl privea curios, ca pe un animal rar. Ce surprinzător John Bull, se gândi el, contemplând acest flegmatic personaj, care semăna vag cu un timonier din marina americană din cauza mustății lui rase.

În momentul acela, ușa tavernei se deschise; oamenii care intrară aduseră un miros de câine ud, amestecat cu fum de huilă, învârtit de vânt din bucătăria a cărei ușă fără zăvor se trânti; des Esseintes nu era în stare să-și miște picioarele; o slăbiciune caldută și blândă i se strecura în toate membrele, împiedicându-l să-și aprindă măcar țigara. Își spunea: Haide, mișcă, trebuie să pleci; și obiecții imediate contraziseră aceste ordine. La ce bun să se miște, când putea foarte bine să călătorească aici, așezat pe un scaun? Nu era la Londra prin miros, prin atmosferă, prin clienți, prin mâncare și ustensile? Ce putea să aștepte, dacă nu noi deziluzii, ca în Olanda?

Trebuia să fugă la gară, și o imensă aversiune pentru călătorie, o imperioasă nevoie de a sta liniștit se impuneau din ce în ce mai voluntar, mai tenace. Gânditor, lăsă minutele să treacă, tăindu-și orice punct de scăpare și spunându-și: Acum trebuie să fug la ghișeu, să mă grăbesc cu bagajele; ce plictiseală, ce corvoadă! Apoi își repetă din nou: pe mare, am văzut și am gustat ceea ce voiam să văd și să gust. Sunt saturat de viața englezească dinainte de plecare; ar trebui să fiu nebun ca să pierd, printr-o deplasare greșită, senzații nepieritoare. În fine, ce aberație m-a cuprins de am încercat să-mi reneg vechile idei, să condamn fantasmagoriile docile din creierul meu, și să cred, ca un adevărat pui de pasăre, în necesitatea, curiozitatea și interesul unei excursii? Ia te uită, își spuse el, privindu-și ceasul, dar trebuie să mă întorc acasă; și de data aceasta se ridică, ieși și porunci birjarului să-l ducă înapoi la gara din Sceaux și se întoarse cu geamantanele, valizele, cuverturile, umbrelele și bastoanele, la gara din Fontenay, resimțind istovirea fizică și oboseala morală a omului care se întoarce acasă după o călătorie lungă și periculoasă.

CAPITOLUL XII

În zilele care urmară întoarcerii sale, des Esseintes își studie cărțile, și la gândul că ar fi putut să se despartă pentru mult timp de ele simți o satisfacție la fel de afectuoasă ca aceea pe care ar fi simțit-o dacă le-ar fi regăsit după o îndelungată absență. Sub impulsul acestui sentiment, obiectele acestea i se părură noi, fiindcă percepea în ele frumuseți uitate din epoca în care le cumpărase.

Totul, volume, bibelouri, mobile, căpătă un farmec aparte, patul i se păru mai moale, în comparație cu cușeta pe care ar fi ocupat-o în trenul de Londra; serviciul discret și tăcut al servitorilor săi îl încântă, obosit fiind de gândul la servitorii din hotel, vorbăreți și zgomotoși; organizarea metodică a vieții sale era mai de dorit, după ce hazardul peregrinărilor devenea posibil.

Se cufundă din nou în această baie de obiceiuri, căreia regretele artificiale îi insinuau o calitate mai tonică.

Dar volumele sale îl preocupau cel mai mult. Le examinează, le aranjă din nou pe rafturi, verificând dacă căldura și ploaia de la Fontenay nu afectaseră copertile și nu stricase hârtiile rare.

Începu prin a-și muta toată biblioteca latină, apoi puse într-o nouă ordine operele speciale ale lui Arhelau, ale lui Albert cel Mare, ale lui Lulle, ale lui Arnaud de Villanova, tratând despre kabala și științele oculte; în cele din urmă, cercetă una câte una cărțile moderne, și constată cu bucurie că toate rămăseseră intacte și uscate.

Colecția aceasta costase sume considerabile; nu admitea, într-adevăr, ca operele autorilor pe care îi îndrăgea să fie tipărite pe hârtie comună, precum erau cele din bibliotecile oamenilor de rând.

La Paris, altădată, lucrase singur anumite volume pe care muncitorii, special instruiți, le duseseră în brațe la presă; uneori recurgea la Perrin de Lyon, ale cărui caractere zvelte și pure se potriveau cu reeditarea arhaică a vechilor opere; alteori aducea

litere noi din Anglia sau din America, pentru operele actuale; uneori se adresa unei case din Lille care avea de secole o colecție de caractere gotice; până la urmă, cumpăraseră vechea imprimerie Enschedé din Haarlem, care păstra dornurile și bătătoarele caracterelor uitate de civilizație.

Și procedase la fel cu hârtiile lui. Obosit într-o zi de hârtia argintie chinezească, de hârtia japoneză sedefie și aurită, de whatmanul alb, de hârtia dublă olandeză, de hârtia turcească și de hârtia seychal-mills galbenă, și dezgustat de hârtia fabricată mecanic, comandase tije în formă, speciale, din vechile manufacturi din Vire, care folosesc încă piloni folosiți altădată ca să zdrobească cânepa. Ca să introducă puțină variație în colecțiile lui comandase să i se trimită de la Londra stofe apretate, hârtie din păr, hârtie din rips și, ca să-i strivească pe bibliofilii cu superioritatea lui, un negustor din Lubeck îi pregătise o hârtie de lumânare perfecționată, albăstrită, sonoră, puțin casantă, în pasta căreia materia primă era înlocuită cu firisoare de aur, asemănătoare cu cele strălucesc în coniacul de Dantzig.

Își procurase, în condițiile acestea, cărți unice, adoptând formate nefolosite pe care le îmbrăca la Lortic, Trautz-Bauzonnet, Chambolle, succesorii lui Capé, în ireproșabile legături de piele antică, în piele ștanțată de vacă, în piele de țap de Cap, legături pline, cu compartimente și mozaicuri, căptușite cu tabis sau moar, împodobite ecleziastic cu fermoare și colțuri, uneori chiar smălțuite de Gruel-Engelmann cu argint oxidat și emailuri lucide.

Își imprimase astfel cu admirabile litere episcopale de la vechea casă Le Clerc, operele lui Baudelaire într-un format mare asemănător cu cel al cărților de rugăciuni, pe o hârtie japoneză foarte subțire, spongioasă, moale ca o măduvă de soc și imperceptibil colorată, în albeața ei lăptoasă, cu un strop de trandafiriu. Această ediție, imprimată într-un singur exemplar cu cerneală chinezească, neagră și catifelată, fusese îmbrăcată pe dinafară și dinăuntru cu o mirifică și autentică piele de scroafă, aleasă dintr-o mie, de culoare trandafirie, împetriștată la rădăcina părului, și împodobită cu dantele negre marmoreene, miraculos asortate de un mare artist.

În ziua aceea, des Esseintes scoase această carte incomparabilă din raft și o pipăi cu respect, recitind câteva poeme care i se păreau, în cadrul acesta simplu, dar inestimabil, mai pătrunzătoare decât de obicei.

Admirația sa față de acest scriitor era fără limite. După părerea lui des Esseintes, literatura de până la el se limitase să exploreze

suprafața sufletului sau să pătrundă în subteranele lui accesibile și luminate, dezvăluind ici și colo zăcămintele păcatelor capitale, studiind filoanele lor, creșterea lor, notând, ca și Balzac, de exemplu, stratificațiile sufletului posedat de monomania unei pasiuni, de ambiție, de avariție, de prostia paternă, de amorul senil.

Erau, la urma urmelor, excelenta sănătate a virtuților și viciilor, liniștita uneltire a creierelor comune, realitatea practică a ideilor curente, fără nici un ideal de maladivă depravare, fără dedesubturi; în general, descoperirile analiștilor se opreau la speculațiile bune sau rele, clasificate de Biserică; era o simplă investigație, o supraveghere ordinară a unui botanist care urmărește de aproape dezvoltarea prevăzută, înflorirea normală în pământ natural.

Baudelaire mersese mai departe; coborâse până în fundul minei inepuizabile, se angajase să traverseze galeriile abandonate sau necunoscute, ajunsese la aceste districte ale sufletului în care se ramifică vegetația monstruoasă a gândirii.

Acolo, aproape de granițele dincolo de care se află aberațiile și maladiile, tetanosul mistic, febra caldă a desfrâului, febra tifoidă și vomele crimei, găsise clocind sub clopotul mohorât al Plictisului, înspăimântătoarea întoarcere la vârsta sentimentelor și a ideilor.

Revelase psihologia morbidă a spiritului care a atins brumarul senzațiilor; povestise simptomele inimilor obligate de durere, privilegiate de plictis; arătase caria tot mai mare a impresiilor, atunci când entuziasmul și credințele tinereții se vestejesc, atunci când nu mai rămâne decât arida amintire a mizeriilor suportate, a intoleranțelor îndurate, a mototolirilor riscate de inteligențele oprite de o soartă absurdă.

Urmărise toate fazele acestei toamne lamentabile, privind ființa umană dornică să se irite, expertă în înșelătorie, obligându-și gândurile să se trișeze între ele, ca să sufere mai bine, stricând dinainte orice bucurie posibilă, datorită analizei și observației.

Apoi, în această sensibilitate iritată a sufletului, în această ferocitate a reflecției care respinge ardoarea jenantă a devotamentului și ofensele binevoitoare ale carității, văzuse răsărind puțin câte puțin oroarea pasiunilor vârstnice, a acestor amoruri mature, în care unul se dăruiește în timp ce celălalt are încă rezerve, în care oboseala le cere cuplurilor mângâieri filiale, a căror aparență juvenilă pare nouă, candori materne a căror dulceață odihnește și acordă, ca să spunem așa, interesantele remușcări ale unui vag incest.

În pagini magnifice, expusese aceste amoruri hibride, exasperate de neputința în care trebuie să se împlinească, aceste periculoase

minciuni ale stupefiantelor și toxicelor chemate în ajutor ca să adoarmă suferința și să omoare plictisul. Într-o epocă în care literatura atribuia aproape exclusiv durerile vieții nefericirilor unui amor necunoscut sau geloziei adulterului, neglijase aceste maladii infantile și sondase plăgile cele mai incurabile, mai vii, mai profunde, care sunt adâncite de sațietate, de deziluzie, de dispreț, în sufletele ruinate pe care prezentul le torturează, trecutul le scârbește și viitorul le înspăimântă și le disperă.

Cu cât citea mai mult din Baudelaire, cu atât găsea mai mult farmec în acest scriitor care, într-un timp în care versul era folosit ca să descrie aspectul exterior al ființelor și ale lucrurilor, reușise să exprime inexprimabilul, grație unei limbi musculoase și cărnoase, care, mai mult decât oricare alta, posedă această miraculoasă putere de a fixa cu o stranie sănătate de expresie, stările morbide cele mai nevăzute și mai tremurătoare ale sufletelor epuizate și ale inimilor triste.

După Baudelaire, numărul de cărți în limba franceză de pe rafturi era destul de restrâns. Era insensibil la operele pe care trebuie să le ascunzi. Râsul sănătos al lui Rabelais și comicul solid al lui Molière nu reușeau să-i descrețească fruntea, și antipatia sa față de farsele acestea mergea destul de departe ca să nu se teamă să le pună alături, din punct de vedere artistic, cu paradele de clovni care distrează bâlciurile.

În materie de poezie veche, nu îl citea decât pe Villon, ale cărui balade melancolice îl tulburau, și, din când în când, câteva poeme din d'Aubigné, care îi biciuiau sângele cu incredibila virulență a apostrofărilor și blestemelor lor.

În proză, nu punea nici un preț pe Voltaire și pe Rousseau, și nici chiar pe Diderot, ale cărui *Saloane* atât de lăudate i se părea pline de baliverne morale și de aspirații credule; sătul de toată această harababură, se limita aproape în totalitate la lectura oratorilor creștini, la operele lui Bourdaloue și Bossuet ale căror construcție sonoră și împodobită îi impunea respect; dar prefera să savureze acea măduvă condensată în fraze scurte și severe, așa cum făurește Nicole, în panseurile sale, și mai ales Pascal, al cărui pesimism auster și întristare dureroasă îi ajungeau la inimă.

În afară de aceste cărți, literatura franceză începea în biblioteca sa cu secolul de aur.

Ea se împărțea în două grupe: unul cuprindea literatura ordinară, profană; cealaltă, literatura catolică, o literatură specială, puțin cunoscută, descoperită totuși de laici în librării imense, în toate colțurile lumii.

Avu curajul să rătăcească printre aceste cripte și, la fel ca și în arta laică, descoperise, sub un munte de insipidități, câteva opere scrise de adevărați maeștri.

Caracterul distinctiv al acestei literaturi era constanta imutabilitate a ideilor și limbii; asemeni Bisericii, care a perpetuat forma primordială a obiectelor sfinte, și ea a păstrat relicvele dogmelor și a conservat cu evlavie racla în care erau închise, limba oratorică a secolului de aur. După cum declara chiar unul dintre scriitorii ei, Ozanam, stilul creștin nu are ce să facă cu limba lui Rousseau; trebuia să se slujească numai de dialectul folosit de Bourdaloue și Bossuet.

În ciuda acestei afirmații, Biserica, mai tolerantă, închide ochii asupra anumitor expresii, asupra anumitor întorsături împrumutate din limba laică a aceluiași secol, și dialectul catolic s-a scuturat puțin de frazele lui masive, greoaie, mai ales la Bossuet, din cauza lungimii incidentelor și penibilei așezări a pronumelor; dar concesiile se opriseră aici, și altele nu ar fi slujit la nimic, fără îndoială, fiindcă, ușurată astfel, proza aceasta era de ajuns pentru subiectele restrânse pe care se condamnase Biserica să le trateze.

Incapabilă să se ocupe de viața contemporană, să facă viu și palpabil aspectul cel mai simplu al ființelor și lucrurilor, incapabilă să explice vicleniile complicate ale unui creier indiferent față de starea de har, această limbă excela totuși în privința subiectelor abstracte; utilă în discutarea unei controverse, în demonstrarea unei teorii, în incertitudinea unui comentariu, avea, mai mult decât oricare alta, autoritatea necesară ca să poată afirma, fără discuție, valoarea unei doctrine.

Din nefericire, în domeniul acesta ca și oriunde, o imensă armată de pedagogi invadase acest sanctuar și murdărise prin ignoranța și lipsa ei de talent ținuta rigidă și nobilă a acestei limbi; ca o culme a ghinionului, o mulțime de evlavioase se amestecaseră și ele, iar sacristiile neîndemânatică și saloanele imprudente exaltaseră ca pe niște opere de geniu mizerabila vorbărie a acestor femei.

Des Esseintes avusese curiozitatea să răsfoiască, din aceste opere, pe cele ale doamnei Swetchine, soția unui general rus, una dintre cele mai fervente catolice din Paris; citindu-le, fusese cuprins de o plictiseală inalterabilă și copleșitoare; erau mai mult decât proaste, erau comune; lăsau impresia unui ecou reținut într-o capelă înghesuită în care toată lumea zaharisită și cunoscătoare de mâncăruri își mormăie rugăciunile, se întreține în șoaptă despre noutăți, și repetă, cu un aer misterios și profund, câteva banalități despre politică, despre previziunile barometrului, despre starea actuală a atmosferei.

Dar exista și ceva mai rău: o laureată brevetată de Institut, doamna Augustus Craven, autoarea cărților *Povestirea unei surori*, *Éliane* și *Fleurange*, susținute cu mari eforturi viclene și trâmbițate de întreaga presă apostolică. Niciodată, dar chiar niciodată nu își închipuise des Esseintes că se puteau scrie asemenea nimicuri. Cărțile acestea erau, din punct de vedere al concepției, de o asemenea nerozie, și fuseseră scrise într-o limbă atât de grețosă, că deveneau aproape personale, aproape rare.

De altfel, nu printre cărțile scrise de femei ar fi putut des Esseintes, lipsit de candoare și de sentimentalism, să găsească o operă literară după gusturile lui.

Se strădui totuși, cu o atenție pe care nici un dram de nerăbdare nu i-ar fi putut-o altera, să savureze opera fetei geniale, a celei mai nobile Fecioare din grup; eforturile sale eșuară; nu putu înghiți acest *Jurnal*, aceste *Scrisori* în care Eugénie de Guérin celebrează fără discreție prodigiousul talent al unui frate care făcea rime cu o asemenea ingenuitate, cu o asemenea grație, că trebuia să te întorci la operele domnului de Jouy și ale domnului Écouchard Lebrun ca să găsești altele la fel de îndrăznețe și noi!

Încercase zadarnic să înțeleagă deliciile acestor opere, în care descoperim următoarele povestiri: „Am agățat dimineată la căpătâiul patului tatei o cruce pe care i-a dăruit-o ieri o fetiță“; „Mimi și cu mine suntem invitate să asistăm mâine la binecuvântarea unui clopot în casa domnului Roquiers; această plimbare nu îmi displace“; sau se subliniază evenimente de o mare importanță, ca: „Tocmai mi-am pus la gât un medalion al sfintei Fecioare pe care mi l-a trimis Louise ca să apere de holeră“; poezie de felul următor: „O, frumoasa rază de lună oglindindu-se în Evanghelia pe care o citesc!“; sau, în fine, observații pătrunzătoare și fine ca acestea: „Când văd cum trece pe lângă o cruce un om care se închină sau își scoate pălăria, îmi spun: Iată un creștin care trece“.

Și continua tot așa, fără să se oprească, fără să-și tragă suflul, până când Maurice de Guérin moare și sora lui îl plânge pagini de-a rândul, într-o proză apoasă presărată, ici și acolo, de fragmente de poeme a căror sărăcie umilă sfârși prin a stârni compătimirea lui des Esseintes.

Ah! nu voia să recunoască, dar partea catolică era lipsită de dificultăți în alegerea protejaților săi și destul de puțin artistică! Aceste femei limfatice, pe care le îndrăgise atât și pentru care epuizase supunerea foilor lui, scriau toate ca niște eleve de mănăstire, într-o limbă albă, într-un flux de fraze pe care nici un astringent nu le poate opri!

Așa că des Esseintes se întorcea cu oroare de la această literatură; dar nu la fel se întâmpla cu maeștrii moderni ai sacerdoțiului, care îi ofereau compensații suficiente ca să remedieze acest gust rău. Aceștia erau predicatori sau polemiști impecabili și corecți, dar în discursurile și cărțile lor limba creștină sfârșise prin a deveni impersonală, prin a se înțepeni într-o retorică cu mișcări și pauze prevăzute, într-o serie de propoziții construite după un model unic. Și într-adevăr, toți eclesiastici scriau la fel, cu un strop de abandon sau emfază în plus sau în minus, și nu exista aproape nici o diferență între picturile cenușii ale lui NN.SS. Dupanloup sau Landriot, La Bouillierie sau Gaume, Dom Guéranger sau părintele Ratisbonne, Monseniorul Freppel sau Monseniorul Perraud, RR.PP. Ravignan sau Gratry, iezuitul Olivain sau carmelitul Dositheeé, dominicanul Didon sau bătrânul stareț de la Saint-Maximin, reverendul Chocarne.

Adesea, des Esseintes se gândise că trebuia un talent autentic, o originalitate profundă, o convingere bine ancorată ca să dezghețe limba aceasta atât de rece, și să anime acest stil public care nu putea susține nici un gând neprevăzut, nici o teză mai curajoasă.

Totuși, existau câțiva scriitori al căror elocvență înfocată topea și răsucea această limbă, îndeosebi Lacordaire, unul din puținii scriitori pe care îi produsese Biserica în ani de zile.

Închis, ca toți confrății săi, în cercul strâmt al speculațiilor ortodoxe, obligat ca și ei să bată pasul pe loc și să nu se atingă de ideile emise și consacrate de Părinții bisericești și dezvoltate de maeștrii amvonului, reușește să facă o schimbare, să le întinească, să le modifice aproape printr-o formă mai vie și mai personală. Ici și colo, în Conferințele de la Notre-Dame, găsim expresii strălucite, întorsături îndrăznețe, accente de dragoste, flori și strigăte de bucurie, efuziuni pierdute care făceau ca stilul laic să pară afumat. Apoi, în calitate de orator talentat, așa cum era acest călugăr iscusit și blând care nu și-a precupețit eforturile și măiestria în vederea imposibilei misiuni de a împăca doctrinele liberale ale societății cu dogmele autoritare ale Bisericii, dovedea un temperament de ferventă iubire spirituală, de diplomatică tandrețe. Astfel, în scrisorile pe care le adresa tinerilor, apar mângâieri de tată care își mustră copiii, reproșuri surâzătoare, sfaturi binevoitoare, iertări indulgente. Unele erau fermecătoare, mărturisind toată setea sa de afecțiune, iar altele erau aproape impunătoare, susținând curajul și risipind îndoielile prin neclintitele certitudini ale Credinței lui. În concluzie, acest sentiment de paternitate căpăta o nuanță delicată

și feminină, imprimând prozei sale un accent unic în întreaga literatură clericală.

După părerea lui, erau rari preoții și călugării care aveau o oarecare individualitate. Mai mult, câteva pagini ale elevului său, abatele Peyreyne, puteau fi citite. Lăsase o emoționantă biografie a maestrului său, scrisese câteva scrisori amiabile, compusese articole în limba sonoră a discursurilor, pronunțase panegirice dominate în prea mare măsură de un ton declamator. Desigur, abatele Peyreyne nu avea nici emoțiile, nici scânteile lui Lacordaire. Era poate prea mult preot și prea puțin bărbat; totuși, din loc în loc, în retorica predicilor sale izbucneau apropiări curioase, fraze largi și solide, înălțări aproape auguste.

Dar trebuia să ajungă la scriitorii care nu fuseseră primiți în ordine călugărești, la scriitorii laici, legați de interesele catolicismului și devotați cauzei sale, ca să găsească prozatori care meritau aprecierea.

Stilul episcopal, atât de banal mânuit de prelați, se întărise și recâștigase cumva o vigoare bărbătească prin contele de Falloux. Sub aparența lui moderată, acest academician împrășca cu amărăciune; discursurile sale pronunțate în Parlament în 1848 erau difuze și terne, dar articolele publicate în *Correspondentul* și reunite în cărți erau mușcătoare și aspre, sub politețea exagerată a formei lor. Concepute ca niște predici, conțineau o anumită vervă amară și surprindeau prin intoleranța convingerilor.

Polemist periculos din cauza ambuscadelor sale, a întoarcelor logice, pășind alături, lovind pe neașteptate, contele de Falloux scrisese și câteva pagini pătrunzătoare despre moartea doamnei Swetchine, ale cărei opusculi le admira și pe care o considera sfântă.

Dar temperamentul scriitorului se dezvăluia cu adevărat în două broșuri apărute în 1846 și 1880, ultima intitulată *Unitatea națională*.

Însuflețit de o mânie rece, implacabilul legitimist combătea, de data aceasta, contrar obiceiului său, pe față, și lansa incredulilor, în loc de perorație, aceste fulminante invective:

„Și voi, utopiști sistematici, care faceți abstracție de natura umană, ațățători ai ateismului, hrăniți cu ură și himere, emancipatori ai femeii, distrugători ai familiei, genealogiști ai rasei mai-muștelor, voi, al căror nume era altădată o injurie, socotiți-vă mulțumiți: voi ați fost profeții iar discipolii voștri vor fi pontifiții unui viitor abominabil!“.

Cealaltă broșură se numea *Partidul catolic* și era îndreptată contra despotismului *Universului* și contra lui Veuillot, căruia

refuza să-i pronunțe numele. Aici reîncepeau atacurile sinuoase, veninul era filtrat sub fiecare rând în care gentilomul, acoperit de vânătași, răspundea cu disprețuitoare sarcasme șuturilor luptătorului.

Ambele reprezentau bine cele două partide ale Bisericii, în care dizidențele se transformau în uri fără leac: de Falloux, mai mândru și mai dibaci, aparținea sectei liberale în care se reuniseră deja Montalembert și Cochin, Lacordaire și Broglie; aparținea în întregime ideilor *Correspondentului*, o revistă care se străduia să acopere cu o vopsea de intoleranță teoriile imperioase ale Bisericii; Veuillot, mai dezordonat, mai sincer, arunca aceste măști, afirma fără să ezite tirania voințelor de dincolo de munți, mărturisea și reclama cu voce tare nemilosul jug al dogmelor sale.

Își fabricase pentru luptă o limbă particulară, în care intra du Bruyère și limbajul de mahala al lui Gros-Caillou. Acest stil jumătate solemn, jumătate moțic, fluturat de această personalitate brutală, era redutabil de obositor. Grozav de încăpățânat și de curajos, terminase cu unealta aceasta de liber-cugetători și episcopi, lovind cu toată puterea, repezindu-se la dușmanii săi ca un taur, fără să mai țină seama de partidul de care aparținea. Ținut la distanță de Biserică, care nu admitea nici acest stil de contrabandă nici aceste atitudini de barieră, acest derbedeu religios se impusese prin marele său talent, asmuțind toată presa pe care o țesăla până la sânge în *Mirosuri din Paris*, ținând piept tuturor asalturilor, debarasându-se cu lovituri de papuc de toți scriitorășii care încercau să-i sară la picioare.

Din nefericire, acest talent incontestabil nu exista decât în timpul luptei; pe timp de pace, Veuillot era un scriitor mediocru; poeziile și romanele sale trezesc mila; limba sa piperată se îndulcește de nu-ți venea să crezi; zgârcitul catolic se schimbă într-un slăbănog care tușește litanii banale și bâlbâie imnuri copilărești.

Mai emfatic, mai comprimat, mai grav era apologistul iubit al Bisericii, inchizitorul limbii creștine, Ozanam. Deși era dificil de surprins, des Esseintes nu putea să nu se mire de aplombul acestui scriitor care vorbea despre intențiile nepătrunse ale lui Dumnezeu, atunci când trebuia să susțină cu dovezi uluitoarele lui declarații; cu mult sânge rece, deforma evenimentele, contrazicea, mai nerușinat decât panegiriștii celorlalte partide, acte recunoscute de istorie, afirma că Biserica nu își ascunsese niciodată stima față de știință, califica ereziile drept miasme impure, trata budismul și celelalte religii cu un asemenea dispreț,

încât își cerea scuze că murdărea proza catolică prin atacarea doctrinelor lor.

Din când în când pasiunea oratorică insufla o anumită ardore limbii sale oratorice, sub gheața căreia fierbea un curent de violență surdă; în numeroasele sale articole despre Dante, despre sfântul François, despre autorului scrierii *Stabat*, despre poeții franciscani, despre socialism, despre dreptul comercial, despre toate, acest om pleda în apărarea Vaticanului, pe care îl prețuia cu o stimă neclintită, și aprecia toate cauzele după gradul de apropiere sau de depărtare față de cauza lui.

Această modalitate de a răspunde întrebărilor dintr-un singur punct de vedere era adoptat și de acel biet scriitoras pe care unii îl considerau rivalul său, și anume Nettement. Acesta era mai puțin încorsetat, și afecta pretenții mai puțin mândre și mai mondene; de câteva ori, ieșise din temnița literară în care se închidea Ozanam și parcursese operele profane, ca să le judece. Intrase pe bâjbăite în ele, ca un copil într-o peșteră, văzând numai întuneric în jurul lui, călăuzit numai de lumânarea care lumina la câțiva pași.

În această ignoranță, în această umbră, se împiedica la fiecare pas, vorbind despre Mürger care „avea grija stilului cizelat și finisat cu atenție“, despre Hugo care căuta infectul și imundul și pe care îndrăznea să-l compare cu domnul de Laprade, despre Delacroix, care disprețuia regulile, despre Paul Delaroche și despre poetul Reboul pe care îl ridica în slăvi, fiindcă i se părea că are credință.

Des Esseintes nu se putea împiedica să nu ridice din umeri în fața acestor opinii nefericite cuprinse într-o proză asistată, a cărei stofă era deja uzată și începea să se deșire și să se roadă la fiecare colț de frază.

Pe de altă parte, operele lui Poujoulat și de Genoude, Montalembert, Nicolas și Carné nu îi inspirau o mai mare solici-tudine; înclinația sa față de istoria tratată cu o grijă erudită și într-o limbă onorabilă de către ducele de Broglie, și aplecarea sa față de problemele sociale și religioase abordate de Henry Cochin care se descopereau totuși într-o scrisoare în care povestea o emoționantă ceremonie de depunere a jurământului la Sacré-Coeur, nu se pronunțau deloc. De mult timp nu mai deschisese aceste cărți, și demult aruncase la coș puerilele elucubrații ale sepulcralului Pontmartin și ale odiosului Féval, sau încredințase servitorilor săi, pentru o utilizare comună, istorioarele lui Aubineau și Lasserre, acești josnici hagiografi ai miracolelor operate de domnul Dupont din Tours și de Fecioară.

În concluzie, des Esseintes nu reușea să scoată din literatura aceasta măcar o distracție pasageră contra plictisului, așa că înghesui în colțurile întunecate din bibliotecă aceste teancuri de cărți pe care le studiase cândva, când se afla la iezuiți.

— Ar fi trebuit să le abandonez la Paris, își spuse el, ascunzând după celelalte cărțile care îi erau cele mai nesuferite, cele ale abatelui Lamennais și cele ale refractarului sectar atât de magistral, de pompos, de plicticos și găunos, contele Joseph de Maistre.

Un singur volum rămăsese pe raft, la îndemână, *Omul* de Ernest Hello.

Acesta era antiteza absolută a confrăților săi religioși. Aproape izolat de grupul pios înspăimântat de aspectul lui, Ernest Hello sfârșise prin a părăsi drumul intens circulat care duce de la păământ la cer; scârbit, fără îndoială, de banalitatea acestui drum, și de cohorte de pelerini care păseau pe aceeași cărare de secole, unul în spatele celuilalt, mergând în același ritm, oprindu-se în aceleași locuri, ca să schimbe aceleași banalități despre religie, despre Părinții Bisericii, despre aceleași credințe, despre aceiași maeștri, plecase pe cărările lăaturalnice, se oprise în luminișul mohorât a lui Pascal ca să-și recapete răsuflarea, apoi își continuase drumul și intrase mai adânc decât jansenistii, pe care îi hui-duia de altfel, în regiunile gândirii umane.

Întortocheat și prețios, doctoral și complex, prin pătrunzătoarele argumente ale analizei sale, Hello îi amintea lui des Esseintes de studiile minuțioase și pătrunzătoare ale câtorva psihologi increduli dinaintea secolului nostru. Era în el o fărâmă de Duranty catolic, dar mai dogmatic și mai pătrunzător, un mânuitor experimentat al lupei, un inginer savant al sufletului, un ceasornicar abil al creierului, căruia îi plăcea să examineze mecanismul unei pasiuni și să-l explice prin intermediul roților.

În acest spirit bizar alcătuit existau relații de gândire, apropieri și opoziții neprevăzute; apoi, un procedeu foarte curios care transforma etimologia cuvintelor într-o trambulină de idei, a căror asociere devenea uneori încordată, dar rămânea aproape întotdeauna ingenioasă și vie.

Demontase astfel cu o perspicacitate unică, în ciuda construcțiilor sale prost echilibrate, „Avarul“, „omul mediocru“, analizase „Gustul lumii“, „pasiunea nefericirii“, dezvoltase interesante comparații care se pot stabili între operațiunile unei fotografii și cele ale amintirii.

Dar această îndemânare de a mânui unealta perfecționată a analizei, pe care o furase de la inamicii Bisericii, nu era decât una dintre laturile temperamentului său.

În el mai exista o altă ființă: spiritul acesta se dedubla și, în funcție de loc, apărea inversul scriitorului, un fanatic religios și un profet biblic.

Asemeni lui Hugo, de care amintea uneori prin luxația ideilor și frazelor, Ernest Hello se distrase să-l joace pe sfântul Ioan, exilat în insula Patmos; el oficia în calitate de pontif și proorocea din vârful unei stânci fabricate din habotnicia străzii Saint-Sulpice, moralizând cititorul într-o limbă apocaliptică, care seamănă uneori cu amărăciunea unui Isaia.

Afecta atunci nemăsurate pretenții de profunzime; câțiva binevoitori îi laudau geniul, prefăcându-se că îl consideră un mare om, o fântână în care se afla toată știința secolului; poate că era o fântână, dar una secată, în care uneori nu se afla nici o picătură de apă.

În volumul său *Cuvinte ale lui Dumnezeu*, în care parafrazează Scriptura și se străduiește să-i complice sensul, și așa neclar, în cealaltă carte, *Omul*, în broșura sa *Ziua Domnului*, redactată într-un stil biblic, întretăiat și obscur, pare un apostol vindicativ, orgolios, ros de fiere, și se descoperă a fi un diacon atins de epilepsie mistică, un Maestru care are talentul unui sectar arțăgos și feroce.

Numai că, se gândea des Esseintes, această nerușinare maladivă acoperă adesea scăpările inventive ale cazuistului; mai intolerant decât Ozanam, neagă cu îndârjire tot ce nu aparține clanului său, proclamând axiomele cele mai stupefiante, susținând, cu o deconcertantă autoritate, că „geologia se întoarce spre Moise“, că istoria naturală, chimia și toate științele contemporane verifică exactitatea Bibliei; în fiecare pagină se pune problema adevărului unic, a științei supraomenești a Bisericii, totul presărat cu aforisme mai mult decât periculoase și cu imprecășii furibunde, vomitate din plin pe arta ultimului secol.

La acest straniu aliaj se adăuga dragostea față de dulcegăriile blajine, traduceri din cartea *Viziunilor* de Angele de Foligno, o carte de o prostie fluidă inegalabilă, și opere alese din Jean Rusbrock Admirabilul, un mistic din secolul XIII, a cărui proză oferea un amalgam incomprehensibil, dar atrăgător, de exaltații tenebroase, de efuziuni mângâietoare, de transporturi aspre.

Toată poza arogantului pontif care era Hello izvorâse într-o abracadabrantă prefață scrisă despre această carte. După cum remarcă el, „lucrurile extraordinare nu se pot decât bâlbâi“, și le bâlbâie într-adevăr, declarând că „tenebrele sacre în care Rusbrock își întinde aripile de vultur sunt oceanul său, prada sa, gloria sa, și cele patru orizonturi ar fi un veșmânt prea strâmt pentru el“.

Oricum ar fi fost, des Esseintes se simțea atras de acest spirit prost echilibrat, dar subtil; fuziunea între priceputul psiholog și piosul pedagog nu se putuse îndeplini, și aceste salturi, aceste incoerențe chiar constituiau personalitatea sa.

Cu el se adunase micul grup de scriitori care lucrau în fruntea câmpului clerical. Nu aparținea grosului armatei, erau, de fapt, luptătorii de estradă ai unei Religii care nu avea încredere în oamenii de talent, ca Veuillot sau Hello, fiindcă nu i se păreau nici destul de aserviți, nici destul de banali; în fond, ea avea nevoie de soldați care să nu gândească, de trupe de combatanți orbi, de acești mediocri despre care vorbește Hello cu furia unui om care le-a suferit jugul; astfel, catolicismul se grăbise să scoată din rândurile sale pe un pamfletar înrăit, care scria într-o limbă totodată exasperată și prețioasă, prostănacă și sălbatică, Léon Bloy, și aruncase pe ușa librăriilor sale ca pe un ciumat și necurat pe un alt scriitor, Barbey d'Aurevilly, care totuși îl laudase din toate puterile.

E adevărat că acesta era prea compromițător și prea puțin docil; alții își aplecau, de fațadă, capul în fața reproșurilor, și reintrau în rânduri; el era copilul teribil și nerecunoscut al partidului; el îi întrecea pe toți și îi târa în sanctuar descheiați la cămașă. A fost nevoie de imensul dispreț al catolicismului față de talent ca să nu fie excomunicat cu acte în regulă acest straniu servitor care, sub pretextul de a-și onora măestrîii, spărgea geamurile capelei, jongla cu sfintele anaformite, executând dansuri lumești în jurul tabernacolului.

Două opere ale lui Barbey d'Aurevilly îl atrăgeau în mod special pe des Esseintes: *Preotul căsătorit* și *Diabolicele*. Celelalte, cum era *Vrăjita*, *Cavalerul des Touches*, *O veche amantă*, erau cu siguranță mai ponderate și mai complete, dar îl lăsau rece pe des Esseintes, care nu se interesa cu adevărat decât de operele bolnave, consumate și iritate de febră.

Cu aceste volume aproape sănătoase, Barbey d'Aurevilly rătăcise mereu între aceste două gropi ale religiei catolice, care ajung să se unească: misticismul și sadismul.

Dar în cele două cărți pe care le răsfoia des Esseintes, Barbey pierduse orice urmă de prudență, dăduse frâu liber calului, și plecase pe cele două drumuri, pe care le parcursese până la capăt.

Toată groaza misterioasă a evului mediu plana deasupra acestei cărți neasemuite care era *Preotul căsătorit*; magia se amesteca cu religia, cărțile de vrăjitorie cu rugăciunile, și, mai nemilos, mai sălbatic decât Diavolul, Dumnezeuul păcatului

originar o tortura mereu pe nevinovata Calixte, condamnată de El, desenându-i o cruce roșie în frunte, cum însemnaseră odinioară îngerii casele celor pe care El voia să-i ucidă.

Concepute de un călugăr care postește, cuprins de delir, aceste scene se derulează în stilul sacadat al unui agitat; din nefericire, printre creaturile acestea smintite ca niște Copelii galvanizate de Hoffman, altele, cum e Néel de Néhou, păreau să fie imaginate în momentele de năruire care urmează crizelor, și distonează în acest ansamblu de nebunie, umbră în care ele aduc involuntarul comic pe care îl degajă priveliștea unui domn din zinc, care cântă din corn, încălțat cu cizme din piele moale, pe soclul unei pendule.

După aceste divagații mistice, scriitorul avusese o perioadă de acalmie; apoi se produsese o teribilă cădere.

Această credință că omul e un măgar al lui Buridan, o ființă sfâșiată între două puteri egale ca forță, care sun pe rând victorioase și învinse în sufletul său; această convingere că viața umană nu este altceva decât o luptă nesigură între iad și cer; această credință în două entități contrarii, Satan și Hristos, trebuiau să producă până la urmă aceste discordii interioare în care sufletul, exaltat de o neîncetată luptă, ațâțat cumva de promisiuni și amenințări, sfârșește prin a se abandona și se vinde celui care l-a urmărit cu mai multă tenacitate.

În *Preotul căsătorit*, Barbey d'Aurevilly îi cântă imnuri de laudă lui Hristos, a cărui ispitire a reușit; în *Diabolicele*, autorul cedează Diavolului, pe care îl celebrează, și atunci apare sadismul, acest bastard al catolicismului, pe care religia l-a urmărit sub toate formele prin exorcism și ruguri, de-a lungul secolelor.

Această stare atât de curioasă și prost definită nu poate, într-adevăr, să ia naștere în sufletul unui necredincios; ea nu consistă numai din a te lăfăi în excesele cărnii, ațâțate de maltratări sângeroase, fiindcă nu ar mai fi atunci decât o îndepărtare de la simțurile procreării, un caz de lubricitate ajunsă la suprema maturitate; consistă mai ales într-o practicare a sacrilegiului, într-o rebeliune morală, într-un desfrâu spiritual, într-o aberație cu totul ideală și creștinească; rezidă de asemenea în bucuria temperată de teamă, o bucurie asemănătoare cu satisfacția răutăcioasă a copiilor care nu ascultă și se joacă cu lucrurile interzise, din simplul motiv că părinții lor le-au interzis să se apropie de ele.

Într-adevăr, dacă nu ar fi un sacrilegiu, sadismul nu ar avea motive să existe; pe de altă parte, sacrilegiul care decurge din însăși existența unei religii nu poate fi îndeplinit intenționat și perti-

ment decât de un credincios, fiindcă omul nu ar simți nici o bucurie dacă ar profana o lege care îi este indiferentă sau necunoscută.

Forța sadismului, atracția lui stă deci în întregime în satisfacția de a-i transfera lui Satan omagiile și rugăciunile pe care i le datorăm lui Dumnezeu; stă deci în nerespectarea preceptelor catolice pe care le îndeplinești chiar pe dos, înfăptuind, ca să-l batjocorești și mai grav pe Hristos, păcatele pe care le-a blestemat în mod intenționat: degradarea slujbelor religioase și orgia carnală.

În fond, cazul de care și-a legat numele marchizul de Sade era la fel de vechi ca și Biserica; bântuise în secolul al XVIII-lea, transferând, ca să nu spunem mai mult, printr-un simplu fenomen de atavism, practicile nelegiuite ale sabatelor vrăjitoarești din evul mediu.

Dacă ar fi consultat numai *Malleus maleficorum*, acest teribil cod al lui Jacob Sprenger care îngăduie Bisericii să extermine, prin ardere, mii de necromanți și de vrăjitori, des Esseintes ar fi recunoscut în sabatul vrăjitoresc toate practicile obscene și toate blasfemiile sadismului. În afara scenelor josnice dragi Celui rău, a nopților succesiv consacrate împerecherilor îngăduite și neîngăduite, a nopților însângerate de bestialitatea căldurilor, regăsea parodiarea procesiunilor, insulte și amenințări permanente la adresa lui Dumnezeu, devotamentul față de Rivalul său, atunci când celebrau mesa neagră, blestemând pâinea și vinul, pe spatele unei femei în patru labe, al cărei dos gol și permanent murdărit slujea ca altar, iar asistenții se împărtășeau, în batjocură, dintr-o ostie neagră, pe care era imprimat un chip de țap.

Această expulzare de zeflemele necurate, de abjecții mânjitoare este limpede la marchizul de Sade, care își condimentează redutabilele voluptăți cu sacrilegii blasfematoare.

Urlă spre cer, invocându-l pe Lucifer, tratându-l cu dispreț pe Dumnezeu, spunându-i scelerat și imbecil, scuipă pe împărtășanie, încearcă să contamineze cu josnicia lui o Divinitate care speră că o să-l condamne la chinurile iadului, declarând, din bravură, că nu există.

Barbey d'Aureville iubește această stare psihică. Dacă nu merge atât de departe ca marchizul de Sade, proferând blesteme atroce la adresa Mântuitorului; dacă, mai prudent sau mai fricos, pretinde mereu că onorează Biserica, nu își adresează într-o mai mică măsură, cererile sale Diavolului, și alunecă și el, înfruntându-l pe Dumnezeu, spre o erotomanie demonică, născocind monstruoșități senzuale, împrumutând chiar din *Filozofie în budoar* un anumit episod pe care îl asezonează cu noi condimente când scrie povestirea *Cina unui ateu*.

Această carte excesivă îl delecta pe des Esseintes; așa că imprimase, într-un violet episcopal, într-o legătură de purpură cardinală, pe un pergament autentic binecuvântat de călugării din Rote, un exemplar din *Diabolicele*, scris cu litere încârligate și neregulate și parafe cu gheare răsucite, afectând o formă satanică.

După anumite poeme ale lui Baudelaire, care celebrau litanii infernale imitând imnurile din nopțile vrăjitoarești de sabat, volumul acesta era singurul din literatura apostolică contemporană care trata această situație spirituală totodată cucernică și nelegiuită, spre care elanurile catolicismului, stimulate de nevroză, îl împinseseră adesea pe des Esseintes.

Cu Barbey d'Aureville lua sfârșit seria scriitorilor religioși; de fapt, acest paria aparținea, din toate punctele de vedere, literaturii laice, nu celei religioase, care refuza să-l primească; limba sa de un romantism ciufulit, plină de locuțiuni răsucite, de întoarceri neuzitate, de comparații îndrăznețe, trezea cu lovituri de bici frazele care detunau, scuturând din tălângi zgomotoase pe tot parcursul textului. În concluzie, d'Aureville apărea ca un armăsar printre caii castrați care populează grajdurile de peste munți.

Des Esseintes făcea aceste reflecții, recitind câteva pagini din cărțile lui și comparându-i stilul nervos și variat cu stilul limfatic și fix al confrăților săi, gândindu-se și la evoluția limbii, pe care a tratat-o atât de bine Darwin.

Amestecat cu profanii, crescut în plină școală romantică, la curent cu operele noi, obișnuit cu publicațiile moderne, Barbey poseda un dialect care suferise numeroase și profunde modificări, care se reînnoise din secolul de aur.

Limitați din contră pe teritoriul lor, întemnițați în lecturi identice și vechi, ignorând mișcarea literară a secolelor și hotărâți să-și scoată ochii la nevoie ca să nu le vadă, ecleziasticii foloseau o limbă constantă, ca aceea din secolul XVIII, secol pe care descendenții francezilor stabiliți în Canada îl continuă încă în vorbire și scriere, fără ca dialectul lor, izolat de vechea metropolă și înconjurat din toate părțile de limba engleză, să-și poată înnoi cuvintele.

În timpul acesta, sunetul argintiu al unui clopoțel pe care îl suna un îngerăș îl anunță pe des Esseintes că dejunul era gata. Lăsă cărțile, își șterse fruntea și se îndreptă spre sala de mese, spunându-și că, dintre toate aceste volume pe care le aranjase, cărțile lui Barbey d'Aureville erau singurele ale căror idei și stil prezentau această fezandare, aceste pete morbide, aceste epiderme strivite și acest gust veșted, pe care îi plăcea atât de mult să-l savu-reze la scriitorii decadenți, latini și monastici din antichitate.

CAPITOLUL XIII

Anotimpul se deregla din ce în ce mai tare; toate erau amestecate în anul acela; după rafale și cețuri, un cer încălzit ca o placă de tablă apăru la orizont. În două zile, fără nici o tranziție, frigul umed, ceața și torențele de ploaie au fost urmate de o căldură toridă, de o atmosferă teribil de apăsătoare. Aprins parcă de un vătrai furios, soarele se deschise ca o gură de cup-tor, lansând o lumină aproape albă, care ardea ochii; nori prăfoși de scânteii se înălțau de pe drumurile calcinate, prăjind copacii uscați, pârjolind gazonul îngălbenit; reverberația pereților văruiți cu alb, hornurile aprinse pe zincul acoperișurilor și strălucirea geamurilor ardeau; o temperatură de furnal apăsa casa lui des Esseintes.

Pe jumătate gol, deschise un geam, primind în față o răsuflare de furnal încins; sala de mese, în care se refugiase, era înăbușitoare, și aerul rarefiat clocotea. Se așeză, dezolat, fiindcă îi dispă-ruse surescitarea care îl susținuse în timp ce ordona cărțile.

Ca pe toți oamenii chinuiți de nevroză, căldura îl strivea; anemia, ținută în frâu de frig, reîncepu, slăbind corpul slăbit de transpirații abundente.

Cu cămașa lipită de spate, cu dosul umed, cu brațele și picioarele ude, cu fruntea inundată de broboane sărate care se scurgeau pe obraji, des Esseintes zăcea amețit pe scaun; în momentul acela, vederea fripturii de pe masă îl îngrețoșă; porunci să fie luată, comandă ouă fierte, încercă să înghită câteva bucățele, dar i se opreau în gât; greața îl invadea; bău câteva picături de vin care îi arseră stomacul. Își acoperi fața; sudoarea, călduță mai înainte, îi curgea acum rece pe tâmples; supse câteva bucățele de gheață, ca să oprească leșinul; fu zadarnic.

O slăbiciune fără margini îl făcu să se lase pe masă; fiindcă nu avea aer, se ridică, dar firimiturile de ou se umflaseră și se întorceau în gât, sufocându-l. Nu se simțise niciodată atât de neli-niștit, de șubred, de chinuit; ochii i se tulburară, văzu obiectele

dublu, rotindu-se; în curând distanțele se pierdură; paharul i se părea la un kilometru; își spuse că era chinuit de iluzii senzoriale, dar nu putu reacționa; se duse să se întindă pe canapeaua din salon, dar atunci se simți legănat de tangajul unei nave, și slăbiciunea se accentuă; se așează din nou, și hotărî să precipite digestia acestor ouă, care îl sufocau.

Se întoarse în sala de mese și se compară melancolic, în cabina aceasta, cu pasagerii care suferă de rău de mare; se îndreptă împiedicându-se spre dulap, examinează orga de gură, nu o deschise, și alese de pe raftul cel mai de sus o sticlă de benedictină pe care o păstra din cauza formei, care i se părea că sugerează gânduri totodată dulceag desfrânate și vag mistice.

Dar acum rămase indiferent, privind inexpresiv această sticlă pântecoasă de un verde întunecat, care îi evoca în alte momente pe stareții din evul mediu, cu anticul ei pânțec monahal, cu capul și gâtul îmbrăcate într-o glugă de pergament, cu sigiliul de ceară roșie rupt în patru bucăți de trei mitre de argint pe un câmp de azur și întărită la gât, ca o bulă, de legături de plumb, cu eticheta scrisă într-o latină răsunătoare, pe o hârtie îngălbenită și deteriorată de timp: *liquor Monachorum Benedictinorum Abbatiae Fiscanensis*.

Sub această robă de abate, însemnată cu o cruce și cu inițialele ecleziastice D.O.M., strânsă în pergamente și legături, ca o carte autentică, dormea o licoare de culoarea șofranului, de o finețe extraordinară. Ea distila o aromă rafinată de angelică și isop amestecată cu ierburi marine iodate și cu gust de brom și moleșite de zahăr, și stimula cerul gurii cu o fierbințeală alcoolică ascunsă sub o dulceață feciorelnică și novice, flatând mirosul printr-o picătură de dezmăț ascunsă într-o mângâiere totodată copilărească și pioasă.

Această ipocrizie care rezulta din extraordinarul dezacord între recipient și conținut, între conturul liturgic al sticlei și sufletul lui, feminin și modern, îl făcea altădată să viseze; cândva se gândise îndelung în fața ei la călugării care o vindeau, la benedictinii din abația de Fécamp, care aparținând congregației Saint-Maur, celebră prin lucrările ei de istorie, militau sub regulile sfântului Benoît, dar nu respectau normele religioase ale călugărilor albi de la Cîteaux și ale călugărilor negri de la Cluny. Fără să vrea, îi apăreau ca în evul mediu, cultivând plante medicinale, încălzind retorte, rezumând în alambicuri panacee suverane, cu o incontestabilă demnitate.

Bău o picătură din această licoare și simți o ușurare, preț de câteva minute; dar în curând focul pe care îl aprinseseră

picăturile de vin în stomacul lui se întetiră. Aruncă șervețelul, se întoarse în cabinet și se plimbă în lung și-n lat; i se părea că se află sub un clopot pneumatic în care se produce vidul, și o slăbiciune dulce și atroce i se scurse din creier spre toate membrele. Se ținu tare și, fără să mai reziste, pentru prima dată de la sosirea lui la Fontenay, se refugie în grădină și se adăposti sub un copac care arunca un cerc de umbră. Așezat pe gazon, privea cu un aer amețit, straturile de legume pe care le plantaseră servitorii lui. Le privea, dar nu le văzu decât după un sfert de oră, fiindcă o ceață verzuie îi juca înaintea ochilor, și nu îl lăsa să vadă decât imagini nehotărâte, ca pe fundul unei ape, cu aspecte și tonuri schimbătoare.

În cele din urmă, își recăpătă echilibrul și distinse clar cepele și verzele; mai încolo era un strat de lăptucă și, de-a lungul unui gard de nuiiele, un șir de crini albi nemișcați în aerul greu.

Un surâs îi încreți buzele, fiindcă își aminti dintr-o dată de strania comparație a bătrânului Nicandre care asemena, din punct de vedere al formei, pistilul unui crin cu organele genitale ale unui măgar, și își aduse aminte și de un pasaj din Albert cel Mare, cel în care acest taumaturg explică o modalitate foarte ciudată de a afla dacă o fată este încă virgină prin intermediul unei lăptuci.

Aceste amintiri îl făcură să se rătăcească puțin; examinează grădina, privind plantele veștejite de căldură, țărâna fierbinte care fumea aerul fierbinte și prăfos; apoi, deasupra gardului care separa grădinile, aflate la un nivel inferior, de drumul care urca spre fort, văzu niște copii care se jucau în plin soare, la lumină.

Își concentrează atenția asupra unuia din ei când un altul, mai mic și murdar, apărui; avea păr ca de alge plin de nisip, două bile verzi de muci sub nas nasului, niște buze dezgustătoare care mușcau dintr-o felie de pâine cu brânză presărată cu fire de arpagic verde.

Des Esseintes respiră; un apetit pentru substanțe necomesibile, o perversiune îl luă în stăpânire; tartina aceasta mizerabilă îl făcu să saliveze. I se păru că stomacul lui, care refuza orice mâncare, ar fi digerat acest meniu oribil și că cerul gurii lui s-ar fi bucurat ca de un festin.

Se ridică dintr-un salt, alergă la bucătărie, porunci să se caute în sat o pâine neagră, brânză albă, arpagic, spuse să i se pregătească o tartină absolut identică cu cea pe care o morfolea copilul, și se întoarse să se așeze sub arbore.

Țâncii se băteau acum. Își smulgeau bucăți de pâine pe care și se îndesau în gură, sugându-și degetele. Lovituri de pumni și

de picioare plouau și cei mai slabi, trântiți la pământ, dădeau din picioare și plângeau, cu dosul zgâriat de pietre.

Spectacolul acesta îl reînsufleți pe des Esseintes; interesul pentru această luptă îl făcu să uite de slăbiciune; în fața îndârjirii acestor țânci răutăcioși, se gândi la legea crudă și abominabilă a luptei pentru existență, și deși nu avea nici o simpatie pentru acei copiii, nu putu să nu-l intereseze soarta lor și să își spună că ar fi fost mai bine pentru ei dacă mamele lor nu i-ar fi adus pe lume.

Într-adevăr, aceste ființe trebuiau să se lupte cu pecinginea, cu colicile și cu febra, cu rujeola și cu vărsatul în primii ani; cu lovituri de picioare și munci animalice la treisprezece de ani; cu înșelătoriile femeilor lor, cu boli și cu încornorări la vârsta bărbăției; iar la bătrânețe îi așteptau declinul, infirmitățile și agonia într-un azil sau într-un ospiciu.

Și viitorul era, în concluzie, egal pentru toți; nici unii, nici alții nu aveau de ce să se invidieze, dacă aveau un strop de bun simț. Pentru bogați, aceleași pasiuni, aceleași necazuri, aceleași dureri, aceleași boli se produceau într-un mediu diferit, și ele erau însoțite de aceleași bucurii mediocre, alcoolice, literare sau trupești. Exista chiar o vagă compensație pentru toate relele, un fel de justiție care restabilea echilibrul nefericirii între clase, scăpându-i pe cei săraci de suferințele fizice care chinuiau corpul debil și slăbit al bogaților.

Ce nebunie să aduci pe lume copii! se gândi des Esseintes. Și când te gândești că eclesiastici care au depus jurământ de castitate au împins inconștientă până la a-l canoniza pe sfântul Vincent de Paul, fiindcă nu voia ca ființele acestea nevinovate să fie scăpate de torturi inutile!

Datorită odioaselor sale precauții, moartea ființelor lipsite de inteligență și sensibilitate întârziase cu mulți ani, astfel că mai târziu, când puteau să înțeleagă mai mult sau, în orice caz, simțeau mai mult durerea, puteau să prevadă viitorul, să aștepte și să se teamă de această moarte căreia nu îi știau odinioară nici numele, iar unii chiar să o cheme, urând această condamnare la existență făcută în numele unui cod teologic absurd!

Și, de când decedase acest bătrân, ideile lui se dezvoltaseră; copiii abandonați erau ținuti în viață în loc să fie lăsați să moară liniștiți și fără să-și dea seama, și totuși viața aceasta păstrată devenea din zi în zi mai riguroasă și mai aridă!

Sub pretextul libertății și al progresului, Societatea descoperise mijlocul de a agrava mizerabila condiție a omului, smulgându-l din mediul lui, îmbrăcându-l cu un costum ridicol, dăruindu-i

arme personale, abrutizându-l sub o sclavie identică cu cea din care au fost eliberați cândva, din compasiune, negrii, și toate acestea pentru a-l pune să-și asasineze semenul, fără să riște eșafodul, ca ucigașii care operează singuri, fără uniformă, cu arme mai puțin zgomotoase și mai lente.

Ce epocă ciudată, își spunea des Esseintes, în care se invocă interesele umanității și se încearcă să se perfecționeze anestezi-cele pentru a suprima suferința fizică și, în același timp, se pregătesc asemenea stimulente pentru a agrava durerea morală!

Ah! dacă ar trebui vreodată să abolim procrearea inutilă, acum este momentul! Dar aici, legile date de Portalis sau Homais erau încă feroce și ciudate!

Justiției i se păreau naturale fraudele în materie de generare; era un fapt recunoscut, admis că nu exista familie, oricât de bogată, care să nu folosească artificii ce se vindeau liber și pe care nimeni nu se gândea să le interzică. Și totuși, dacă aceste rezerve sau subterfugii erau insuficiente, dacă fraudă eșua și, ca să repara răul, recurgeau la măsuri mai eficace, ah! atunci nu erau destule închisori, destule case de corecție, destule ocne care să închidă oamenii pe care îi condamnau alți indivizi de bună credință care, în aceeași seară, în patul conjugal, făceau tot ce le stătea în puteri ca să nu facă copii!

Înșelăciunea nu era deci o crimă, dar repararea eșecului acestei înșelăciuni, da.

În concluzie, în fața Societății era considerată crimă uciderea unei ființe care are viață; și totuși, expulzând un fetus, distrugem un animal încă neformat, fără viață, și desigur, mai puțin inteligent și mai urât decât un câine sau o pisică pe care ne permitem s-o sugrumăm la naștere!

Ar fi bine să adaug, se gândi des Esseintes, că, pentru mai multă echitate, nu ne grăbim să lovim bărbatul care a greșit, ci femeia, victima greșelii, care plătește pentru faptul că a scăpat un nevinovat de povara vieții!

Mai lipsește ca lumea să se umple de prejudecăți pentru că vrea să reprime manevre atât de naturale, pe care omul primitiv, sălbaticul din Polinezia, le face din instinct!

Servitorul întrerupse caritabilele gânduri pe care le rumega des Esseintes, aducându-i pe o farfurie de argint suflată cu aur tartina pe care o dorise. Un val de greață îl făcu să se cutremure; nu avu curaj să muște din pâine, fiindcă surescitarea maladivă a stomacului trecuse; o senzație de îngrozitoare degradare îl cuprinse din nou; trebui să se ridice; soarele urca încetul cu încetul; căldura devenea mai apăsătoare și mai activă.

– Aruncă tartina aceasta, spuse el servitorului, la copiii care se bat în drum; pentru ca cei mai slabi să fie schilodiți, să nu aibă parte de nici o bucățică, și să fie, în plus, bătuți de părinți când se vor întoarce acasă cu pantalonii rupți și ochii învinețiți; asta le va oferi un indiciu despre viața care îi așteaptă!

Și se întoarce în casă, lăsându-se să cadă într-un fotoliu.

– Totuși, trebuie să încerc să mănânc ceva, își spuse el. Și încercă să înmoaie un biscuit într-un vin vechi de Constantia de J.P.Cloete, din care mai avea câteva sticle în pivniță.

Vinul acesta, de culoarea cojii de ceapă puțin arse, un amestec de Malaga și de Porto cu un buchet dulce, special, și un gust de struguri cu must condensat și sublimat de un soare arzător, îl reconfortase uneori și adesea dăruise o energie nouă stomacului său slăbit de posturile forțate; dar acest tonic, atât de fidel de obicei, eșuă. Atunci speră că un emolient va răcori poate fierul roșu care îl ardea, și recurse la Nalifka, un lichior rusesc, închid într-o sticlă poleită cu aur mat; acest sirop onctuos și cu aromă de zmeură fu și el ineficace. Vai! Trecuse vremea în care des Esseintes, sănătos, urca în plină caniculă într-o sanie și acolo, înfodolit în blănuri pe care le strângea la piept, se silea să tremure și își spunea clănțănind din dinți: Ah! vântul acesta este înghețat; dar aici îngheți de-a binelea! Și reușea să se convingă că era frig!

Din nefericire, remediile acestea nu foloseau la nimic, fiindcă boala devenise reală.

Nu putea nici măcar să apeleze la laudanum; în loc să-l adoarmă, calmantul acesta îl irita atât de tare, că nu mai putea pune geană pe geană! Altădată, voise să-și procure viziuni cu opiu și hașiș, dar aceste substanțe îl făcuseră să vomite și îi deranjaseră grav nervii; trebuise să renunțe și să-i ceară creierului său să-l ducă departe de viață, în vise, fără ajutorul acestor excitante grosolane.

Ce zi! își spunea el acum, ștergându-și gâtul, simțind că forțele care îi mai rămâneau se dizolvau într-o nouă transpirație; o agitație febrilă îl împiedica să stea într-un loc; o dată în plus, rățaci de-a lungul camerelor, încercând toate scaunele, unul după altul. Obosit, sfârși prin a se așeza în fața biroului și, aplecat peste masă, fără să se gândească la nimic, învârti mașinal un astrolab pus, în loc de prespapier, pe un teanc de cărți și note.

Cumpărase acest instrument din alamă gravată și aurită, de origine germană și datând din secolul XVII, la un negustor din Paris, după o vizită la Muzeul din Cluny, în timpul căreia se uitase mult la un minunat astrolab din fildeș cizelat, a cărui înfățișare cabalistică îl fermecase.

Acest prespapier trezi în el un roi de amintiri. Determinate și mișcate de aspectul acestei bijuterii, gândurile sale pleacă de la Fontenay la Paris, la harababura pe care o vânduse, apoi se întoarseră la Muzeul Thermes, și, mintal, revăzu astrolabul de fildeș, în timp ce ochii lui continuau să privească, dar fără să vadă, astrolabul de cupru de pe masă. Apoi ieși din Muzeu, și, fără să părăsească orașul, hoinări pe drumuri, vagabondă pe strada Sommerard și pe bulevardul Saint-Michel, trecu pe străzile învecinate și se opri în fața unor magazine a căror frecvență și înfățișare specială îl uimise de multe ori.

Începută în jurul unui astrolab, această călătorie spirituală se opri la crâșmele din Cartierul Latin.

Își aminti de abundența acestor stabilimente, pe toată strada Monsieur-le-Prince și în capătul străzii Vaugirard care se învecinează cu Odeonul; uneori, urmau una după alta, ca vechile *riddecks* din strada Canal-aux-Harengs, din Anvers, se etalau în șir indian, înălțând deasupra trotuarelor vitrine aproape identice.

Prin ușile întredeschise și prin ferestrele prost acoperite de sticlă colorată sau perdele, își amintea că văzuse femei care mergeau legănându-se și cu gâtul înainte, ca niște găște; altele, tolănite pe banchete, își sprijineau coatele pe marmura meselor și cântau mormăind, cu mâinile la tâmpile; altele se alintau în fața oglinzilor, bătând tactul cu vârful degetelor, cu părul fals aranjat la coafor; altele scoteau din portofele scâlciate grămezi de monede albe și de bănuți pe care îi aliniau, metodic, în grămăjoare.

Cea mai mare parte aveau trăsături masive, voci răgușite, gâturi fleșcăite și ochi pictați, și toate păreau automate puse în mișcare de aceeași cheie, lansând invitații pe același ton, debițând cu același zâmbet aceleași propuneri întortocheate, aceleași reflecții baroce.

Asociații de idei se formară în mintea lui des Esseintes, care ajunsese la o concluzie, acum că îmbrățișa dintr-o privire, în amintire, această îngrămădire de cârciumi și străduțe.

Înțelegea semnificația acestor cafenele care răspundeau dispoziției unei întregi generații, și desprindea din ele sinteza epocii sale.

Și, într-adevăr, simptomele erau limpezi și sigure; casele de toleranță dispăreau, și pe măsură ce una din ele se închidea, o cârciumă își deschidea porțile.

Această diminuare a prostituției în favoarea amorurilor clandestine, reieșea din neînțelesele iluzii ale bărbaților, în materie de dragoste trupestă.

Oricât de monstruos ar părea, crâșmele satisfăceau un ideal.

Deși aplecările utilitare, transmise ereditar și dezvoltate prin nepolitețea precoce și constanta brutalitate a colegilor, transformaseră tinerii din zilele sale într-o generație foarte prost educată și deosebit de realistă și rece, ei mai păstrau încă, în fundul inimii, o floare albastră veche, o vechi ideal de afecțiune râncedă și vagă.

Astăzi, când sângele le fierbe în vine, nu se pot hotărî să intre, să consume și să plătească; în ochii lor e o bestialitate, o împerechere de câine care asaltează fără preambuluri cățeaua; apoi vanitatea fugea, nesatisfăcută, de aceste case de toleranță unde nu exista nici o urmă de rezistență, nici o aparență de victorie, nici preferința așteptată, nici măcar generozitatea unei negustorese care își vinde tandrețea. Din contră, curtea făcută unei fete de cabaret menaja toate susceptibilitățile amorului, toată delicatetea sentimentului. Pe această femeie trebuie s-o cucerești, și cei care obțin de la ea o întâlnire, în schimbul unor remunerații copioase, își imaginează cu bună-credință că au învins un rival, că sunt obiectul unei distincții onorifice, al unui favor rar.

Totuși, această amantă era la fel de stupidă, de interesată, de josnică și dezgustătoare, ca aceea care lucra în casele de toleranță. Ca și aceea, bea fără să-i fie sete, râdea fără motiv, se prăpădea după mângâierile unui țeșător, se insulta și își smulgea părul din cap fără motiv; în ciuda tuturor, de atâta timp, tineretul parizian nu își dăduse încă seama că femeile din crâșme erau, din punct de vedere al frumuseții plastice, al atitudinilor savante și al atuurilor necesare, mult inferioare femeilor închise în saloane de lux! Doamne, își spuse des Esseintes, ce prostănaci sunt oamenii aceștia care se învârt în jurul cabaretului; fiindcă, în afară de ridicolele lor iluzii, ajung chiar să uite pericolul momelii degradante și suspecte, să nu mai țină cont de cantitatea de bani cheltuită pe o consumație stabilită dinainte de patroană, de timpul pierdut în care așteaptă să le fie livrată marfa, amânată ca să crească prețul, de întârzierile repetate pentru a decide și activa jocul bacșișurilor!

Acest sentimentalism imbecil combinat cu o ferocitate practică, reprezenta gândirea dominantă a secolului; aceiași oameni care ar fi scos ochii semenilor ca să câștige zece bănuți își pierdeau toată luciditatea, tot flerul în fața acestor cabarete dubioase care îi hărțuiau fără milă și îi obligau să-și plătească răscumpărarea fără întârziere. Fabricile produceau, familii se înșelau între ele sub pretextul comerțului, ca să se lase până la

urmă storși de bani de fiii lor, care se lăsau la rândul lor escrocați de aceste femei care își spoliau amanții.

În tot Parisul, de la est la vest, de la nord la sud, exista un lanț neîntrerupt de escrocherii, o ciocnire de furturi organizate care se repercutau din aproape în aproape, și totul din cauză că, în loc să mulțumească oamenii imediat, știau să-i lase să rabde și să-i facă să aștepte.

În fond, rezumatul înțelepciunii umane era să lungești cât mai mult lucrurile; să nu spui niciodată un „da“ hotărât; fiindcă nu poți manevra generațiile decât atunci când le faci să-și piardă vremea fără rost!

– Ah! dacă s-ar întâmpla la fel și cu stomacul, suspină des Esseintes, chinuit de o crampă care îi aduse imediat spiritul hoinar înapoi, la Fontenay.

CAPITOLUL XIV

Se scurseră anevoie câteva zile, datorită unor vicleșuguri care reușiră să amânezească repulsia stomacului, dar, într-o dimineață, marinadele care mascau mirosul de grăsime și izul de sânge al cărnurilor n-au mai fost suportate, iar des Esseintes, înfricoșat, se întrebă dacă slăbiciunea sa, deja mare, n-avea să crească, silindu-l să rămână la pat. O luminiță se ivi deodată în suferința sa; își aminti că un prieten al său, fiind o dată foarte bolnav, reușise, ajutându-se de un vas etanș, să oprească anemia, să nu mai slăbească, să-și păstreze cât de cât puterile.

Își trimise grabnic servitorul la Paris, în căutarea acestui prețios instrument, și, după prospectul pe care fabricantul îl adăugase, o învăță el însuși pe bucătăreasă cum să taie carnea de vită în bucăți mici, să o arunce fără apă în această cratiță de cositor, cu o felie de pară și una de morcov, apoi să strângă capacul și să pună totul la fiert, în *bain-marie*, vreme de patru ceasuri.

După acest timp, servitoarea pasa carnea fiartă și îi dădea să bea o lingură din suc gros și sărat ce se lăsase pe fundul oalei. Simțea atunci coborându-i pe gât ceva ca o căldură molică, o mângâiere catifelată.

Această esență de hrană făcea să înceteze spasmele și grețurile și chiar stimula stomacul, care nu mai refuza câteva linguri de supă.

Grație acestui vas, nevroza se potoli, iar des Esseintes își spuse: „Este, oricum, un câștig; poate se va schimba temperatura, iar cerul va vărsa puțină cenușă peste soarele acesta nesuferit care mă epuizează, iar atunci voi rezista astfel până la primele cețuri și friguri.

În această amorteală, în acest plictis leneș în care se scufunda, biblioteca lui, a cărei aranjare n-o dusesese până la capăt, îl sâcăia; cum nu se mai mișca din fotoliu, avea mereu sub ochi cărțile lui profane, așezate strâmb pe rafturi, unele peste altele, proptite între ele sau culcate pe-o parte ca niște cărți de

joc; dezordinea aceasta îi dispăcea cu atât mai mult cu cât contrasta cu echilibrul perfect al operelor religioase, aliniate cu grijă ca la paradă, de-a lungul zidurilor.

Încercă să dreagă haosul, dar, după zece minute de străduință, îl trecură toate apele; efortul îl istovea; se lungi, frânt, pe un divan și chemă servitorul.

La indicațiile lui, bătrânul se apucă de treabă, aducându-i una câte una cărțile, pe care el le examina și le desemna locul.

Totul dură destul de puțin, căci biblioteca lui Des Esseintes cuprindea foarte puține cărți laice, contemporane.

Deoarece le trecuse prin creier așa cum treci niște benzi de metal printr-o filieră de oțel din care ies subțiri, ușoare, aproape reduse la niște fire imperceptibile, sfârșise prin a păstra numai cărțile care rezistau la acest tratament și erau destul de bine călite ca să suporte noul laminor al lecturii; urmărind astfel rafinarea, el restrânsese și aproape eliminase orice plăcere, accentuând și mai mult conflictul iremediabil dintre ideile sale și cele ale lumii în care hazardul făcuse să se nască. Ajunsese, în cele din urmă, să nu mai poată descoperi nici o scriere care să-i satisfacă dorințele tainice; admirația lui se îndepărta chiar și de volumele care contribuiseră la ascuțirea spiritului său, făcându-l atât de bănuitor și de subtil.

În artă, ideile sale porneau totuși dintr-un punct de vedere simplu; pentru el, școlile nu existau; numai temperamentul scriitorului conta; numai munca minții era interesantă, oricare-ar fi fost subiectul tratat. Din nefericire, această apreciere justă, demnă de La Palisse, era aproape inaplicabilă, din simplul motiv că, voind să se descotorosească de prejudecăți, să se abțină de la orice pasiune, fiecare om se îndreaptă totuși cu preferință spre operele care corespund în chipul cel mai intim propriului său temperament și sfârșește prin a le da deoparte pe toate celelalte.

Munca acesta de selecție se desfășurase lent în el; îl adorase odinioară pe marele Balzac, dar, pe măsură ce organismul i se dezechilibra, iar nervii îl luau în stăpânire, înclinațiile lui se modificaseră, iar admirația își schimbă ținta. Curând, deși își dădea seama de nedreptatea sa față de autorul *Comediei umane*, ajunsese chiar să nu-i mai deschidă cărțile, a căror artă robustă îl irita; îl frământau acum alte aspirații, care deveneau, într-un fel, nedefinite.

Privind adânc în sine, el înțelegea totuși, mai întâi, că, pentru a-l atrage, o operă trebuia să îmbrace acel caracter de straniețate căutat de Edgar Poe, dar se aventura și mai departe

pe calea aceasta și cerea flori bizantine ale minții și decadente delicioase ale limbii; dorea o indecizie tulburătoare la care să poată visa, până la o face, după voința lui, mai vagă sau mai clară, după starea de moment a sufletului său. Voia, pe scurt, o operă de artă atât pentru ceea ce era ea în sine, cât și pentru ceea ce-i permitea să-i adauge; voia să meargă cu ea, grație ei, ca susținut de un sprijin, ca purtat de un vehicul, spre o sferă în care senzațiile sublimite să-i provoace o cutremurare neașteptată, ale cărei cauze le-ar căuta, în van, multă vreme.

În fine, de la plecarea din Paris, se îndepărta din ce în ce mai mult de realitate și mai ales de lumea contemporană, de care avea o oroare tot mai mare; ura aceasta îi influențase, inevitabil, gusturile literare și artistice și ocolise cât putea tablourile și cărțile ale căror subiecte se desfășurau în viața modernă.

De aceea, pierzându-și facultatea de a admira frumusețea indiferent de forma sub care se prezintă, la Flaubert *Ispitirea Sfântului Anton* o prefera *Educației sentimentale*; la de Goncourt, pe *Juliette Faustin* lui *Germinie Lacerteux*; la Zola, *Greșeala abatelui Mouret* lui *Gervaise*.

Punctul acesta de vedere i se părea logic; aceste opere mai puțin imediate, dar la fel de vibrante, la fel de umane îl făceau să pătrundă în străfundul temperamentului maeștrilor care-și dăruiau cu un abandon mai sincer avânturile cele mai misterioase ale ființei lor și, totodată, ele îl purtau mai sus decât celelalte, dincolo de viața trivială de care era atât de sătul.

Intra apoi, prin ele, într-o totală comuniune de idei cu scriitorii care le concepuseră, fiindcă ei se aflaseră atunci într-o stare de spirit asemănătoare cu a lui.

Într-adevăr, dacă un om talentat este obligat să trăiască într-o epocă plată și stupidă, artistul este, chiar fără știrea sa, bântuit de nostalgia altui veac.

Neputând decât arareori să ajungă la o armonie cu mediul în care evoluează, fără să mai descopere, prin examinarea acestui mediu și a creaturilor care-l îndură, plăceri de observație și de analiză suficiente spre a-l distra, el simte ivindu-se și înflorind în el fenomene unice. Dorințe confuze de fugă se înfiripă, găsindu-și satisfacția în meditație și studiu. Instinctele, senzațiile, înclinațiile moștenite ereditar se trezesc, devin tot mai puternice și se impun cu o fermitate imperioasă. Își amintește despre ființe și lucruri pe care nu le-a cunoscut personal și vine un moment când evadează nestăpânit din închisoarea veacului său și rătăcește, în deplină libertate, printr-o epocă față de care se simte, cu o ultimă iluzie, mai apropiat.

La unii, este o întoarcere la evurile trecute, la civilizațiile dispărute, la timpurile moarte; la alții, este un avânt spre fantastic și spre vis, o viziune mai mult sau mai puțin intensă a unui timp ce stă să se nască și a cărui imagine o reproduce, fără s-o știe, printr-un efect de atavism, pe cea a epocilor de demult.

La Flaubert, era vorba de tablourile solemne și imense, de luxul grandios în al cărui cadru barbar și splendid gravitau creaturi palpitate și delicate, misterioase și semețe, femei înzestrate, în desăvârșirea frumuseții lor, cu suflute suferinde, în adâncul cărora el deslușea sminteli înfricoșătoare, aspirații nebunești, întristate cum erau de amenințătoarea mediocritate a plăcerilor așteptate.

Toată firea marelui artist strălucea în acele pagini incomparabile din *Ispitirea Sfântului Anton* și din *Salammbô* unde, departe de viața noastră meschină, evoca strălucirile asiatice ale epocilor trecute, înălțările și prăbușirile lor mistice, demențele lor trândave, cruzimile generate de plictisul greoi ce se trage, chiar înainte de-a le epuiza, din opulență și rugăciune.

La de Goncourt, era nostalgia secolului precedent, o întoarcere la eleganțele unei societăți pierdute pe veci. Giganticul decor al mărilor ce se sparg de diguri, al deșerturilor ce se întind dincolo de cuprinderea vederii, sub văzduhul torid, nu exista în opera lui nostalgică, mărginită, în vecinătatea unui parc aulic, în budoarul încălzit de efluviile voluptoase ale unei femei cu zâmbet obosit, cu față perversă, cu ochi neastâmpărați și gânditori. Sufletul cu care dădea viață personajelor nu mai era acela insufolat de Flaubert creaturilor sale, acel suflet revoltat dinainte de inexorabila certitudine că nici o bucurie nouă nu mai este posibilă; era un suflet revoltat mai târziu, prin experiență, de toate strădaniile zadarnice pe care le încercase pentru a crea legături spirituale inedite și a îmbogăți acea plăcere imemorială care se repetă, de la un secol la altul, în pasiunea împlinită, mai mult sau mai puțin ingenios, a perechilor.

Deși a trăit printre noi și a aparținut trup și suflet timpului nostru, Juliette Faustin era, prin influențele ancestrale, o creatură a secolului trecut, din care păstra inima îndrăzneată, delăsarea cerebrală, excesul senzual.

Cartea aceasta a lui Edmond de Goncourt era unul dintre volumele cele mai dragi lui des Esseintes; și, într-adevăr, îndemnul la visare pe care-l căuta se revărsa din această operă în care, sub rîndul scris, răzbătea un alt rînd, vizibil numai spiritului, sugerat de un calificativ ce deschidea porțile pasiunii, de o reticență care lăsa să se ghicească nemărginiri ale sufletului pe care

nici un idiom nu le-ar fi putut acoperi; apoi, nu mai era limba lui Flaubert, acea limbă de o somptuozitate inimitabilă, era un stil perspicace și morbid, nervos și întortocheat, iute în a nota impalpabila impresie care frapează simțurile și provoacă senzația, un stil iscusit în modularea nuanțelor complicate ale unei epoci care era în sine deosebit de complexă. Pe scurt, era verbul indispensabil civilizațiilor decrepite care, pentru a-și exprima nevoile, cer, în orice epocă s-ar produce, noi accepții, întorsături, forme ale frazelor și cuvintelor.

La Roma, păgânismul muribund își modificase prozodia, transmutase limba, prin Ausoniu, Claudian, Rutilius, al căror stil atent și scrupulos, amețitor și răsunător prezenta, mai ales în părțile descriptive de reflexii, umbre și nuanțe, o evidentă analogie cu stilul fraților Goncourt.

La Paris, s-a produs un fapt nemaivăzut în istoria literară; această societate agonizantă a secolului al XVIII-lea, ai cărei pictori, sculptori, muzicieni, arhitecți fuseseră pătrunși de gusturile ei, copleșiți de doctrinele ei, n-a putut modela nici un scriitor adevărat care să-i redea eleganțele muribunde, să-i exprime nectarul plăcerilor sale febrile, atât de crunt ispășite; a trebuit s-așteptăm apariția lui de Goncourt, al cărui temperament e făcut din amintiri, din regrete stârnite încă de spectacolul dureros al mizeriei intelectuale și al aspirațiilor josnice ale timpului său, pentru ca, nu doar în cărțile sale de istorie, ci și într-o operă nostalgică precum *Juliette Faustin*, să poată reînvia însuși sufletul acelei epoci, să-i întrupeze delicatețea nervoasă în această actriță, atât de pornită să-și chinuie inima și să-și exalte mintea spre a savura până la epuizare durerosul leac al iubirii și-al artei!

La Zola, nostalgia era diferită. Nu avea nici o dorință de migrare spre regiuni dispărute, spre universuri rătăcite în noaptea timpurilor; temperamentul său puternic, solid, îndrăgostit de bogăția vieții, de forțele sangvine, de sănătatea morală, îl îndepărta de grațiile artificiale și clorozele fardate ale secolului din urmă, precum și de solemnitatea hieratică, de ferocitatea brutală și de visele efeminate și ambigue ale vechiului Orient. Atunci când a fost și el obsedat de această nostalgie, de această nevoie, care este, de fapt, poezia însăși, de a fugi departe de lumea contemporană pe care o studia, s-a dus într-un sat ideal, unde seva fierbea în plin soare; visa la fantastice împreunări cerești, la lungi leșinuri pe pământ, la ploi fecunde de polen căzând în organele găfâitoare ale florilor: ajunsese la un panteism gigantesc, crease, poate fără voie, prin acest mediu paradisiac în care-i

plasa pe Adam și Eva, un minunat poem hindus, celebrând, într-un stil ale cărui culori, aplicate crude, aveau o bizară strălucire de pictură indiană, imnul cărnii, materia însuflețită, vie, revelându-i prin furia procreativă ființei umane fructul oprit al iubirii, sufocările sale, mângâierile instinctive, atitudinile sale naturale.

Alături de Baudelaire, cei trei maeștri, din toată literatura franceză modernă și profană, captivaseră și modelaseră cel mai mult spiritul lui des Esseints, dar, recitindu-i, se săturase de operele lor, se plictisise să le știe pe de rost în întregime; trebuise, spre a le putea absorbi din nou, să se străduiască a le uita și a le lăsa o vreme pe rafturi, în tihnă.

De aceea acum, când servitorul i le întindea, abia dacă le deschidea. Se mulțumea să-i arate locul pe care trebuia să-l ocupe, având grijă să fie așezate în ordine și la îndemână.

Servitorul îi aduse o serie nouă de cărți; acestea îl tulburară mai mult; erau cărți spre care înclinația lui se îndreptase încetul cu încetul, cărți care, prin chiar defectele lor, îl odihneau după perfecțiunea scriitorilor de mai mare anvergură; și în cazul acesta, urmărind tot rafinarea, des Esseintes ajunsese să caute prin paginile confuze fraze degajând un fel de electricitate care-l făcea să tresară când își descărcau fluidul într-un mediu care părea la început refractar.

Îi plăcea imperfecțiunea însăși, cu condiția să nu fie nici parazită, nici servilă, și poate era un dram de adevăr în teoria lui cum că scriitorul supus decadentei, scriitorul încă personal, dar incomplet distilează un balsam mai iritant, mai stimulator, mai acid decât artistul cu adevărat mare, cu adevărat perfect din aceeași epocă. După părerea lui, printre schițele tulburi ale acestora puteau fi găsite cele mai ascutite exaltări ale sensibilității, cele mai morbide capricii ale morbidității, cele mai deșănțate depravări ale limbii împinsă până la limite să înglobeze, să învaluiască sărurile efervescente ale senzațiilor și ale ideilor.

De aceea, după maeștri, el se adresa unor scriitori pe care disprețul cu care-i trata un public incapabil să-i înțeleagă i-i făceau și mai plăcuți și mai dragi.

Unul dintre ei, Paul Verlaine, debutase odinioară cu un volum de versuri, *Poeme saturniene*, un volum aproape slab, unde se amestecau pastişe după Leconte de Lisle și exerciții de retorică romantică, dar unde se filtra deja, prin unele texte, ca sonetul intitulat „Vis familiar“, adevărata personalitate a poetului.

Căutându-i predecesorii, des Esseintes găsea sub incertitudinile schițelor un talent deja profund îmbibat de Baudelaire, a

căruia influență se accentuase mai târziu, fără ca darul oferit de nedeazămintitul maestru să fie băător la ochi.

Apoi, fiecare dintre cărțile lui, *Cântecul bun*, *Serbările galante*, *Romanțe fără cuvinte*, în fine, ultimul-i volum, *Înțelepciune*, cuprinde poeme în care se arată scriitorul original, distinguându-se de mulțimea confrăților.

Înarmat cu rime obținute prin timpul verbelor, uneori chiar prin lungi adverbe precedate de o monosilabă din care cad ca de pe marginea unei stânci într-o cascadă grea de apă, versul lui, tăiat de cezuri neverosimile, devenea de multe ori deosebit de abscons, cu elipsele lui îndrăznețe și ciudatele incorectitudini, totuși nu lipsite de grație.

Mănuind mai bine ca oricine metrica, el încercase să înnoiască poemele în formă fixă: sonetul îl întorcea cu coada în sus, ca acei pești japonezi din lut policrom, așezați pe soclu cu branhiile-n jos; sau chiar îl deprava, alăturând numai rime masculine, pentru care părea să simtă o atracție; de asemenea, folosea adesea forme bizare, o strofă de trei versuri, din care cel mijlociu rămânea fără rimă, sau un terțet monorim urmat de un vers unic, aruncat în chip de refren și fiindu-și ecou sieși, ca: „Hai să dansăm o gigă!“; folosea și alte ritmuri, în care timbrul aproape șters nu se mai auzea decât în strofe depărtate, ca un sunet stins de clopot.

Dar personalitatea lui rezida mai ales în faptul că putuse să exprime vagi și delicioase confidențe, în șoaptă, în crepuscul. Numai el a știut să-l lase pe cititor să ghicească anumite taine tulburătoare ale sufletului, murmure atât de încete ale gândurilor, mărturisiri abia susurate, atât de întrerupte încât urechea care le percepea rămânea șovăitoare, turnând în inimă langori ațâțate de misterul acestui suflu mai mult ghicit decât simțit. Tot accentul lui Verlaine era în aceste minunate versuri din *Serbări galante*:

*Le soir tombait, un soir équivoque d'automne,
Les belles se pendant rêveuses à nos bras,
Dirent alors des mots si précieux tout bas,
Que notre âme depuis ce temps tremble et s'étonne.*

Nu mai era orizontul imens deschis de porțile de neuitat ale lui Baudelaire, ci, sub un clar de lună, o fantă întredeschisă spre un câmp mai restrâns și mai intim, pe scurt, specific autorului care, în aceste versuri pe care des Esseintes le savura, își formulase astfel sistemul poetic:

*Car nous voulons la nuance encore,
Pas la couleur, rien que la nuance*

.....
Et tout le reste est littérature.

Des Esseintes îl însoțise bucuros în operele lui cele mai diverse. După *Romanțe fără cuvinte*, apărute în tipografia unui ziar din Sens, Verlaine tăcuse mult timp, apoi, în versuri fermecătoare unde pătrundea accentul lin și mișcător al lui Villon, reapăruse, cântând-o pe Fecioară, „departe de zilele noastre de spirit trupesc și de trup trist“. Des Esseintes recitea adesea această carte de *Înțelepciune* și își sugera, în fața poemelor, reverii clandestine, închipuiri ale unei iubiri oculte pentru o Madonă bizantină care se preschimba, la un moment dat, într-o Cydalisă rătăcită în secolul nostru, atât de misterioasă și de tulburătoare încât nu se putea ști dacă aspira la dezmățuri atât de monstruoase încât să devină, o dată împlinite, irezistibile; sau dacă se arunca ea însăși în vis, într-un vis imaculat, unde adorația sufletului ar pluti în juru-i, în stare veșnic nemărturisită, veșnic pură.

Și alți poeți îl îndemneau să li se încredințeze: Tristan Corbière, care, în 1873, în indiferența generală, lansase un volum dintre cele mai excentrice, intitulat *Iubirile galbene*. Des Esseintes, care, urând banalul și comunul, ar fi acceptat nebuniile cele mai stridente, extravagantele cele mai baroce, trăia ceasuri odihnitoare cu această carte în care nostimada era amestecată cu o energie dezordonată, unde versuri deconcertante străluceau în poeme de o perfectă obscuritate, precum li-taniile din *Somn*, încât i se zicea, la un moment dat,

Obscen duhovnic de cucernici născuți morți.

Abia dacă era franceză, autorul vorbea dialectul negrilor, folosea un limbaj de telegramă, abuza de suprimarea verbelor, afișa zeflemeaua, se deda la niște glume de comis-voiajor nesuferit, apoi deodată, în această harababură de cugetări terne și maimuțăreli interlope, țâșnea un strigăt de durere ascuțită, ca o coardă de violoncel ce se rupe. Alături de acestea, în stilul lui bolovănos, sec, descărnat fără rost, presărat cu vocabule rare, cu neologisme neașteptate, fulgurau găselnițe de expresie, versuri nomade amputate de rimă, superbe; în fine, în *Poemele pariziene* des Esseintes descoperise această definiție profundă a femeii:

Eternul feminin al eternului nătâng.

Tristan Corbière celebrase, într-un stil de o concizie aproape puternică, marea din Bretagne, seraiurile marine, iertarea Sfintei Ana și se ridicase chiar până la elocvența urii, în insulta ce le-o arunca, în legătură cu lagărul de la Conlie, indivizilor pe care-i desemna cu numele de „măscăricii de la Patru Septembrie“.

Această fezandare după care poftea și pe care i-o oferea acest poet, cu epitete crisplate, cu frumuseți ce rămâneau mereu într-o stare oarecum suspectă, o regăsea des Esseintes și la un alt poet, Théodore Hannon, un elev al lui Baudelaire și Gautier, mișcat de un sens cu totul special al eleganțelor căutate și-al bucuriilor factice.

Spre deosebire de Verlaine, care se trăgea direct din Baudelaire, mai ales prin latura psihologică, prin nuanța sofisticată a gândirii, prin docta chintesență a sentimentului, Théodore Hannon descindea din maestru mai ales prin latura plastică, prin viziunea exterioară a ființelor și lucrurilor.

Fermecătoarea lui denaturare corespundea în mod fatal cu înclinațiile lui des Esseintes care, în zilele cețoase și ploioase, se închidea în refugiul închipuit de acest poet și își îmbăta ochii cu strălucirile stofelor lui, cu incandescențele pietrelor, cu somptuozitățile, exclusiv materiale, care ajutau incitărilor cerebrale și urcau asemeni unei pudre de cantaridă, într-un nor de tămâie caldă, spre un Idol Bruxelles cu obrazul fardat, cu pân-tecele îmbibat de parfumuri.

Cu excepția acestor poeți și-a lui Stéphane Mallarmé, pe care îi porunci servitorului să-i așeze deoparte, într-un loc al lor, des Esseintes nu prea era atras de poeți.

În ciuda formei magnifice, în ciuda impozantei aluri a versurilor care se înălțau cu atâta strălucire încât, pe lângă ele, până și hexametreele lui Hugo însuși păreau terni și surzi, Leconte de Lisle nu-l mai putea satisface. Antichitatea, atât de minunat reînviată de Flaubert, rămânea în mâinile acestuia nemișcată și rece. Nimic nu tresălta în versurile sale numai de fațadă, care nu susțineau nici o idee; nimic nu trăia în aceste poeme pustii ale căror mitologii impasibile sfârșeau prin a-l îngheța. Pe de altă parte, după ce-l cultivase mult timp, des Esseintes ajungea să se dezintereseze și de opera lui Gautier; admirația lui pentru pictorul fără pereche care era acesta se dizolvase de la o zi la alta, iar acum rămânea mai degrabă mirat decât încântat de descrierile oarecum indiferente. Impresia obiectelor i se fixase pe retina atât de sensibilă, dar rămăsese acolo, fără să-i pătrundă mai mult în minte și în carne; ca o miraculoasă oglindă, se mărginise să reflecteze, cu o claritate impersonală, contururile.

Firește, lui des Esseintes îi plăceau și acum operele acestor doi poeți, așa cum îi plăceau pietrele rare, materiile prețioase și moarte, dar nici o variațiune a acestor desăvârșiți instrumentiști nu-l mai putea extazia, căci nici una nu-l mai ducea spre vis, nici una nu deschidea, cel puțin pentru el, vreo portiță vie care să-i permită să iuțească zborul lent al orelor.

Termina cărțile lor nesătul și la fel se întâmpla cu cele ale lui Hugo; latura sa orientală și patriarhală era prea convențională, prea goală de sens ca să-i mai rețină atenția; iar latura de copil și bunic deopotrivă îl exaspera; a trebuit să descopere *Cântecele străzii și ale pădurii* pentru a aplauda impecabila jonglerie a metricii, dar, la urma urmei, cum ar mai fi dat toate aceste tururi de forță pe o operă nouă a lui Baudelaire care să fie pe potrivă celei vechi, căci, fără îndoială, acesta era cam singurul ale cărui versuri conțineau, sub splendida lor scoarță, o măduvă balsamică și hrănitoare!

Sărind de la o extremă la alta, de la forma lipsită de idei la ideile lipsite de formă, des Esseintes rămânea la fel de circumspect și de rece. Labirinturile psihologice ale lui Stendhal, ocolșurile analitice ale lui Duranty îl seduceau, dar limba lor administrativă, incoloră, aridă, proza lor de închiriat, numai bună pentru ignobila industrie a teatrului, îi repugnau. Apoi, interesantele acțiuni ale iscusitelor lor demontări se exercitau, la drept vorbind, asupra unor minți frământate de pasiuni care nu-l mișcau deloc. Prea puțin îi păsa de afecțiunile generale, de asocierile comune de idei, acum, când capacitatea de reținere a creierului său ajunsese la limită și nu mai admitea decât senzațiile superfine și chinurile catolice și senzuale.

Ca să se bucure de o operă care să îmbine, după gustul lui, un stil incisiv și o analiză pătrunzătoare și felină, a trebuit să ajungă la maestrul inducției, la acel profund și straniu Edgar Poe, pentru care, de când îl tot recitea, dragostea nu i se pierduse câtuși de puțin.

Mai mult decât oricare altul, acesta răspundea poate, prin afinități intime, postulatelor meditative ale lui des Esseintes.

Dacă Baudelaire descifrase în hieroglifile sufletului întoarcerea la vârsta sentimentelor și a ideilor, el, pe calca psihologiei sale morbide, scrutase îndeosebi domeniul voinței.

În literatură, el întrezărise primul, sub emblematicul titlu „Demonul perversității“, acele impulsuri irezistibile pe care voința le suportă fără să le cunoască și pe care patologia cerebrală le explică astăzi într-un mod cât de cât sigur; tot primul, dacă nu a semnalat, măcar a divulgat influența depresivă a fricii care

acționează asupra voinței precum anestezicele care paralizează sensibilitatea și otrava numită curara, care invalidează celulele nervoase motorii; în acest punct, spre această letargie a voinței își orientase el studiile, analizând efectele acestei otrăvi morale, indicându-i simptomele, tulburările ce încep cu anxietatea, se continuă cu angoasa, explodând la sfârșit în groaza care înțepește voința, fără ca inteligența, deși zguduită, să cedeze.

Moartea, de care toți dramaturgii abuzaseră într-atât, el o acutizase într-un fel, o făcuse altfel, introducând în ea un element algebric și supraomenesc; dar, de fapt, nu atât agonia reală a muri-bundului o descria el, cât agonia morală a supraviețuitorului bântuit, în patul de suferință, de monstruoasele halucinații stârnite de durere și istovire. Cu o fascinație atroce, el se apleca spre efectele groazei, spre prăbușirea voinței, le gândea la rece, gâtuindu-l încet pe cititorul sufocat în fața acestor coșmaruri îmbinate mecanic ale febrei.

Cutremurate de nevroze ereditare, înnebunite de coree morale, creaturile lui nu trăiau decât prin nervi; femeile, ca Morella ori Ligeia, posedau o erudiție uriașă, îmbibată de cețurile filosofiei germane și de misterele cabalistice ale vechiului Orient și toate aveau piepturi băiețești și inerte de îngeri, toate fiind, ca să spunem așa, asexuate.

Baudelaire și Poe, aceste două spirite adesea alăturate pe temeiul poeziei lor comune, al înclinației împărtășite spre examinarea maladiilor mintale, se deosebeau radical prin concepțiile afective care ocupau un loc atât de vast în operele lor; Baudelaire cu iubirea sa alterată și nedreaptă, al cărei crud dezgust duce cu gândul la represaliile Inchiziției; Poe, cu iubirile lui caste, eterice, în care simțurile nu există, iar creierul se înalță solitar, fără să corespundă unor organe care, de-ar exista, ar rămâne veșnic înghețate și virgine.

Această clinică cerebrală în care, făcând vivisecții într-o atmosferă sufocantă, acest chirurg spiritual devenea, de cum atenția îi cădea în plictis, prada imaginației sale care-i trimitea, ca niște delicioase miasme, vedenii somnambulice și angelice era pentru des Esseintes o sursă inepuizabilă de presupuneri; dar acum, când nevroza i se agravase, erau zile când aceste lecturi îl istoveau, zile când rămânea cu mâinile tremurânde și urechea la pândă, simțindu-se, la fel de trist ca și Usher, copleșit de o transă irațională, de o spaimă surdă.

Trebuia, de aceea, să fie cumpătat, să se atingă foarte rar de aceste elixiruri, la fel cum nu putea să treacă fără a fi pedepsit

prin vestibulul roșu, îmbătându-se la vederea tenebrelor lui Odilon Redon și a supliciilor lui Jan Luyken.

Și totuși, când se găsea în asemenea dispoziții, literatura întreagă i se părea fadă după aceste teribile filtre importate din America. Se apropia atunci de Villiers de l'Isla-Adam, în a cărei operă răzleață descoperea observații încă incitante, vibrații încă spasmodice, dar care nu proiectau, cel puțin în afară de *Claire Lenoir*, o groază atât de cutremurătoare.

Apărută în 1867 în *Revue des lettres et des arts*, povestirea *Claire Lenoir* deschidea o serie nouă de nuvele, cuprinse sub titlul generic *Povestiri întunecate*. Pe un fond de speculații obscure preluate de la bătrânul Hegel, se agitau ființe contorsionate, un doctor Tribulat Bonhomet, solemn și pueril, o Claire Lenoir nostimă și sinistă, cu ochelari albaștri rotunzi, mari cât monecele de o sută de scuzi, care-i acopereau ochii aproape stinși.

Această nuvelă avea ca subiect un adulter banal și se încheia cu o spaimă indicibilă, atunci când Bonhomet, deschizând ochii lui Claire pe patul morții și străpungându-i cu sonde monstruoase, vedea clar reflectat tabloul soțului care ținea în mână capul tăiat al amantului, urlând, ca un sălbatic, un cântec de război.

Bazată pe observația mai mult sau mai puțin justă că ochii anumitor animale, ai vitelor, de pildă, păstrează până la descompunere, asemeni plăcilor fotografice, imaginea ființelor și a lucrurilor aflate, în momentul în care și-au dat sufletul, sub privirea lor din urmă, această povestire deriva, evident, din cele ale lui Edgar Poe de la care împrumuta descrierea minuțioasă a groazei.

La fel se întâmpla în *Semnul*, inclusă mai târziu în *Povestiri crude*, o culegere de un talent indiscutabil, în care se afla și *Véra*, o nuvelă pe care des Esseintes o considera o capodoperă în miniatură.

Aici, halucinația era marcată de o tandrețe delicată; nu mai apăreau mirajele tenebroase ale scriitorului american, ci o viziune caldă și fluidă, aproape celestă; aducea un contrast, într-un gen identic, cu Beatrice și Ligeia, acele fantome terne și albe, născute de inexorabilul coșmar al opiului!

Această nuvelă pune în joc și operațiunile voinței, dar nu-i mai trata slăbiciunile și înfrângerile sub efectul fricii; studia, dimpotrivă, exaltările ei, sub impulsul unei convingeri orientate spre o idee fixă; îi dovedea puterea, care ajungea chiar să umple atmosfera, să-și impună credința lucrurilor din jur.

O altă carte a lui Villiers, *Isis*, i se părea curioasă din alte motive. Amestecul filosofic din *Claire Lenoir* o copleșea și pe

aceasta, care oferea un incredibil talmeș-balmeș de observații limbute și încâlcite și de amintiri cu vechi melodrame, temnițe, pumnale, scări de frânghie, toate acele exagerări romantice care lui Villiers n-aveau să-i mai reușească în *Elën* și în *Morgane*, piese uitate, publicate de un editor necunoscut, domnul Francisque Guyon, tipograf din Saint-Brieuc.

Eroina acestei cărți, marchiza Tullia Fabriana, bănuită că a deprins știința chaldeeană de la femeile lui Poe și priceperea diplomatică de la Sanseverina-Taxis a lui Stendhal, adoptase, în plus, un aer enigmatic de Bradamante adăugat aceluia de Circe. Aceste amestecuri insolubile îi dădeau o fire confuză în care se ciocneau influențele filosofice și literare, fără a se putea ordona în mintea autorului în clipa când scria prolegomenele acestei opere care urma să cuprindă nu mai puțin de șapte volume.

Dar, în temperamentul lui Villiers, exista și o altă latură, mult mai vie și mai clară, o latură a umorului negru și a batjocurii crude; nu mai aveai de-a face atunci cu mistificările paradoxale ale lui Edgar Poe, ci cu un sarcasm lugubru, asemănător mâniei lui Swift. O serie de texte, *Domnișoarele din Bienfilâtre*, *Arătarea celestă*, *Mașina gloriei*, *Cel mai grozav dineu din lume*, dezvăluie un spirit zeflemitor deosebit de inventiv și de mușcător. Toată abjecția ideilor utilitare contemporane, toată josnicia mercantilă a secolului erau glorificate în texte a căror sfâșietoare ironie îl desfăta pe des Esseintes.

În acest gen de farsă gravă și încrâncenată, nu mai exista altă carte pe măsura acesteia în Franța; cel mult o nuvelă de Charles Cross, *Știința iubirii*, inserată odinioară în *Revue du Monde Nouveau* mai putea să uimească prin nebuniile chimice, prin umorul înțepător, prin observațiile de o bufonadă rece, dar plăcerea era numai relativă, fiindcă execuția suferea de un păcat de moarte. Stilul ferm, colorat, adesea original al lui Villiers dispăruse spre a face loc unei tocături pe tejgheaua literară a primului venit.

— Doamne, Dumnezeu! ce puține cărți pe care să le poți reciti, oftă des Esseintes, uitându-se la servitorul care cobora de pe taburetul pe care se cocoșase, pentru a-i permite să cuprindă cu privirea toate rafturile.

Des Esseintes aprobă din cap. Nu mai rămăseseră pe masă decât două plachete. Îi făcu semn bătrânului să iasă și parcurse câteva file legate în piele de colun, satinată în prealabil la presa hidraulică, pictată în acuarelă cu nori argintii și pagini de gardă din mătase veche, cu desenele puțin șterse de vreme; avea

acea grație a lucrurilor ofilite pe care o slăvea Mallarmé într-un atât de delicios poem.

Aceste pagini, în număr de nouă, erau extrase din exemplarele unice ale primelor două cicluri din *Parnas*, tipărite pe pergament și precedate de acest titlu: *Câteva versuri de Mallarmé*, trasat de un caligraf surprinzător, cu litere unciale, colorate, reliefate, ca în vechile manuscris, cu puncte de aur.

Printre cele unsprezece piese reunite sub această copertă, câteva, *Ferestrele*, *Epilogul*, *Atur* îl atrăgeau; dar una dintre celelalte, un fragment din *Irodiada*, îl subjuga, la anumite ore, ca o vrajă.

În câte seri, sub lampa care lumina cu luminile scăzute liniștea camerei, nu se simțise atins în treacăt de această Irodiadă care, în opera lui Gustave Moreau acum invadată de umbră, se ascundea cu ușurință, lăsând să se întrevadă numai o statuie neclară, încă albă, în sclipirea stinsă a bijuteriilor!

Obscuritatea ascundea sângele, adormea reflexele și aurul, întuneca fundalul templului, îi îneca pe complicii la crimă sub culori moarte și, ocolind numai tonurile deschise ale acuarelei, o scotea pe femeie din învelișul nestematelor și o arăta în toată goliciunea ei.

Ridica temerar ochii spre ea, îi deslușea contururile de neuitat și ea revenea la viață, aducându-i pe buze versurile bizare și tandre pe care Mallarmé le pune în gura ei:

*Ține-mi oglinda! Ah,
Reci ape, ce urâtul îngheață-vă în ramă,
De câte ori, la ore pustii, care destramă,
Pe gânduri, căutându-mi, adânci oglinzi, în voi
Vechi amintiri asemeni unor căzute foi,
Nu m-am văzut în chipul unei năluci livide,
Ci, vai, prin seri, în clarul fântânii voastre vide
mi-am cunoscut tot visul în goliciunea sa!¹*

Iubea aceste versuri cum iubea toate operele poetului care, în secolul sufragiului universal și în vremea lăcomiei după câștig, trăia la distanță de mediul scriitoricesc, adăpostit în dispreț de prostia din jur, complăcându-se, departe de lume, cu surprizele intelectului, cu viziunile minții sale, rafinând gânduri deja specioase, adăugându-le finețuri bizantine, perpetuându-le în deducții ușor sugerate, de care abia le lega un fir imperceptibil.

¹ În Stéphane Mallarmé, *Album de versuri*, traducere de Șerban Foarță, Univers, 1988 (n. trad.).

Aceste idei împletite și prețioase, el le înnodea într-o limbă adezivă, solitară și tainică, plină de retractări de fraze, de turnuri eliptice, de tropi îndrăzneți.

Simțind analogiile cele mai îndepărtate, el desemna adesea, cu un cuvânt ce exprima deopotrivă, printr-un efect de similitudine, forma, parfumul, culoarea, calitatea, strălucirea, obiectul sau ființa cărora ar fi trebuit să-i alăture numeroase și diferite epitete pentru a le revela toate fețele, toate nuanțele, dacă le-ar fi indicat pur și simplu prin denumirea lui tehnică. Ajungea astfel să abolească enunțul comparației, care se stabilizea singură, în mintea cititorului, prin analogie, o dată ce pătrundea simbolul, și nu mai împrăștia atenția asupra fiecărei calități pe care-ar fi putut-o prezenta, unul câte unul, adjectivele înșirate, ci o concentra într-un singur cuvânt, într-un tot, producând, ca pentru un tablou, de exemplu, un aspect unic și complet, un ansamblu.

Această scriere devenea o literatură condensată, o sevă esențială, o artă sublimată; această tactică, folosită la început în mod restrâns, în primele opere, o arbora cu hotărâre Mallarmé într-o poezie despre Théophile Gautier și în *După-amiaza unui faun*, o eglogă, unde subtilitățile plăcerilor senzuale se derulau în versuri misterioase și caline, străpunse deodată de acest strigăt sălbatic și delirant al faunului:

*Putea-voi, oare, singur, atunci, și drept, să intru
În antica lumină și, prin fervori ca dintru
'Nceput, să fiu, ingenui crini! unul dintre voi.*¹

Acest vers, cu monosilabul *lys!* trimis la început, evoca un lucru rigid, avântat, alb, pe sensul căruia sprijinea apoi substantivul *ingenuitate*², rimat, exprima alegoric, într-un singur cuvânt, pasiunea, efervescența, starea de moment a faunului virgin, înnebunit de rut la vederea nimfelor.

În acest poem extraordinar, surprizele imaginilor inedite țâșneau în fiecare vers, când poetul descria elanurile, regretele satirului ce contemplă, pe malul mlaștinii, tufele de trestie purtând încă, într-un tipar efemer, forma adâncită a naiadelor care stătuseră acolo.

¹ Traducere de Șerban Foartă, *ibidem* (n.trad.).

² În original: „Alors m'émerveillerai-je à la ferveur première, / Droit et seul sous un flot antique de lumière, / Lys! et l'un de vous tous pour l'ingenuité”. (n.trad.).

Apoi, des Esseintes simțea insidioase delicii în a pipăi această plachetă minusculă, a cărei copertă din fetru japonez, albă ca laptele prins, era legată cu două fâșii de mătase, una roz de China, cealaltă neagră.

Ascunsă sub copertă, fâșia neagră se unea cu cea roz, care aducea un suflu catifelat, ca o bănuială de fard japonez modern, ca o adăugire libertină, pe albeața antică, la candida carnație a cărții, și se lega de ea, înnodându-și într-o fundă ușoară culoarea sa sumbră de cea deschisă, insinuând un discret avertisment al regretului, o vagă amenințare a tristeții care urmează exaltărilor stinse și surescitărilor potolite ale simțurilor.

Des Esseintes puse pe masă *După-amiaza unui faun* și răsfoi cealaltă plachetă, în care tipărise, spre propriul uz, o antologie de poeme în proză, o capelă închinată lui Baudelaire și deschisă de poemele lui.

Această antologie cuprindea un fragment din *Gaspard al nopții* al fascinantului Aloysius Bertrand, care a transpus metodele lui Leonardo în proză și pictează, cu oxizi metalici, mici tablouri ale căror culori vii sclipesc asemeni emailurilor translucide. Des Esseintes îi adăugase *Vox popului* de Villiers, o piesă superb plasmuită într-un stil de aur, marcat de Leconte de Lisle și de Flaubert, și câteva extrase din delicata *Carte de jad*, al cărei parfum exotic de ginseng și de ceai se amestecă în mireasma proaspătă a apei care susură sub clar de lună, de-a lungul cărții.

Dar, în culegerea aceasta, adunase și câteva poeme salvate din reviste moarte: *Demonul analogiei*, *Pipa*, *Sărmanul copil palid*, *Spectacolul întrerupt*, *Fenomenul viitor* și mai ales *Plângeri de toamnă* și *Tremur de iarnă*, capodopere ale lui Mallarmé ce se numărau și printre capodoperele poemului în proză, căci îmbinau o limbă atât de minunat ordonată încât te legăna prin ea însăși, precum și o incantație melancolică, o melodie îmbătătoare cu gânduri de o sugestie irezistibilă, cu tresăltări ale sufletului senzitiv, ai cărui nervi agitați vibrează cu o acuitate care te pătrunde până la încântare, până la durere.

Dintre toate formele literaturii, des Esseintes o prefera pe cea a poemului în proză. Mănuită de un alchimist de geniu, ea trebuia, după gustul lui, să cuprindă, în micul volum, ca o esență de carne, puterea unui roman din care să suprime lungimile analitice și abundența descriptivă. De multe ori, des Esseintes meditase la această problemă care-l preocupa, scrierea unui roman concentrat în câteva fraze care să conțină seva distilată a suctelor de pagini mereu folosite la stabilirea mediului, la trasarea caracterelor, la adunarea observațiilor și a faptelor mărunte.

Cuvintele alese ar fi atunci în asemenea măsură impermutabile, încât le-ar substitui pe celelalte; adjectivul, fixat într-un mod atât de ingenios și definitiv încât cu greu ar putea fi deposedat de locul său, ar deschide asemenea perspective încât cititorul ar putea visa, săptămâni întregi, la sensul lui, deopotrivă precis și multiplu, ar constata prezentul, ar reconstrui trecutul, ar ghici viitorul sufletelor personajelor, revelate de lumina acestui epitet unic.

Romanul, astfel conceput, condensat într-o pagină sau două, ar deveni o comuniune de gândire între un scriitor magic și un cititor ideal, o colaborare spirituală consimțită între zece persoane superioare împrăștiate în univers, o delectare oferită celor delicați, accesibilă numai lor.

Într-un cuvânt, poemul în proză reprezenta, pentru des Esseintes, seva concretă a literaturii, esența artei.

Această succulență dezvoltată și redusă într-o picătură exista deja la Baudelaire și în acele poeme ale lui Mallarmé pe care le sorbea cu o plăcere atât de profundă.

Închizând antologia, des Esseintes își spusese că biblioteca lui se oprea la această ultimă carte și, probabil, nu va mai crește.

Într-adevăr, decadența unei literaturi atinse iremediabil în organismul ei, slăbită de învechirea ideilor, epuizată de excesele sintaxei, sensibilă doar la curiozitățile care-i înfierbântă pe bolnavi și totuși grăbită să exprime, în apus, totul, încrâncenată în dorința de a repara toate omisiunile plăcerii, de a lăsa ca moștenire cele mai subtile amintiri ale durerii, pe patul de moarte se întrupase în Mallarmé în chipul cel mai desăvârșit și mai rafinat.

Erau aici, împinse până la ultimele expresii, chintesențele lui Baudelaire și Poe; erau finele și puternicele lor substanțe, încă distilate și emanând noi miresme, noi beții.

Era agonia limbii vechi care, mușcănd de la un secol la altul, ajungea să se dizolve, atingând acel *deliquium* al latinei care se stingea în misterioasele concepte și enigmaticele expresii ale Sfântului Bonifaciu și Sfântului Adhelm.

În fond, descompunerea limbii franceze se produsese dintr-o dată. În limba latină, o lungă tradiție, o distanță de patru sute de ani se întindeau între verbul pestriț și superb al lui Claudian și Rutiulius și verbul macerat din secolul al VIII-lea. În limba franceză, nici un gol de timp, nici o succesiune a epocilor nu avuseseră loc; stilul pestriț și superb al fraților Goncourt și stilul macerat al lui Verlaine și Mallarmé se ciocneau la Paris, trăind în același timp, în aceeași epocă, în același veac.

Iar des Esseints zâmbi, privind un volum *in-folio* deschis pe pupitrul capelei sale, gândindu-se că va veni clipa când un erudit va întocmi, pentru decăderea limbii franceze, un glosar pe potriva celui în care savantul du Cange a notat ultimele îngăimări, ultimele zbateri, ultimele izbucniri ale limbii latine care horcăia de bătrânețe în adâncul mănăstirilor.

CAPITOLUL XV

Aprins ca un foc de paie, entuziasmul său pentru mâncarea pregătită în vasul etanș se stinse imediat. Dispepsia nervoasă, care amorțise, se trezi: apoi, această esență de hrană concentrată, care-i încălzea interiorul, îi provocă în măruntaie o asemenea iritație, încât des Esseintes trebui să pună capăt acestui fel de a se hrăni.

Maladia își urmă cursul, escortată de fenomene necunoscute. După coșmaruri, după halucinațiile gustului, după tulburările de vedere și tusea seacă, la fel de regulată ca mersul unui orologiu, după pulsația sângelui în artere și după bătăile inimii și sudorile reci, apărură iluziile auditive, aceste alterări care nu se ivesc decât în ultima fază a bolii.

Ros de o febră arzătoare, des Esseintes auzea brusc foșnele apei, zborul roiurilor de viespi, apoi aceste zgomote se confundară într-unul singur care semăna cu zgomotul unei clopotnițe; acest zgomot se limpezi, se atenuă și puțin câte puțin se defini ca sunetul argintiu al unui clopot.

Atunci, își simți creierul delirant purtat pe sus de aceste unde muzicale, rostogolit în vârtejurile mistice ale copilăriei sale. Cântecul învățat la iezuiți i se iviră din nou în minte, aducând cu ele amintirea internatului, capela în care răsunară, repercutându-și halucinațiile în organele olfactive și vizuale, voalându-le cu fum de tămâie și cu tenebrele iradiate de luminile vitraliilor sub boltele arcuite.

La iezuiți, ceremoniile religioase se practica cu mare pompă; un excelent organist și o remarcabilă măiestrie făceau din aceste exerciții spirituale un deliciu artistic profitabil pentru acest cult. Organistul era îndrăgostit de vechii maeștri și, în zilele de sărbătoare, celebra mesele lui Palestrina și Orlando Lasso, psalmii lui Marcello, oratoriile lui Haendel, acordurile lui Sebastien Bach, executa facilele compilații ale părintelui Lambillotte care le plăceau atât de mult preoților, și acele *Laudi*

spirituali din secolul al XVI a căror frumusețe sacerdotală îl captivase de atâtea ori pe des Esseintes.

Dar mai ales încerca o inefabilă veselie când asculta cântul gregorian pe care organistul îl păstrase în repertoriu, în ciuda noilor mode.

Această formă considerată acum o formă caducă și gotică de liturghie creștină, ca o curiozitate arheologică, ca o relicvă a vechilor vremuri, era verbul vechii Biserici, sufletul evului mediu; era rugăciunea eternă cântată, modulată după elanurile sufletului, imnul permanent lansat de secole întregi către Cel de Sus.

Această melodie tradițională era singura care, cu unisonul ei puternic, armoniile solemne și masive, ca niște pietre șlefuite, se potrivea cu vechile bazilici și umplea bolțile romane, părrând a fi însăși vocea și emanația acestor bolți.

De câte ori des Esseintes nu fusese cuprins și încovoiat de un suflu irezistibil, în timp ce cântul gregorian, ajuns la partea *Christus factus est*, se ridica spre boltă în timp ce stâlpii se cutremurau printre norii mișcători ai cădelnițelor, sau când *De profundis* gemea, lugubru ca un plânset reținut, sfâșietor ca un apel disperat al omenirii plângându-și destinul muritor, implorând mila înduioșată a Mântuitorului său!

În comparație cu acest cânt magnific, creat de acest geniu al Bisericii, impersonal, anonim ca și orga al cărei inventator este necunoscut, orice muzică religioasă i se părea profană. În fond, în toate operele lui Jomelli și Porpora, Carissimi și Durante, în compozițiile cele mai admirabile ale lui Haendel și Bach, nu se afla renunțarea la succesul față de public, sacrificarea unui efect de artă, abdicarea unui orgoliu omenesc care se asculta pe sine în rugăciune; mai mult, cu mese de Lesueur celebrate la Saint-Roch, stilul religios se afirma, grav și august, apropiindu-se de punctul de vedere al asprei nudități, al austerei maiestăți a bătrânului cânt gregorian.

De atunci, absolut revoltat de faptul că imnul *Stabat* ajunsese inspirație pentru cei ca Pergolèse și Rossini, de această intruziune a artei mondene în arta liturgică, des Esseintes se ținuse deoparte de aceste opere echivoce pe care Biserica indulgentă le tolerează.

De altfel, această slăbiciune consimțită din dorința de a urma rețete și sub aparența înșelătoare a atragerii credincioșilor, ajunsese repede la cânturi împrumutate din operele italiene, la cavatine abjecte, la cadriluri indecente, ridicate la rangul de muzică de mare orchestră chiar în bisericile transformate în budoare, cotropită de histrionii de teatru care răgeau

acolo sus, în timp ce femeile leșinau în urlete care murdăreau sfintele sunete ale orgii!

De ani întregi, refuzase cu obstinație să ia parte la aceste festine pioase, rămânând cu amintirile sale din copilărie, regre-tând chiar că auzise câteva *Te Deum* create de marii maeștri, căci își amintea acest admirabil *Te Deum* al cântului gregorian, acest imn atât de simplu, atât de grandios, compus de un sfânt oarecare, sfântul Ambrozio sau sfântul Hilaire, care, în lipsa complicatelor resurse ale unei orchestre, în lipsa mecanicii științei moderne, revela o credință ardentă, o jubilarie delirantă care se înălța din sufletul omenirii întregii, în accente pătrunse de har, convinge, aproape celeste!

De altfel, ideea lui des Esseintes despre muzică era în flagra-nță contradicție cu teoriile pe care le profesa în privința celor-lalte arte. În materie de muzică religioasă, nu aproba cu adevărat decât muzica monastică a evului mediu, această muzică emaciată care acționa instinctiv asupra nervilor, la fel ca anumite pagini ale vechii latinități creștine; apoi, trebuia să recunoască, era inca-pabil să înțeleagă artificiiile pe care maeștrii contemporani le in-troduseseră în arta catolică; mai întâi, nu se ocupase de studiul muzicii cu aceeași pasiune care îl mânase spre literatură și pic-tură. Cântase la pian ca un amator, apoi, după lungi eforturi, aproape că reușise să descifreze o partitură, dar ignora armonia, tehnica necesară pentru a prinde într-adevăr o nuanță, pentru a aprecia finețea unei note, pentru a savura, în deplină cunoștință de cauză, rafinamentul muzicii. Pe de altă parte, muzica profană este o artă a promiscuității atâta timp cât nu poate fi savurată acasă, așa cum se citește o carte; ca să o degustăm, ar fi trebuit să se amestece cu acest public invariabil care se înghesuie în tea-tre și care asediază ciroul de iarnă unde, sub razele oblice ale soa-relui, într-o atmosferă de baie publică, se vede un om cu alură de dulgher, care masacrează episoade răzlețe din Wagner, spre imensa bucurie a unei mulțimi inconștiente!

Nu avusese curajul să se scufunde în această baie a mulți-mii, pentru a merge să asculte Berlioz, din care câteva fragmente îl subjugaseră cu exaltarea lor pasionată și fugile lor tresăltânde, și știa cu siguranță că nu exista nici măcar o scenă, nici măcar o frază din opera prodigiosului Wagner care să poată fi detașată nepedepsit din ansamblu. Fragmentele, decupate și servite pe platoul unui concert, își pierdeau orice semnificație, rămâneau private de sens, dat fiind că, la fel ca niște capitole care se com-pletează unele pe altele și conduc spre aceeași concluzie, în același scop, melodiile servesc pentru a desena caracterul

personajelor, a le reda gândurile, a exprima mobilurile lor vizibile sau secrete, și că ingenioasele și persistentele lor întorsături nu puteau fi înțelese decât de un auditoriu care urmărea subiectul încă de la început și vedea puțin câte puțin personajele precizându-se și crescând într-un mediu din care nu puteau fi îndepărtate; altfel mureau, precum crengile tăiate dintr-un arbore.

De aceea des Esseintes se gândea că, din această turmă de melomani care se extazia duminica pe banchete, de-abia dacă existau douăzeci care cunoșteau partitura masacrată în timp ce muncitoarele se înduplecau din când în când să tacă pentru a-i lăsa să asculte orchestra.

Dat fiind și că un patriotism inteligent împiedica orice teatru franțuzesc să reprezinte o operă de Wagner, nu le rămânea curioșilor care ignoră arcanele muzicii și care nu vor sau nu pot să se ducă la Bayreuth decât să rămână acasă; era cel mai înțelept lucru pe care îl putea face și el.

Pe de altă parte, muzica mai pe înțelesul publicului, mai facilă, și fragmentele independente din vechile opere nu-i plăceau deloc. Acordurile joase ale lui Auber și Boieldieu, Adam și Flotow și locurile comune ale retoricilor profesate de Ambroise Thomas și Bazin îi producea repulsie, ca și maimuțările demodate și grațiile populiste ale italienilor. Se îndepărtase, așadar, cu hotărâre de arta muzicală, și, de ani întregi de când dura această abstenență a sa, nu își amintea cu plăcere decât anumite ședințe de muzică de cameră când Beethoven, și mai ales Schumann și Schubert, îi zdruncinaseră nervii în același fel în care îl impresionaseră cele mai intime și cele mai turmentate poeme ale lui Edgar Poe.

Anumite păți pentru violoncel de Schumann îl lăsaseră găfâind, sugrumat de un val sufocant de isterie; dar mai ales liederurile lui Schubert îl înălțaseră, îl scosesea din firea lui, apoi îl făcuseră să cadă într-o prostrație asemănătoare celei care urmează unei pierderi de fluid nervos, ca după un ospăț mistic mult prea îndestulat al sufletului.

Această muzică îi pătrundea, tremurând, până în oase și refula un infinit de suferințe uitate, de plictiseală veche, în inima sa uimită când descoperea câte nefericiri confuze și vagi dureri puteau să fie conținute în străfundurile ei. Această muzică de disperare, strigând din adâncul ființei, îl terifia, fermecându-l. Niciodată nu reușise să își repete partea cu „tânguirile tinerei fete“ fără să-i vină lacrimi în ochi, pentru că exista în acest lamento ceva mai mult decât trist, ceva sfâșietor care îi răscolea măruntaiele, ceva asemănător cu sfârșitul.

Și totdeauna, când îi reveneau pe buze, aceste tânguiri alese și funebre îi aminteau un peisaj de periferie, un peisaj avar, mut, în care, fără zgomot, se pierdeau în crepuscul șiruri de oameni hărțuiți de viață, încovoiați, în timp ce el, scăldat în amărăciune, plin de dezgust, se simțea singur în natura plină de lacrimi, foarte singur, doborât de o indicibilă melancolie, de o disperare obstinată, a cărei misterioasă intensitate excludea orice consolare, orice milă, orice repaos. Asemănător cu un glas al morții, acest cântec disperat îl obseda acum, în timp ce stătea culcat, doborât de febră și agitat de o anxietate cu atât mai greu de potolit, cu cât nu-i discerneau cauza.

Sfârșea prin a se abandona în derivă, rostogolit de un torrent de neliniști care răspândeau această muzică îndiguită subit, pentru un minut, de cântecul psalmilor care se înălța, pe un ton lent și jos, în mintea sa; i se părea că tâmplele-i dureroase erau lovite de limbi de clopote.

Într-o zi, totuși, aceste zgomote se liniștiră: se trezi mai bine și îi ceru servitoarei să îi aducă o oglindă; ea i-o dădu numaidecât; abia se recunoștea – fața îi era pământie, buzele umflate și uscate, limba încărcată, pielea aspră; părul și barba pe care servitorii nu i le mai potriviseră cu foarfecele de când căzuse bolnav sporeau și mai tare oroarea feței supte, a ochilor măriți și apoși care aveau o lucire febrilă pe chipul scheletic, plin de fire de păr aspre, zbârlite. Mai mult decât slăbiciunea lui, mai mult decât vomităturile prin care stomacul lui respingea orice mâncare, mai mult decât disperarea în care se afunda, schimbarea propriului său chip îl înspăimântă. Se gândi că era pierdut, apoi, în nefericirea care-l strivi, o energie de om încolțit îl făcu să se ridice în capul oaselor și îi dădu puterea de a-i scrie medicului său de la Paris o scrisoare; îi porunci servitorului să plece de îndată să-l caute și să-l aducă la căpătâiul său cu orice preț.

Brusc, trecuse de la renunțarea totală la speranța cea mai vie; acest medic era un specialist celebru, un doctor renumit pentru succesul său în tratarea maladiilor nervoase: „Trebuie să fi vindecat cazuri și mai periculoase decât boala mea“, își zise des Esseintes; „în mod sigur voi fi pe picioare în câteva zile“. Apoi o deziluzionare absolută urmă acestei încrederi: oricât de savanți ar fi medicii, nu știu aproape nimic despre nevroze, nu le cunosc nici măcar originile. Ca și alții, acesta îi va prescrie eternul oxid de zinc și chinină, bromură de potasiu și valeriană; cine știe, continua el, agățându-se ca un înecat de un pai, dacă aceste leacuri nu m-au ajutat până acum, poate fi din cauză că nu am știut să le folosesc în dozele potrivite.

Cu toate acestea, această așteptare a unei alinări îl întărea, dar o teamă nouă puse stăpânire pe el; dacă medicul lui ar fi la Paris! Dacă ar veni până acolo! Și imediat, i se făcu o teamă distrugătoare că poate servitorul nu avea să-l găsească pe medic. Începu din nou să-și piardă cunoștința, trecând într-o clipă de la speranța cea mai lipsită de rațiune la transele cele mai nebunești, exagerându-și și șansele de vindecare rapidă și temerile de primejdie iminentă: orele trecură și veni momentul în care, disperat, la capătul puterilor, convins că medicul nu va veni, își repetă cu furie că, dacă s-ar fi gândit din timp să ceară ajutor, ar fi fost salvat; apoi mânia împotriva servitorului, împotriva medicului, dispăru, și apoi se irită împotriva lui însuși, reproșându-și că așteptase atât de mult timp înainte să se îngrijească, convingându-se că s-ar fi vindecat dacă măcar cu o zi mai devreme ar fi cerut medicamente puternice și îngrijiri folositoare.

Puțin câte puțin, aceste alternanțe de alarmă și de speranță care se zdruncinau în capul lui, aceste șocuri sfârșiră prin a-l zdrobi; căzu într-un somn de epuizare, străbătut de vise incoerente, într-un fel de leșin întrerupt de treziri înconștiente; atât de tare pierduse noțiunea dorințelor și a temerilor lui, încât rămase aiurit, nemaîncercând nici o uimire, nici o bucurie când medicul intra în încăpere.

Servitorul fără îndoială că îl pusese la curent cu viața pe care o dusesese des Esseintes și cu diversele simptome pe care reușise să le observe din ziua în care își ridicase stăpânul, doborât de violența parfumurilor, de lângă fereastră, pentru că doctorul îi puse destul de puține întrebări pacientului, ale cărui antecedente le cunoștea, de altfel, de ani întregi; dar îl examină, îi ascultă bătăile inimii și îi privi cu atenție urina, în care anumite dăre albe îi revelară una dintre cauzele cele mai decisive ale nevrozei. Scrise o rețetă și, fără a mai spune un cuvânt, plecă, după ce anunțase când avea să mai vină.

Această vizită îl liniști pe des Esseintes, dar până la urmă tăcerea doctorului îl îngrijoră și îl presă pe servitor să nu-i ascundă adevărul. Acesta îi spuse că doctorul nu manifestase nici o neliniște, iar des Esseintes, oricât de neîncrezător era, nu reuși să vadă pe chipul liniștit al bătrânului nici un semn care ar fi trădat minciuna.

Atunci gândurile i se mai limpeziră: de altfel, suferințele îl lăsaseră și slăbiciunea pe care o resimțea în membre se transformase într-un fel de alinare, într-o mângâiere în același timp indecisă și lentă. Până la urmă se miră și fu mulțumit că nu se îndopase cu medicamente și fiole, și un palid surâs îi înflori pe

buze când servitorul îi aduse un lichid hrănitor cu peptonă de injectat în anus și îi spuse că vor repeta procedura de trei ori în următoarele douăzeci și patru de ore.

Operațiunea reuși, și des Esseintes nu se putu împiedica să nu-și adreseze felicitări tacite a propos de acest eveniment care încorona, într-un fel, existența pe care și-o crease acolo; înclinația sa către artificial atinsese acum satisfacția supremă, fără măcar ca el să fi voit asta; hrana astfel absorbită era, în mod sigur, ultima perversiune la care s-ar fi gândit cineva.

Ar fi delicios, se gândi el, dacă aș putea, după însănătoșire, să continuu acest regim simplu. Ce economie de timp, ce radicală descotorosire de aversiunea pe care le-o inspiră carnea oamenilor lipsiți de poftă de mâncare! Ce înlăturare definitivă a plictiseli care decurge din obligația de a alege felurile de mâncare, care nu sunt infinite! Ce protest energic împotriva păcatelor josnice ale lăcomiei! Și ce insultă decisivă aruncată în fața bătrânei naturi ale cărei pretenții monotone ar fi contrazise pentru totdeauna!

Și continuă, vorbind cu voce joasă: ar fi ușor să-și întetească foamea înghițind un aperitiv sever, apoi, la ora când ar trebui, logic, să spună: „Cât o fi ceasul? Mi-e tare foame“ I s-ar pune masa așezând magicul instrument pe fața de masă și apoi, în timpul cât s-ar spune o rugăciune de binecuvântare a hranei, ar scăpa de corvoada plictisitoare și vulgară a cinei.

La câteva zile după aceea, servitorul aduse un lichid care avea o culoare și un miros diferite de acelea ale peptonei.

– Dar nu este același! strigă des Esseintes privind foarte emoționat lichidul vărsat în aparat. Apoi ceru, precum ceri un meniu la restaurant, rețeta medicului și citi:

ulei de ficat de morun 20 grame

supă de vită 200 grame

vin de Burgundia 200 grame

gălbenuș de ou 1.

Rămase visător. El care nu putuse, din pricina stomacului său șubred, să se intereseze serios de arta bucătăriei, se suprinse meditănd asupra unor combinații de fals degustător de feluri rafinate; apoi, o idee ciudată îi trecu prin minte. Poate că medicul crezuse că pacientul său se săturase deja de gustul peptonei: poate că vroise, precum un bucătar șef priceput, să varieze savoarea alimentelor, să prevină instalarea unei lipse depline de poftă de mâncare din cauza monotoniei. O dată lansat în aceste reflecții, des Esseintes întocmi în minte rețete inedite, preparând feluri slabe pentru ziua de vineri, mărinind doza de ulei de morun și de vin și tăind de pe listă supă de vită, ca pe un fel

prea gras; dar nu trebui să se gândească prea mult la aceste lichide hrănitoare, căci tratamentul medicului ajunsese puțin câte puțin să-i îmblânzească vomităturile și să-l facă să înghită, pe calea obișnuită, un sirop de punch cu praf de carne a cărei aromă de cacao îi plăcea cerului gurii sale. Trecură săptămâni, și stomacul lui se hotărî să funcționeze din nou; în anumite momente, greața îi revenea, dar berea cu ghimber și poțiunea contra grețurilor reușeau să o reducă.

În sfârșit, puțin câte puțin, organele lui își reveniră; ajutându-se de pepsine, reuși să digere și carne adevărată, își recăpătă forțele, și des Esseintes putea acum să se țină pe picioare în camera sa și apoi să meargă sprijinindu-se într-un baston și ținându-se de colțul mobilelor; în loc să se bucure de acest succes, își uită suferințele, se irită de lungimea convalescenței sale și îi reproșă medicului că se făcea bine mult prea încet. Încercări lipsite de roade încetiniseră, este adevărat, cura; stomacul său nu putuse reține nici chinina, nici fierul, nici măcar amestecat cu laudanum; așa că acestea trebuiseră să fie înlocuite cu săruri de acid arsenic, după cinci zile pierdute în eforturi inutile, așa cum constată cu nerăbdare des Esseintes.

În sfârșit, veni momentul în care reuși să rămână în picioare după-amiezi întregi și să se plimbe, neajutat de nimeni, prin camere. Atunci, începu să-l agaseze faptul de a rămâne închis în cabinetul de lucru; defectele cu care se obișnuise îi săreau acum în ochi, pentru că le vedea după o lungă absență.

Culorile alese pentru a fi văzute la lumina lămpilor i se părură a fi în dezacord cu lumina zilei; se gândi să le schimbe și combină timp de ore întregi armonii răzvrătite de nuanțe, acuplări hibride de stofe și de piele.

— Hotărât lucru, mă însănătoșesc, își zise el, constatând reîntoarcere vechilor sale preocupări, a vechilor sale atracții.

Într-o dimineață, în timp ce își contempla pereții portocalii și albaștri și se gândea la tapiseriile ideale fabricate din etole ale Bisericii grecești, visând la splendoarea patrafirelor, la capetele de brocart presărate cu litere slave închipuite din pietre și șiruri de perle, medicul intră și, observând privirea bolnavului, îl întrebă la ce se gândea.

Des Esseintes îi împărtăși dorințele sale irealizabile, și tocmai începea să pună la cale noi cercetări ale culorilor, să vorbească despre potrivirile și rupturile de tonuri pe care le-ar adopta, când medicul îl aduse la realitate ca și cum l-ar fi scăldat într-un șuvoi de apă rece, spunându-i că, în orice caz, nu în acea locuință avea să-și pună în aplicare planurile.

Și, fără a-i lăsa timp să respire, declară că i se restabiliseră cum nu se poate mai repede funcțiile digestive și că acum trebuiau să atace nevroza care nu se vindecase deloc, și care ar necesita ani de regim și de îngrijiri. Adăugă, în sfârșit, că înainte de a încerca orice remediu, înainte de a începe orice hidroterapie, care era imposibil, de altfel, să fie urmată la Fontenay, trebuia să părăsească acest loc liniștit, să se întoarcă la Paris, să revină la viața obișnuită, în sfârșit, să încerce să se distreze la fel ca alții.

– Dar cum să mă distreze pe mine plăcerile altora! strigă indignat des Esseintes.

Fără a discuta această opinie a sa, medicul îl asigură pur și simplu că această schimbare radicală a existenței sale pe care i-o cerea era, după părerea sa, o chestiune de viață și de moarte, o chestiune de sănătate sau de nebunie complicată în scurt timp de tuberculoză.

– Atunci, am de ales între moarte și închisoare! exclamă des Esseintes exasperat.

Medicul, care era plin de prejudecățile unui om de lume, zâmbi și ieși pe ușă, fără să răspundă.

CAPITOLUL XVI

Des Esseintes se închise în dormitor, astupându-și urechile ca să nu mai audă loviturile de ciocan ce închideau lăzile în care servitorii îi ambalau lucrurile; fiecare sunet îl lovea în inimă, îi înfigea în trup o suferință vie. Se împlineau spusele medicului care-l condamnase la închisoare; teama de a suporta încă o dată chinurile pe care le îndurase, teama unei agonii atroce îl influențaseră mai mult pe des Esseintes decât oroarea sa față de detestabilul mod de trai la care îl condamna jurisdicția medicală.

Și totuși, credea el, există oameni care trăiesc solitari, fără a vorbi cu nimeni, care trăiesc absorbiți departe de lume, precum călugării trapiști sau sihaștri, și nimic nu dovedește că acești înțelepți sau acești nefericiți devin demenți sau tuberculoși. Îi dăduse aceste exemple doctorului, fără nici un rezultat; acesta repetase pe un ton sec că nu admitea nici o replică, că verdictul său, de altfel confirmat de opinia tuturor specialiștilor în nevroze, era că doar distracția, amuzamentul, bucuria puteau influența această maladie a cărei latură spirituală scăpa forței chimice a remediilor; și, neliniștit de protestele pacientului său, declarase pentru ultima oară că refuza să continue să-l trateze dacă nu accepta să schimbe aerul și să trăiască în noi condiții de igienă.

Des Esseintes se dusesese imediat la Paris, consultase și alți specialiști, le supusese atenției cazul lui cu imparțialitate și, cum toți, fără ezitare, aprobaseră prescripțiile confratelui lor, închiriasă un apartament care rămăsese liber într-o clădire nouă și, palid de furie, dăduse servitorilor ordinul să facă bagajele.

Înfundat în fotoliu, rumega acum aceste reguli care îi dădeau peste cap planurile, rupeau legăturile cu viața sa prezentă, îi îngropau planurile viitoare. Astfel, se terminase cu fericirea lui! Trebuia să plece din acest port care îl adăpostise, să se întoarcă din nou în această furtună de prostie care îl doborâse altădată!

Medicii îi vorbiseră de amuzament, de distracții; cu cine și cu ce ar fi vrut ei oare să se înveselească?

Oare nu era alungat la marginea societății? Cunoștea oare vreun om a cărui viață să se fi mulțumit, așa cum făcea a sa, cu contemplația, cu destinderea într-un vis? Cunoștea oare vreun om capabil să aprecieze delicatețea unei fraze, subtilitatea unei picturi, chintesența unei idei, un om al cărui suflet să fie destul de sfâșiat încât să-l înțeleagă pe Mallarmé și să-l iubească pe Verlaine?

Unde, când, în ce lumi trebuia el să caute un spirit geamăn, un spirit detașat de locurile comune, binecuvântând liniștea ca pe o binefacere, ingratitudea ca pe o ușurare, neîncrederea ca pe un adăpost, ca pe un port?

În lumea în care trăise, înainte de plecare sa spre Fontenay? Dar majoritatea celor din mica nobilime pe care-i frecventase probabil că acum se deprimau și mai mult în saloane, se abrutizau în fața meselor de joc, își măcinau zilele sub săruturile fetelor ușoare; majoritatea poate chiar se căsătoriseră.

Ce joc, ce schimb ciudat era acest obicei adoptat de o societate totuși atât de ipocrită! Își spunea des Esseintes.

Apoi, noblețea descompusă era moartă; aristocrația se transformase în imbecilitate sau în gunoi! Se stingea o dată cu descendenții săi ramoliți, ale căror însușiri se diluau cu fiecare generație, ajungând la instinctele de gorilă care fermentau în țestele grăjdărilor și ale jocheilor, sau, precum în familiile ilustre Choiseul-Praslin, Polignac, Chevreuse, se rostogolea în noroiul care o făcea egală în ticăloșie cu celelalte clase.

Castelele, ecusoanele seculare, ținuta heraldică, menținerea pompoasă a anticei caste dispăruseră. Pământurile nu le mai aduceau nici un venit, fuseseră amanetate, la fel ca și castelele, căci nu mai exista aur pentru a cumpăra farmecele venerice ale descendenților năuci ai vechilor rase!

Cei mai puțin scrupuloși, cei mai puțin obtuși, lăsaseră deoparte orice rușine; se cufundau în înșelătorii, decantau noroiul afacerilor, apăreau, ca niște hoți de rând, în tribunale și până la urmă ajungeau să amelioreze puțin justiția care, neputând să fie imparțială, îi numea bibliotecari în închisori.

Această asprime a câștigului, această mâncărime a profitului se repercutaseră și în cealaltă clasă care se sprijinise constant pe nobilime: clerul. Acum se vedeau, în pagina a patra a ziarelor, anunțuri ale unor preoți care vindeau bățăturile de la picioare.

Mănăstirile se transformaseră în uzine de apoticiari și de preparatori de băuturi. Vindeau rețetele sau fabricau tot felul de mărfuri: ordinul Cîteaux vindea ciocolată, trapistină, lichior de secară și tinctură de arnică; frații mariști, biofosfat de var medicinal și apă de archebuză; iacobinii, elixir antiapoplectic;

discipolii sfântului Benoît, benedictină; călugării din ordinul sfântului Bruno, șartreuză.

Negoțul invadase mănăstirile în care, în loc de antifonare, tronau la loc de cinste cărțile de comerț. Ca o lepră, aviditatea secolului devasta Biserica, îi cocoșa pe călugări sub inventare și facturi, transforma superiorii în preparatori de dulceață și în doctorași, frații călugări de rang inferior în vulgari ambalatori și ucenici de farmacist.

Și totuși, doar printre oamenii Bisericii putea spera des Esseintes să lege relații care se potriveau cât de cât cu gusturile sale; în societatea canonicilor, în general docti și bine crescuți, ar fi putut petrece câteva seri plăcute și călduțe; dar ar mai fi trebuit și să le împărtășească credințele, să nu ezite deloc între ideile sceptice și elanurile de convingere care se iveau din când în când la suprafață, susținute de amintirile sale din copilărie.

Ar fi trebuit să aibă opinii identice, să nu admită (ceea ce făcea de bună voie în momentele sale de pasiune) un catolicism condimentat cu puțină magie, ca pe vremea lui Henric al III-lea, și cu puțin sadism, ca la sfârșitul ultimului secol. Acest clericalism special, acest misticism depravat și artisticește pervers spre care se îndrepta, în anumite momente, nu putea fi discutat cu un preot care nu l-ar fi înțeles, ci l-ar fi respins imediat, cu oroare.

A douăzecea oară, această problemă insolubilă îl neliniștea. Ar fi vrut ca starea sa de suspiciune în care se zbatuse zadarnic, la Fontenay, să ia sfârșit; acum că trebuia să înceapă o viață nouă, ar fi vrut să se sforțeze să aibă credință, să o încrusteze în el imediat ce ar căpăta-o, să și-o înșurubeze în suflet, să o pună la adăpost de toate gândurile care o zdruncină și o dezrădăcinează; dar cu cât o dorea mai tare și cu cât golul din sufletul său se umplea, cu atât Cristos întârzia să apară. Pe măsură ce i se întetea foamea religioasă, pe măsură ce chema din toate puterile sale, ca pe o răscumpărare pentru viitor, această credință care se întrevea departe, dar până la care era o distanță ce-l înspăimânta, ideile se îngrămădeau în spiritul lui în efervescentă, respingându-i voința nehotărâtă, contrazicând prin motive de rațiune, prin dovezi matematice, misterele și dogmele!

Ar trebui să se poată împiedica să discute cu sine însuși, își spuse el dureros; ar trebui să poată închide ochii, să se lase dus de curent, să uite acele blestamate descoperiri care au distrus edificiul religios, de sus în jos, de două secole încoace.

Și apoi, suspină el, nu cei care cred în fiziologie și nici cei increduli nu demolează catolicismul, ci preoții înșiși, ale căror opere stângace nimicesc convingerile cele mai tenace.

În biblioteca dominicană, un doctor în teologie, un frate predicator, Rouard de Card, ajutat de o broșură intitulată *Despre falsificarea substanțelor sacramentale*, demonstrase în mod peremptoriu că cea mai mare parte a slujbelor de împărtășanie nu erau valabile pentru motivul că materiile care serveau cultului erau falsificate de comercianți.

De ani întregi, uleiurile sfinte erau amestecate cu grăsime de pasăre; ceara, cu oase calcinate; tămâia cu rășină vulgară și cu styrax. Dar ce era mai rău era că substanțele indispensabile sfântului sacrificiu, cele două substanțe fără de care nici o ofrandă nu era posibilă, fuseseră și ele denaturate; vinul, prin îndoiri multiple, prin introducerea ilicită de lemn de Fernambouc, de alcool, de sulfați, de salicilat; pâinea, pâinea euharistiei care trebuie plămădită din floarea făinii, se făcea din făină de fasole, din potasiu și din argilă!

Acum, în sfârșit, se mersese și mai departe; se suprimase complet grâul, iar niște negustori nerușinați fabricau aproape toate ostiile din amidon extras din cartofi!

Or, Dumnezeu refuza să coboare în pâinea făcută din amidon. Era un fapt de netăgăduit, sigur; în al doilea tom al volumului său de teologie morală, Excelența Sa cardinalul Gousset tratase și el pe larg această chestiune a fraudei și al punctului de vedere divin. Și, urmând incontestabila autoritate a acestui maestru, nu trebuia să fie sfințită pâinea făcută din făină de ovăz, din orz, și dacă încă se mai dezbătea asupra pâinii din secară, nu putea încape nici o discuție când era vorba de amidon, care, după expresia ecleziastică, nu era în nici un caz o materie compatibilă cu sfânta împărtășanie.

Datorită manipulării rapide a amidonului și a înfățișării frumoase a azimelor create din această materie, această înșelătorie murdară se răspândise atât de mult, încât misterul transsubstanțierii aproape că nu mai exista deloc, iar preoții și credincioșii se împărtășeau, fără s-o știe, cu materii soiuri neutre.

Ah! erau departe vremurile în care Radegonde, regina Franței, pregătea ea însăși pâinea destinată altarelor, vremurile în care, după cutumele de la Cluny, trei preoți sau trei diaconi care postiseră, înveșmântați cu patrafire, se spălau pe față și pe mâini, alegeau grâul bob cu bob, îl măcinau cu mâna, plămădeau aluatul cu apă rece și pură și îl coceau ei înșiși la foc limpede, cântând psalmi!

Și totuși, își spuse des Esseintes, această perspectivă de a fi tot timpul păcălit, chiar și la sfânta împărtășanie, nu este deloc menită să înrădăcineze credința oricum șubrezeită: apoi, cum să

admiți atotputernicia conținută într-un vârf de cuțit de amidon și puțin alcool? Aceste reflecții întunecară și mai mult înfățișarea viitorului său, făcură ca orizontul să i se pară și mai amenințător și mai întunecat.

Hotărât lucru, nu-i mai rămăsese nici un port, nici un mal pe care să naufragieze. Ce-avea să se facă el în Paris, unde nu avea nici familie, nici prieteni? Nici o legătură nu îl unea cu foburgul Saint-Germain care tremura de bătrânețe, se cojea într-o pulbere de decrepitudine, zăcea într-o societate nouă ca o coajă decrepită și goală! Și ce punct de contact putea exista între el și această clasă burgheză care se ridicase puțin câte puțin, profitând de toate dezastrele pentru a se îmbogăți, suscitând toate catastrofele pentru a impune respectul atentatelor și ale furturilor sale?

După aristocrația dată de naștere, era acum aristocrația dată de bani; era califatul tejghelelor, despotismul străzii Sentier, tirania comerțului cu ideile venale și înguste, cu instinctele vanitoase și viclene.

Mai scelerată, mai rea decât nobilimea sărăcită și clerul decăzut, burghezia împrumută de la acestea ostentația frivolă, aroganța caducă, pe care le degrada și mai mult prin lipsa ei de *savoir-vivre*, le fura defectele pe care le convertea în vicii ipocrite; și, autoritară și vicleană, josnică și lașă, își mitralia fără încetare victima eternă și necesară. Chema în ajutor pentru a se vindeca maximele consolatoare ale lui Schopenhauer își repeta dureroasa axiomă a lui Pascal „Sufletul nu vede nici un lucru care să nu-l întristeze când se gândește la acesta” dar cuvintele răsunau în mintea sa ca niște sunete lipsite de sens pe care plictiseala le dezagrega, le îndepărta orice semnificație, orice virtute liniștitoare, orice vigoare efectivă și blândă.

Își dădea seama în sfârșit că raționamentele pesimismului nu puteau să-l aline, că imposibila credință într-o viață viitoare era singura liniștitoare.

Un acces de furie îi mătura, ca un uragan, încercările de a se resemna, de a fi indiferent. Nu putea să-și ascundă acest lucru, nu era nimic dincolo, nimic, totul era pe pământ; burghezii înfulecau pe genunchi mâncare învelită în hârtie de ziar, sub ruinele grandioase ale Bisericii care devenise un loc de întâlniri, o grămadă de ruine murdărită de bârfe incalificabile și de scandaloase fraze deocheate. Oare, pentru a arăta o dată că exista, teribilul Dumnezeu al Genezei și palidul răstignit de pe Golgota nu aveau să însuflețească aceste cataclisme stinse, să aprindă din nou ploile de flăcări care au consumat cetățile altădată

condamnate și orașele moarte? Oare noroiul va continua să curgă și să acopere cu valurile sale pestilențiale această bătrână lume în care nu mai creșteau decât semănăturile zădărnice și nu mai existau decât recolte ale rușinii?

Ușa se deschise brusc; în depărtare, în cadrul ușii, oameni cu obraji rași și cu mustăți scurte apărură, mânuind lăzi și cărând mobile, apoi ușa se închise în urma servitorului care ducea pachete cu cărți. Des Esseintes căzu, copleșit, pe un scaun.

— În două zile am să fiu la Paris, zise el; atunci, totul s-a sfârșit; ca un val de mare, valurile mediocrității omenеști vor urca până la cer și vor înghiți refugiul ale cărei diguri le deschid chiar eu, în ciuda voinței mele. Ah! Îmi lipsește curajul, mi se înfioară inima! Doamne! ai milă de creștinul care se îndoiește, de necredinciosul care ar vrea să creadă, de acest ocnaș pe viață care se îmbarcă singur, în întuneric, sub un cer pe care nu-l mai luminează nici felinarele bătrânei speranțe!

Colecțiile Cotidianul LITERATURA

În colecția LITERATURA au mai apărut:

1. **Romain Gary** | Ai toată viața înaintea
2. **John Updike** | Centaurul
3. **Marguerite Yourcenar** | Piatra filosofală
4. **Michel Tournier** | Piticul roșu
5. **Ian McEwan** | Durabila iubire
6. **Javier Marías** | Romanul Oxfordului
7. **Jeroen Brouwers** | Roșu ucigaș
8. **Ray Bradbury** | Omul ilustrat
9. **Cees Nooteboom** | Următoarea poveste
10. **Michael Ondaatje** | Pacientul englez
11. **Daniel Pennac** | Domnilor copii
12. **Amos Oz** | Cutia neagră
13. **Raymond Queneau** | Sfântu' Așteaptă
14. **Marguerite Duras** | Ochi albaștri, părul negru
15. **Jostein Gaarder** | Lumea Sofiei
16. **Truman Capote** | Mic dejun la Tiffany
17. **Junikiro Tanizaki** | Jurnalul unui bătrân nebun
18. **Lawrence Durrell** | Labirintul întunecat
19. **Alice Hoffman** | Regina de gheață
20. **Peter Ackroyd** | Chatterton
21. **Carlos Fuentes** | Bătrânul gringo
22. **Donald Barthelme** | Regele
23. **V. S. Naipaul** | Măscăricii
24. **Sylvie Germain** | Cartea nopților
25. **Jhumpa Lahiri** | Interpret de maladii
26. **Anne Tyler** | Lecții de respirație
27. **A. S. Byatt** | Ingeri și insecte
28. **Richard Russo** | Empire Falls
29. **Isaac Asimov** | Soarele gol
30. **Muriel Spark** | Domnișoara Brodie în floarea vârstei
31. **Ira Levin** | Sărutul dinaintea morții
32. **Paul Auster** | Trilogia New York-ului
33. **Russel Banks** | Deriva continentelor
34. **Boris Vian** | Blues pentru o pisică neagră
35. **Ben Okri** | În Arcadia
36. **E.M. Forster** | O călătorie în India
37. **Giorgio Bassani** | Grădinile Finzi-Contini
38. **Yann Martel** | Viața lui Pi
39. **Susan Sontag** | În America
40. **Knut Hamsun** | Foamea
41. **Curzio Malaparte** | Pielea
42. **Henry Miller** | Tropicul Cancerului
43. **William Faulkner** | Zgomotul și furia

44. **Ben Rice** | Pobby și Dingan
45. **Achmat Dangor** | Fructul amar
46. **Marilynne Robinson** | Galaad
47. **J.L. Carr** | O vară la țară
48. **William Trevor** | Citind din Turgheniev
49. **Gustav Meyrink** | Golem
50. **Jack Kerouac** | Cartea viselor
51. **Sebastian Barry** | Calea cea lungă
52. **Kobo Abe** | Femeia nisipurilor
53. **Andrew Crumey** | Pfitz
54. **Lewis Carroll** | Alice în Țara minunilor; Alice în Țara din oglindă
55. **Evgheni Zamiatin** | Noi
56. **Per Petterson** | La furat de cai
57. **Julia Kristeva** | Bătrânul și lupii
58. **Gore Vidal** | Orașul și stâlpul
59. **Benoît Duteurtre** | Fetița și țigara
60. **Antologie** | Despre dragoste și alte întâmplări: în 17 povestiri și 54 de scrisori de amor
61. **Lars Saabye Christensen** | Beatles
62. **Chinua Achebe** | O lume se destramă
63. **Claire Castillon** | Insecta
64. **Annelies Verbeke** | Dormi
65. **Aoibheann Sweeney** | Printre altele, m-am apucat de fumat
66. **Antologie** | Femei în țara bărbaților: al doilea sex în 23 de episoade
67. **Cesare Pavese** | Casa de pe colină
68. **Bernard Malamud** | Lada fermecată
69. **Pär Lagerkvist** | Moartea lui Ahasverus
70. **Antologie** | Ispita și cele 10 porunci: tentații clasice în lupta cu Decalogul
71. **Simone de Beauvoir** | Toți oamenii sunt muritori
72. **Pedro Almodóvar** | Patty Diphusa
73. **Alberto Moravia** | Mascarada
74. **Nadine Gordimer** | La agățat
75. **Antologie** | Erotica: Clasicii & literatura XXX
76. **Ruthanne Lum McCunn** | O mie de monede de aur
77. **Max Frisch** | Numele meu fie Gantenbein
78. **William Gibson** | Neuromantul
79. **Hisashi Inoue** | Peripețiile bunului părinte Mockinpott
80. **Antologie** | Cartea cu himere. 19 maeștri ai prozei fantastice dau șah și mat imposibilului
81. **Marie Darrieussecq** | Bebelușul
82. **Harry Mulisch** | Siegfried – O idilă neagră
83. **Carlo Fruttero, Franco Lucentini** | Femeia de duminică
84. **Antologie** | Arca lui Noe, Ulise & Co. – 17 incursiuni celebre în misterele marelui ocean
85. **Joseph Conrad** | Inima întunericului

Comenzi, în limita stocului disponibil, la shop.cotidianul.ro.